

RHODIAN — KONDORINI

680

~~9. VII. 76~~

Note I have no
way of referring to
these new texts. —

no numbers.

[Εὐφράνορα Δαμαγόρα]
[Δαμαγόρας Εὐφράνορος καὶ ἁ δεῖνα Θευπρόπου]
[τὸν υἱὸν]

- Θεῦπροπος υ καὶ Βουλαρί]στα Δαμαγόρα
5 τὸν ἀδελφὸν
Φιλίσκος Εὐφράνορος τὸν τοῦ ἀδελφοῦ υἱὸν
Θεῦπροπος Εὐκλεί[δ]α τὸν τὰς θυγατρὸς υἱὸν
Ἀγεμάχα υ καὶ υ Ἀρχέστρατος Ἀρχεστράτου
τὸν τὰς ἀδελφῶς υἱὸν
10 Μνασίας Θρασυμήδους τὸν τὰς γυναικὸς ἀδελφὸν
Τιμόστρατος Θευπρόπου τὸν τὰς ἀδελφῶς υἱὸν
Εὐφράνωρ καὶ Εὐφάνης υ καὶ Δαμαγόρας υ καὶ
Ἀριστοκρίτα υ Φιλίσκου υ τὸν ἀνεψιὸν
Ἀρχέστρατος καὶ Βουλαρίστα Θρασυμήδους
15 τὸν τὰς τήθας υἱὸν
Νικότιμος Τιμοκράτους τοῦ Νικοτίμου καὶ
Ἀριστώνυμος υ Τιμοκράτους τὸν τοῦ θίᾱ υἱὸν
Κρατίδας Μνασία τὸν τῶν ἀδελφῶν θίᾱν
Δαμαγόρας καὶ Θρασυμήδης Μνασία τὸν θίᾱν
20 στρατευσάμενον ἐν τε τοῖς ἀφράκτοις καὶ
ταῖς καταφράκτοις ναυσὶ
καὶ νικάσαντα Ἀλῖεια ἄρματι τελείῳ
καὶ τιμαθέντα ὑπὸ τοῦ δάμου χρυσέῳ στεφά[νω]
[ε]ὐνοίας ἔνεκα καὶ φιλοστοργίας τὰς εἰς αὐτο[ύς]⁵
25 θεοῖς

[nomen statuarii]

Liste d'Amos (Pérée). P.M. Fraser-G.E. Bean, *The Rhodian Peraea and islands* (Oxford 1954), n° 11b (A. Bresson, *Recueil des inscriptions de la Pérée rhodienne. Pérée intégrée* (Paris 1991), n° 53). W. Blümel, *Die Inschriften der rhodischen Peraia. IK 33* (Bonn 1991), n° 356.
[Texte selon Blümel]:

- μ]άχου
?Θρασ]υμά[χου]
Πατ]ροκλ[εῦ]ς
4]υ[]α[]ς
]ων Εὐαράτου
]ος Σωσιπάτρου
] Ἀναξίππου
8]νης Λαφίδεως
]ος Κλεάρχου
]της Πυργία
δ]ωρος Δαμαγόρα
12]ης Φιλίσκου
][]
][]
]τος Θευπρόπου
16] Πυργία
] Δ[α]μαγό[ρ]α

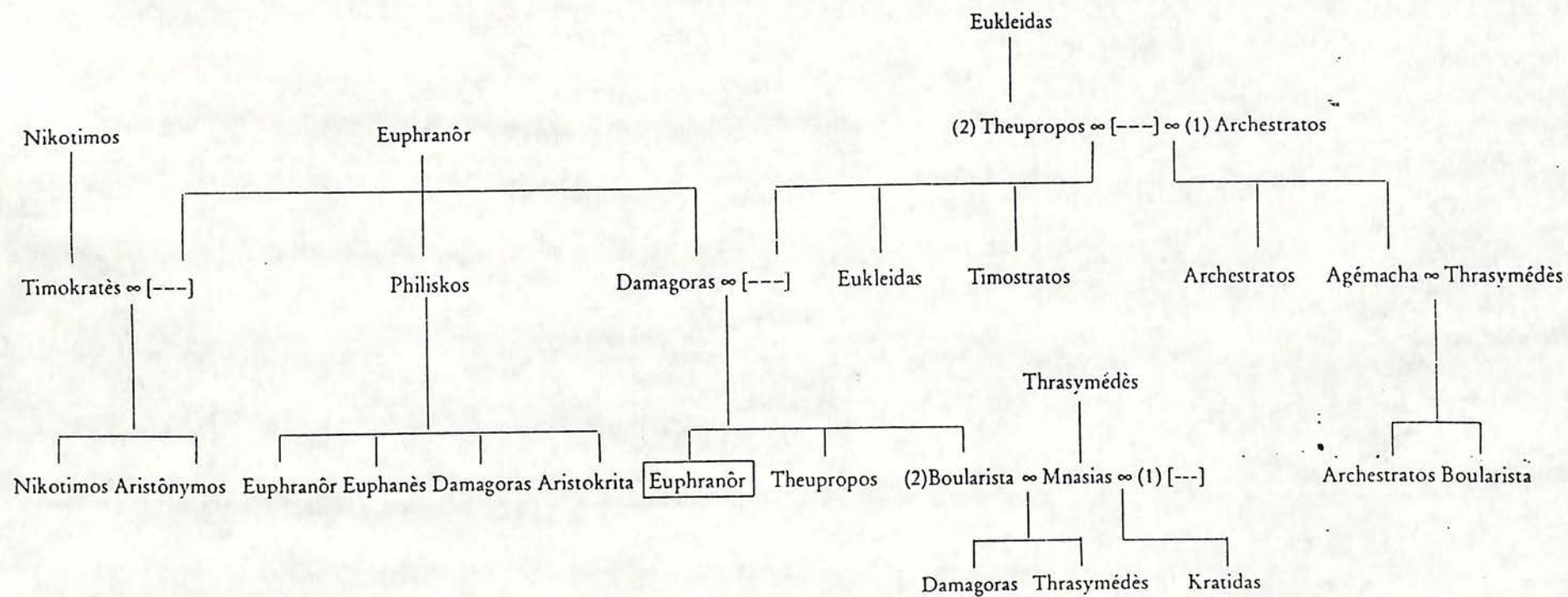
Restitution proposée:

- [-----]άχου
[-----]υμά[χου]
[-----]ροκλ[εῦ]ς
[-----]ν.α...ς
5 [-----]ων Εὐαράτου
[-----]ος υ Σωσιπάτρου
[-----] Ἀναξίππου
[-----]νης Λαφίδεως
[-----]ος Κλεάρχου
10 [Ἐπικρά]της υ Πυργία
[-----]δ]ωρος Δαμαγόρα
[Εὐφάν]ης Φιλίσκου

vacat

[Τιμόστρα]τος Θευπρόπου
[Πυργίας] Πυργία
15 [-----] Δ[α]μαγό[ρ]α

La famille de l'amiral Damagoras de Rhodes

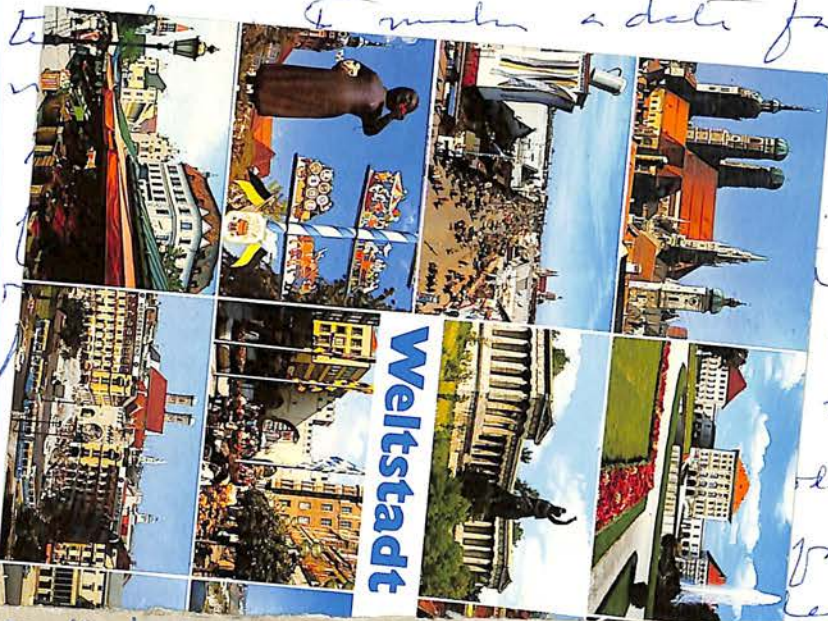
RHODIAN : KONDORINI 29.VI.92
(Monday)

5.01

VISIT BY VASO KONDORINI

During the week of 15-20.VI, V. Kondorini

to make a date for consultation on some

She was to come on

Carl's R. arrived

or I got my taxi

with, clubs and

to be in mail her

7:00, was a party

along to the Nicolls

for the Gymnasium.

decided to go, and

am of FEET).

dorini - when

for Monday,

called at

of Helen

sign

in Berlin

, and

34.

Prof. Dr. Vasso Kondorini
Kommission für Alte Geschichte
und Epigraphik der DAI
Amalienstr. 73b
8000 München
DEUTSCHLAND

Miss Virginia R. Grace
American School of Classical
Studies at Athens

Souidias str. 54

Ὀδὸς Σουιδίας 54.

ATHEN 106 76

GRIECHENLAND

3-a

into yet)

Prof. Dr. Vassia Kontorini
Kommission für Alte Geschichte
und Epigraphik des DAI
Amalienstr. 73b
8000 München
DEUTSCHLAND

Miss Virginia R. Grace
American School of Classical
Studies at Athens
Souidias str. 54
Ὀδὸς Σουιδίας 54.
ATHEN 106 76
GRIECHENLAND.

ONIA

ARU L

KK

MACEDON

GREEK AR

GREY

MACEDON

GREEK AR

Weltstadt München

4-b

München - Munich

Weltstadt mit »Herz«

Stadtsilhouette – Schloß Nymphenburg – Brauerei-
Festgespann – Frauenkirche, Rathaus – Oktoberfest –
Bavaria – Stadtsilhouette – Wittelsbacher Brunnen –
Maibaum, Liesl-Karlstadt-Brunnen – Fußgängerzone –
Olympiapark – Hofbräuhaus – Viktualienmarkt –
Stachus, Karlsplatz – Nationaltheater – Olympiastadion

Ἀγαπητὴ μου Miss Grace,

Ἐγρίζω νὰ εἶστε καλὰ.

Ἰὰς γράφω ἀπὸ τὴν Κομ-
mission, ὅπου εἶμαι ἐν Βα-
stin ἐδῶ καὶ ἐν ἑμιοῦ ψήνα.

Ἐπιστρέφω στὴν Ἑλλάδα
στὶς 13/6.

Θα' εἶς παρακαλοῦσα ποῦ
νὰ ἔχουμε μίαν συνάντησιν
γιὰ νὰ συζητήσουμε μερικὰ
ὁρματα (ἀνδρωπῶν ῥήμα)
πάνω εἰς ῥοδισμῆς

Nr. 8939

εἰρησίδες ποὺ μερετῶ στο

Lexicon of Greek

proper personal

names. Θα' εἶς

τηλεφωνῶ στὴν
Ἀγορά, στὶς 15 ἢ 16/6, γιὰ
νὰ κοῦ δώσετε ἕνα
τελετῆς-ῥομ. "Ὅπως πάντα
θα' ἀναφέρω ὅτι ἐρεῖς κοῦ
δώσατε τὰ στοιχεῖα αὐτὰ.

Με' πολλοὺς καὶ
ἐμὰ ῥοδισμῆς χαρετισμοὺς

Βάδα Κοντορίνη.
(Πανεπιστήμιο Ἰωαννίνων).

EINE

„HUBER“

KARTE

RHODIAN: KONDORINI 29.VI.92
(Monkey)

5.01

VISIT BY VASO KONDORINI

During the week of 15-20.VI, V. Kondorini telephoned, & made a date for consultation on some new epigr. material in Rhodes. She was to come on Monday, 22.VI. On 21.VI Corlynn R. arrived from Baltimore, and a.m. 22.VI I got my tax returns to be signed and provided with checks and posted back to the U.S. - due to be in mail here on 15.VI. P.m. 22.VI, 7:00, was a party in ASCS garden to say goodbye to the Nicolls and hello to the Jordans, for the Zimmstein. As I had been persuaded, decided to go, and ~~so~~ not to go to Ston that day (because of FEET). At the party, was called on by Kondorini - whom I had forgotten, with the appointment for Monday.

She came again Thursday 25.VI, and attached pages with a few notes.

Important for us: a stone (she called it inv. 339, when present) names ^{with of Hadri} eprougn

Δαρία Τειος and

Αθαυαγόρας in the order I believe

These are both late VI. I believe, and suggest to her, middle half of 1st BC.

Note the
stones are
unpublished
(she will
publish them)
and not to be
cited yet)

The other stone she discussed (gave it no number, as it is "still in situ") had other names of eponymous priests:

ΝΙΚΑΟΠΙΕΡΩΤΗΣ

ΑΡΙΣΤΑΓΟΡΑΣ

ΙΥΛΛΟΣ (as they appear in the stone,

ΙΥΛΛΩΝΟΣ in the genitive)

We don't find these names as those of eponyms on stamps. I suggested to her that presumably when ~~these~~^{these men} held office, the amphoras were no longer stamped, at any rate with dating names. So this stone is later than the other one. ? She seemed not to have evidence to disprove this possibility. Both stones she would have put in the 1st BC, I think, from their letter forms? other details?

She then ran through quite a long sequence of names found, as from stamps, in Fraser's Lexicon, and asked me if I agreed with the dates there. This is an unrewarding occupation, tiring and probably not very useful. One thing: he gives lots of dates as "310 - 240", to names e.g. that one knows are, say, well on in the 3rd cent. Only later did I realize that 310 is a perfectly good point for early Rhodian, if one realizes that the Kyrenai wreck is still late 4th, with a coin of 307 (?), and some of the stamps on these jars have full names.

I gave her a copy of the Midwest Star article (Jan 1985). Perhaps I had never given her any offprints before this?

--- Yes, I sent her "Revision" (1974)
- see top 7 pages here, dated 24.8.88

T2 pag 11

Stones to be published
by Kondratieva

25. VI. 92 5.04

Inv. 339

cf. Δαυδάριος
Αδαυαγόρας

We do know them
on stamps -

- in text order

should begin with. in Rhodes,
ca. middle half of 1st c. B.C.

(in situ, no number!)

cf. Νικαοκλεάδης
also, Ἀγιστάγορας

then, Ἰππάρχος

then, Ἰπποδάμοι

We don't know them ^{as eponyms}
on stamps of Rhodes.
probably too late
for us

Frag. 2
Honorand inscription, but ^{most} probably
for different ^{HONORANDS.} ~~honorands~~

copy being sent
to CGK

RHODIAN PRIESTS OF HALIOS

IN INSCRIPTIONS ON STATUE-BASES

FOUND IN SANCTUARY OF HALIOS ? IN RHODES

See B. Koutoufina, *Ἀνεκδοτὰς Ἐπιγραφὰς Ρόδου II*,
Athens 1989, pp. 129-160.

<u>patronymic</u> (ἐπιγραφία)	<u>stamp date</u> (Vg)	<u>name</u> (alph.)	<u>Kont. pp.</u>	<u>Kont. date</u>	<u>sculptor</u>
Χαριόδωμον	IV	Ἀρίστακος	144-145	2/2 243C	
Φιλοστράτην	IK'	Ἀριστάρχος	132-133	mid 3 rd (accept)	φύλκ Ἀλκιμαχίδης dorsus
Ἀρχιπόδιος	"220" I II (A.III)	Ἀρχοκράτης	134-135	accept Vg	Ἀλκιμαχίδης 7.4.4 Τελεσιάρχος 2/2 sub
Πασικρέτιος	I (C)	Ἐσάκρετος	133-134	mid 3 rd (accept)	φύλκ Ἀλκιμαχίδης
Δεξιάνος ^{ἐνακτός}	"219" II (B.24)	Θεύδωρος	136-137	letter from 230-170 (accept)	Μένιππος
Εὐφραντίδης	"193" II (K 2w)	Καλλικράτης	138-140	chron. K. 24 and accept	Ποθέκριτος Τιμοχάρης
Ἀριστοκράτης	IV (K 3rd)	Καλλικράτης	138-140	together on stone	
Κλεωθένης	"185-186" III (K 1st)	Κλεοκράτης	140-144	chronos 1st and date agree	sculptor known to work 1/2 24
Φιλίσκος	"197" III (K 1st)	Φιλόδαμος	137-138	accept	Ἀριστοκράτης Τιμοχάρης (not known)

copy being sent to CGK.

22. III. 91 6.02

B. Κοτσόγιαν, Ἀντίδοτος Ἐμυροφῶς Ρόδου II
Athens 1989

I found my copy of this a couple of days ago, in a small heap of publications waiting to be processed and put away. It was in its mailing cover - heavy envelope - which had been opened. I had seen Miss K. not long ago, and inquired casually about it. She was bothered, and said she had definitely sent me a copy. Possibly it arrived last summer while I was in the U.S.?

The part about the priests of Halos on statue bases:
pp. 129-160.

A good thing to have in print, and the printed text has I think lost most if not all the points I had objected to in our correspondence. It does continue to cite PMF's ^{lexicon} ^{as if} dates for stamps, in their difference to mine they might help us to reach the truth.

→ Note there is some text on Ἀντίδοτος, that sponger who does not appear in stamps - pp. 59-63. . How entire reference on Rhodian sponger card.

ΑΡΧΑΙΟΓΝΟΣΙΑ

ΤΟΜΟΣ 2, Τεύχος 2

ΑΘΗΝΑ, 'Ιούνιος - Δεκέμβριος 1981

Με εὐχρινεῖς χαιρετοῦς
Κουρού

ΑΡΧΑΙΟΓΝΩΣΙΑ

ΤΟ ΣΚΥΘΙΚΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ ΤΗΣ ΚΡΙΜΑΙΑΣ ΚΑΙ Η ΡΟΔΟΣ ΤΟΝ 2ο π. Χ. ΑΙ.

Οί επιγραφικές και αρχαιολογικές μαρτυρίες*

Κατὰ τὸ δευτέρου μισοῦ τοῦ 2ου π.Χ. αἰ. τὸ βασίλειον τῶν Σκυθῶν τῆς Κριμαίας¹ μετ' ἡγεμόνα τὸν ἱκανὸν καὶ ὀργανωτικὸν Σκίλουρο² κατελάμβανε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς χερσονήσου. Τὰ χαλκὰ νομίσματα ποὺ κόπηκαν στὸ ὄνομα τοῦ (ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΣΚΙΛΟΥΡΟΥ) στὴν Ὀλβία³ ἀποτελοῦν τὴν μόνην ἀλλὰ καὶ ἀδιάψευστην μαρτυρίαν γιὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς κυριαρχίας του μέχρι τῆς ἐκβολῆς τοῦ Βορυσθένης καὶ τὴν Ὀλβία.⁴

Ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου, Νεάπολις, στὰ νοτιοδυτικὰ τῆς Κριμαίας, κοντὰ στὴ σημερινὴ Simferopol, ἰδρύθηκε σύμφωνα μετὰ τὰ συμπεράσματα

* Ἡ μελέτη αὐτὴ ἀνακοινώθηκε στὸ Γ' πανελλήνιον ἱστορικὸν συνέδριον ποὺ διοργάνωσε στὴ Θεσσαλονίκην ἡ Ἑλληνικὴ Ἱστορικὴ Ἑταιρεία (Μάιος 1982).

Εὐχαριστῶ πολλὸν τὸν καθηγητὴν, κ. Philippe Gauthier, γιὰ τὶς χρήσιμες ὑποδείξεις του. Ἐπίσης εὐχαριστῶ πολλὸν τὸν δάσκαλό μου, κ. Louis Robert, γιὰ τὶς πολύτιμες συμβουλές του.

Θάθελα ἀκόμα νὰ ἀναφερθῶ στὴν πρόσφατη ἀπώλεια τοῦ J. B. Brashinsky, Μουσείου Ermitage, στὸν ὅποιο τὸ ἄρθρον αὐτὸ ὀφείλει ἐπιβεβαιώσεις ἀρχαιολογικῶν πληροφοριῶν γιὰ τὴν περιοχὴ τοῦ Πόντου.

1. Γιὰ τὸ σκυθικὸν βασίλειον τῆς Κριμαίας βλ. κυρίως M. Rostovtzeff, CAH, IX, κεφ. V, σσ. 227-9 καὶ V. F. Gajdukevitch, Das Bosporianische Reich (2e Aufl., Berlin-Amsterdam 1971), σσ. 303-313.

2. Ἡ σχετικὴ μετὰ τὸν Σκίλουρον ρωσικὴ βιβλιογραφία εἶναι ἰδιαίτερα πλούσια: ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὴν ποὺ περιλαμβάνει ὁ V. F. Gajdukevitch, αὐτ., ἀναφέρουμε τὸ πρόσφατον ἄρθρον τῆς E. I. Solomonik, Ἡ μαρτυρία τοῦ Στράβωνα καὶ τοῦ ψηφίσματος πρὸς τιμὴν τοῦ Διοφάντου σχετικὰ μετὰ τὴν βασιλείαν δύο Σκυθῶν βασιλέων (ρωσ.), VDI, 1977, 3, σσ. 53-63.

3. E. H. Minns, Scythians and Greeks (Cambridge 1913), πίν. III, ἀρ. 24-25. A. N. Zograf, Anc. Coins, BAR, Suppl. Ser. 33 (ἀγγλ. μετφρ., Oxford 1977), σσ. 137-8 καὶ πίν. XXXIII, 22-23. Εἰδικότερα γιὰ τὸ θέμα αὐτό, βλ. A. G. Salnikov, Νομίσματα τοῦ Σκύθου βασιλέως Σκίλουρου (ρωσ.), SA, 1954, I, σσ. 44-55.

4. Ἄν μάλιστα κρίνει κανεὶς ἀπὸ τὰ ἔγγραφα τῆς καταστροφῆς ποὺ παρατηρήθηκαν στὶς στρώσεις τῶν μέσων τοῦ 2ου π.Χ. αἰ., ἡ ἀναγνώρισις τῆς σκυθικῆς κυριαρχίας δὲν πρέπει νὰ ᾔσταν εἰρηνική: E. Belin de Ballu, Olbia. Cité ant. du litt. nord de la Mer Noire (Leiden 1972), σσ. 130-1. Al. Wasowicz, Olbia pont. et son territoire. Ann. litt. Univ. Besançon 168 (Paris 1975), σ. 109.

τῶν ἀνασκαφῶν,¹ στὶς ἀρχὲς τοῦ 3ου π.Χ. αἰ.,² στὴ θέσιν ἑνὸς προϋπάρχοντος γεωργικοῦ σκυθικοῦ οἰκισμοῦ.³ Ἦδη ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 3ου ἢ τῆς ἀρχῆς τοῦ 2ου π.Χ. αἰ., ἡ Νεάπολις ἐξελίχθηκε σὲ οἰκονομικὸν κέντρο τῆς περιοχῆς, σὲ ἀγορὰ ὅπου συγκεντρώνονταν τὰ γεωργικὰ καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα τῶν γύρω στεπεπῶν.⁴ Πολλὰ στοιχεῖα μαρτυροῦν ὅτι τὴν ἐποχὴν τοῦ Σκίλουρου, καὶ σὲ σύγκρισιν μετὰ τὰ διάσπαρτα στὶς στέπες σκυθικὰ πολίσματα, ἡ πρωτεύουσα τῶν Σκυθῶν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ πόλις βασιλική: τὸ ἰσχυρὸν ὀχυρωματικὸν σύστημα, ἀποτελούμενον ἀπὸ διπλὸν τεῖχος καὶ προτείχισμα πάχους 4 μ.: οἱ τοιχογραφίες ποὺ κοσμοῦσαν δημόσια οἰκοδομήματα τοῦ β' μισοῦ τοῦ 2ου π.Χ. αἰ.⁵ καθὼς καὶ λαξευτοὺς θαλαμωτοὺς τάφους· ὁ μεγαλοπρεπὴς κτιστὸς θαλαμωτὸς τάφος μετὰ 72 ταφές, ποὺ χρησιμοποιοῦνταν ἐπὶ τέσσαρις αἰῶνες καὶ ἴσως ἀνῆκε στὴ βασιλικὴ οἰκογένειαν· τὰ πολυάριθμα καὶ περίτεχνα κτερίσματα ποὺ βρέθηκαν γενικὰ στοὺς τάφους· οἱ ἐλληνικὲς ἐπιγραφές· τὸ περίφημον, τέλος, ἀνάγλυφον ποὺ παρίστανε ἑφιπποῦς τὸν Σκίλουρον καὶ τὸν διάδοχόν του Πάλακον.⁶

Κτισμένη, ὅμως, ὅχι κοντὰ στὴ θάλασσαν, καὶ συνεπῶς ἀπρόσιτη ἄμεσα στὶς θαλάσσιες ἐμπορικὰς ὁδοὺς, ποὺ ἐξασφάλιζαν, ὅπως εἶναι γνωστὸν, τὴν προσφορὸν καὶ φθηνότερη διακίνησιν τῶν ἐμπορευμάτων στὴν ἀρχαιότητα, ἦταν ἀναγκασμένη νὰ χρησιμοποιεῖ σὰν διαμετακομιστικὰ λιμάνια γιὰ τὰ προϊόντα τῆς τῆς πόλεως τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῆς Κριμαίας καὶ ἰδίως τὴν Χερσόνησον.⁷ Ἡ ἀποικία αὐτὴ τῆς Ἡράκλειας τοῦ Πόντου ὑπῆρξε, σύμφωνα μετὰ

1. Γιὰ τὶς ἀνασκαφὰς τῆς Νεάπολης, ποὺ ἄρχισαν ἀπὸ τὸν περασμένον αἰῶνα βλ. P. N. Schultz-V. A. Golovkina στὴ συλλογικὴ μελέτη Ourartou. Néapolis des Scythes. Kharzem (γαλλ. μετφρ., Paris 1954), σσ. 69-103, βλ. ἐπίσης V. F. Gajdukevitch, δ.π., σσ. 306-310, σημ. 3.

2. P. N. Schultz - V. A. Golovkina, δ.π., σ. 70, 82 καὶ I. B. Zeest, Σχετικὰ μετὰ τὸ ἐμπόριον τῆς Νεάπολης καὶ τὴν σπουδαιότητά του γιὰ τὸν Βόσπορον (ρωσ.), MIA, 33 (1954), σ. 71. Δὲν θὰ συμφωνήσουμε, λοιπόν, μετὰ τὸν M. Rostovtzeff, ὅταν γράφει δ.π., «Scythians built a fortified capital Neapolis» οὔτε μετὰ τὸν Erich Diehl, RE, Suppl. VI, σ. 1426, κατὰ τὸν ὅποιο ἡ Νεάπολις ἰδρύθηκε (unter Skituros etwa Anfang des 2. Jhdts.v. Chr.)

3. V. F. Gajdukevitch, δ.π., σ. 307, 308, σημ. 3.

4. I. B. Zeest, αὐτ.

5. O. D. Dachevskaya, Τέταρτη ἐπιγραφὴ τοῦ Ποσιδέου ἀνακαλυφθεῖσα στὴ Σκυθικὴ Νεάπολις (ρωσ.), SA, 1960, I, σ. 265.

6. P. N. Schultz-V. A. Golovkina, δ.π., passim· V. F. Gajdukevitch, δ.π., σσ. 307-9 (σημ. 3).

7. Ἐτσι ἐξηγοῦνται οἱ ἐπανειλημμέναι ἀλλὰ μάταιαι προσπάθειαι τῶν Σκυθῶν νὰ καταλάβουν τὴν Χερσόνησον. Ὅπως ἐξιστορεῖ μετὰ πολλὴν ἐνέργειαν τὸ χερσονησιτικὸν ψήφισμα IosPE, I² 352 πρὸς τιμὴν τοῦ Διοφάντου, στρατηγοῦ τοῦ Μιθριδάτη ΣΤ' Εὐπάτορα, ἡ ἐπίθεσις τοῦ Παλάκου ἐναντίον τῆς Χερσονήσου καὶ τοῦ γειτονικοῦ βασιλείου τοῦ Βοσπόρου, τέλος τοῦ 2ου π.Χ. αἰ., προκάλεσε τὴν ἐπέμβασην τοῦ Μιθριδάτη.

τὰ δεδομένα τῶν ἀνασκαφῶν, σημαντικὸ κέντρο ἀνεφοδιασμοῦ τῆς Νεάπολης.¹ Πράγματι, ἀνάμεσα στὰ λίγα σχετικὰ ἀντικείμενα ξένης προέλευσης, ποὺ βρέθηκαν στὰ ἀρχαιότερα στρώματα τῆς Νεάπολης, τῶν ἀρχῶν τοῦ 3ου π.Χ. αἰ., ὑπάρχουν κέραμοι τῆς Χερσονήσου καὶ τῆς Σινώπης μαζί με πρῶιμες σφραγίδες ροδιακῶν ἀμφορέων.²

Τὰ προϊόντα, λοιπόν, ἀπὸ τὴ μακρινὴ Ρόδο, ποὺ —μαζί με ἐκεῖνα τῆς γειτονικῆς Χερσονήσου καὶ τῆς Σινώπης, ἄλλου μεγάλου οἰκονομικοῦ κέντρου τῆς περιοχῆς— συνδέονται, ὅπως εἶδαμε, μετὶ τις πρῶτες εἰσαγωγές στη Νεάπολη, συνέχισαν νὰ καταφθάνουν καὶ στοὺς μετέπειτα χρόνους στὴ σκυθικὴ πρωτεύουσα. Γενικά, οἱ ἐνσφράγιστες λαβές τῶν ροδιακῶν ἀμφορέων ἀποτελοῦν «τὴν συντριπτικὴ πλειονότητά» σὲ σχέση μετὶ τις σφραγίδες τῶν ἄλλων κέντρων παραγωγῆς ἀμφορέων ποὺ βρέθηκαν στὴ Νεάπολη· εἶναι μάλιστα ἀξιοσημείωτο ὅτι ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς τους χρονολογεῖται στὸν 2ο καὶ τις ἀρχές τοῦ 1ου π.Χ. αἰ.³

Τις γνώσεις μας γιὰ τις ροδοσκυθικὲς οἰκονομικὲς σχέσεις ἔρχονται νὰ συμπληρώσουν οἱ ἐπιγραφικὲς μαρτυρίες. Ἀπὸ τὸν προηγούμενο ἤδη αἰῶνα ἦλθαν στὸ φῶς στὴ Νεάπολη δύο βάσεις ἀναθημάτων ποὺ ὁ ἀναθέτης, κάποιος Ποσίδεος Ποσιδέου, πρόσφερε σὲ ροδιακὲς θεότητες: IosPE, I² 670: Διῖ Ἀταβυρίωι Ποσίδεος Ποσιδέου χαριστήριον. IosPE, δ.π., 671: [Ἀθη]ναί Λινδίαί [Ποσιδ]έος Ποσιδέου [χ]αριστήριον. Ἐνα τρίτο ἀνάθημα, στὸν Ἀχιλλέα⁴, προέρχεται ἐπίσης ἀπὸ τὸν Ποσίδεο μετὰ κάποια νίκη του ἐπὶ τῶν Σαταρχῶν πειρατῶν,⁵ IosPE, δ.π., 672: Ἀχιλλεῖ νήσου⁶ [μεδέοντι] Ποσιδέος Ποσιδέου τοῦς] Σαταρχαίους [νικήσας] πειρατεύσαντες ἀνέθηκεν. Τὸ

1. Γιὰ τὸ ρόλο γενικά τῆς Χερσονήσου στὴν οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς πρωτεύουσας τῶν Σκυθῶν, βλ. I. B. Zeest, δ.π., σσ. 71-2 καὶ 75. Ἡ σημασία τοῦ λιμανιοῦ τῆς ἀποικίας ἀλλὰ καὶ τῆς μητρόπολης γιὰ τὴ ναυσιπλοΐα καὶ τὸ ἐμπόριο στὴν Μαύρη Θάλασσα ὑπογραμμίζεται ἀπὸ τὴ M. Maximova, Der kurze Seeweg über das Schwarze Meer, Klio, 37 (1959) σσ. 109-110 καὶ 116· εἰδικὰ γιὰ τὴν Ἡράκλεια, βλ. K. Lehmann-Hartleben, Die ant. Hafenanlagen, Klio, Beiheft, 14, 1923, σ. 130 κ.ε. καὶ L. Robert, Et. Anat., σσ. 252-3.

2. I. B. Zeest, δ.π., σ. 72.

3. I. B. Zeest, αὐτ. καὶ passim. Τὰ προβλήματα, ποὺ προκύπτουν γενικά ἀπὸ τὴ χρησιμοποίησι τῶν σφραγίδων τῶν ἀμφορέων σὰν μαρτυρία ἐμπορικῶν σχέσεων, μελέτησε πρόσφατα ὁ J.-Y. Empereur, BCH, 106 (1982), σσ. 219-233.

4. Ποντάρχη, ἀναμφίβολα· πρόκειται γιὰ λατρεῖα ἰδιαίτερα διαδεδομένη στὶς βόρειες ἀκτὲς τῆς Μαύρης Θάλασσας· βλ. πρόσφατα H. Hommel, SB. Ak. Heidel., Philos.-hist. Klasse, 1980, I: Der Gott Achilleus.

5. Γιὰ τοὺς Σατάρχες τοῦ Πομπωνίου Μέλα, τὴ νίκη καὶ τὸν ρόλο τοῦ Ποσιδέου, βλ. J. B. Brashinsky, Ἡ πειρατεία στὴ Μαύρη Θάλασσα (ρωσ.), VDI, 1973, 3, σσ. 130-1.

6. Εἶναι ἡ Λεύκη: IosPE, I², αὐτ.· βλ. καὶ H. Hommel, δ.π., σσ. 17-18 καὶ passim.

1958, τέλος, ἓνα νέο χαριστήριον ἀπὸ τὴ Σκυθικὴ Νεάπολη ἔρχεται νὰ προστεθεῖ στὴ σειρὰ τῶν «ροδιακῶν» ἀναθημάτων τοῦ Ποσιδέου. Πρόκειται αὐτὴ τὴ φορά, γιὰ τὴν ἴδια τὴ θεὰ Ρόδο, τὴν ἐπώνυμη νύμφη τοῦ νησιοῦ: [Ρ]όδωι Ποσιδέου Ποσιδέου χαριστήριον.¹

Ἀλλὰ ὁ Ποσίδεος εἶναι γνωστὸς καὶ ἀπὸ ἐπιγραφές τῆς Ὀλβίας. Τὸ σχετικὸ ἐπιγραφικὸ σύνολο ἀπὸ τὴν πόλιν αὐτὴ περιλαμβάνει δύο θραύσματα ἐπιγραφῶν μετὶ τιμητικὰ ψηφίσματα ἀπὸ τὴν Κῶ καὶ τὴν Τένεδο, IosPE, I² 77 καὶ 78² ἀντίστοιχα, καθὼς καὶ ἓνα ἀνάθημα στὴν Ἀφροδίτῃ Εὐπλοία, IosPE, I² 168: [Ἀφρο]δίτῃ Εὐπλοίαι [Ποσιδ]έος Ποσιδέου χαριστήριον.

Παρατηρώντας τὴν ὁμοιογένεια τῶν δύο αὐτῶν ἐπιγραφικῶν συνόλων ὁ B. B. Latyshev πρότεινε, πολὺ σωστά, ἀπὸ τὸ 1887, τὸ συσχετισμὸ τους καὶ τὴν ἀναφορά τους στὸ ἴδιο ἄτομο. Διατύπωσε μάλιστα τὴν ἂποψη ὅτι εἶναι δυνατὸ νὰ χρονολογηθοῦν στὸ β' μισὸ τοῦ 2ου π.Χ. αἰ., στὴν ἐποχὴ τοῦ Σκιλούρου.³ Ὅπως δὲποτε, ἡ δραστηριότητα τοῦ Ποσιδέου, ἐκτεινόμενη ἀπὸ τὴν Ὀλβία ὡς τὴν πρωτεύουσα τῶν Σκυθῶν τῆς Κριμαίας, προϋποθέτει μίαν περιόδο, κατὰ τὴν ὁποῖαν οἱ δύο αὐτὲς περιοχὲς ἦσαν κατὰ κάποιο τρόπο συνδεδεμένες. Ἐτσι ἡ ἐποχὴ τοῦ Σκιλούρου προσφέρει τὴν καλύτερη δυνατότητα χρονολόγησις.

Σχετικὰ μετὶ τὴν πατρίδα τοῦ Ποσιδέου καὶ παρόλο ποὺ ἡ μερικὴ συμπλήρωσι τοῦ ἐθνικοῦ του, Ὀλβιοπολίτας, στὰ δύο σπασμένα ψηφίσματα τῆς Κῶ καὶ τῆς Τενέδου, δὲν ἔχει ἀμφισβητηθεῖ, μίαν μερίδα ἐρευνητῶν τὸν θεωρεῖ Ρόδιο. Ἀπὸ τὸ 1831, ὅταν ὁ Blaramberg πρωτοδημοσίευσεν τὰ δύο ἀναθήματα στὸν Δία Ἀταβύριο καὶ τὴν Ἀθηνᾶ Λινδία ἀπὸ τὴν Νεάπολη,⁴ μέχρι σήμερα, οἱ Ρῶσοι ἐρευνητὲς δέχονται ὅτι πρόκειται γιὰ Ρόδιο ἐγκατεστημένο στὴν Ὀλβία, ὅπου καὶ ἀπέκτησε πολιτικὰ δικαιώματα· ἀργότερα μετέφερε τὴν

1. O. D. Dachevskaya, δ.π., σσ. 261-5. Οἱ παραπάνω ἐπιγραφές, μαζί με ἄλλες, ἀπὸ τὴ Νεάπολη δημοσιεύονται πάλι μετὶ φωτογραφίας ἢ πανομοιότυπα ἀπὸ τὴν E. I. Solomonik: Ἐπιγραφικὰ μνημεῖα ἀπὸ τὴ Σκυθικὴ Νεάπολη (ρωσ.), NE, 3(1962), σσ. 36-41. Σχόλια καὶ γιὰ τις δύο αὐτὲς μελέτες βλ. Bull. ép., 1965, 272.

2. Σχετικὰ μετὶ τὸν σχολιασμὸ τῶν δύο αὐτῶν κειμένων ἀπὸ τὸν E. Belin de Ballu, δ.π., σ. 109, ὁ ὁποῖος παραπέμπει ἀκόμα στὴν πρώτη ἐκδοσι, IosPE, I 49 καὶ 48, σημειώ- νουμε ὅτι οὔτε τὸ ὄνομα Ποσίδεος πρέπει νὰ μεταγραφεῖ στὰ γαλλικά Posidès οὔτε τὰ δύο ψηφίσματα ἀναφέρονται σὲ δύο διαφορετικοὺς Ὀλβιοπολίτες.

3. Μελέτες γιὰ τὴν ἱστορία καὶ τοὺς θεσμοὺς τῆς πόλεως Ὀλβίας (ρωσ., St. Peters- bourg) σ. 113. Φαίνεται, ὅμως, ὅτι ἡ γνώμη αὐτὴ τοῦ B. B. Latyshev, ποὺ υἱοθετήθηκε ἀπὸ τοὺς ἐρευνητὲς καὶ ἐξακολουθεῖ, ἄλλωστε, νὰ ἰσχύει, δὲν ἐπείσει τελικὰ τὸν ἴδιο! Πράγ- ματι, στὴ δεύτερη ἐκδοσι τῶν IosPE, I² (1916), 77, 78 καὶ 168 (πβλ. 670) τὸν βλέπουμε νὰ ἐκφράζει σειρὰ δισταγμῶν ὡς πρὸς τὴν χρονολόγησι.

4. De la position des trois forteresses Tauro-Scythes dont parle Strabon (Odessa), σ. 16 καὶ πίν. 4.

ρέων, έφθαναν σ' όλες σχεδόν τις άγορές του Εύξεινου Πόντου.¹ Η εικόνα, όμως, που παρουσιάζουν οι έξαγωγές της Κω στη Νεάπολη επιφυλάσσει εκπλήξεις: πράγματι, παρόλο που οι άμφορείς της δέν σφραγίζονταν κανονικά, τὸ σύνολο τῆς Κω κατέχει άξιοσημείωτη θέση μεταξύ αὐτῶν τῶν άλλων κέντρων. Σ' αὐτὴ τὴν ομάδα πρέπει επίσης νά ένταχθεῖ (λόγω σύστασης τοῦ πηλοῦ αλλά και μορφικῶν όμοιοτήτων τῶν άγγείων) ένας πολὺ σημαντικός άριθμός άμφορέων με τις χαρακτηριστικές ασφράγιστες διπλές λαβές που χρονολογούνται στὸν 1ο π.Χ. καὶ τὸν 1ο μ.Χ. αἰ.²

Με αὐτὴ τὴν έρμηνεία, οἱ σχέσεις τοῦ Ποσιδέου με τὴν Τένεδο καὶ τὴν Κω τοποθετοῦνται εύλογα στὴ σφαίρα τῆς δραστηριότητάς του. Δέν στερεῖται σημασίας, νομίζουμε, τὸ γεγονός ὅτι στὴ γενέτειρά του Ὀλβία στήθηκαν τὰ ψηφίσματα, με τὰ όποια δύο άλλες έλληνικές πόλεις τοῦ άπένειμαν τιμές, ἴσως, μάλιστα, ύποθέτουμε, καὶ αὐτὴ τῆς προξενίας. Στους κόλπους αὐτῆς τῆς παλιᾶς μιλησιακῆς άποικίας με νόμους καὶ θεσμούς, με παράδοση στις διεθνείς συναλλαγές³, ἦταν άκόμα δυνατό νά ξεπηδήσουν οικονομικοί παράγοντες ικανοὶ νά χειρίζονται τὸ διεθνές έμπόριο τῶν Σκυθῶν. Οἱ τελευταῖοι, κατ' έξοχὴν γεωργικοτηνοτρόφοι, ζούσαν μακριά από τις μεγάλες θαλάσσιες έμπορικές όδους· ἡ κοινωνία τους, με ύποτυπώδη πολιτικὴ ανάπτυξη, δέν διέθετε τὰ θεσμικά μέσα γιὰ νά προικίσει τους «πολίτες» της με άνάλογη κατάρτιση. Ἀπό τὴν άλλη μεριά, εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ὁ Ποσίδεος διάλεξε τὴν πρω-

1. Βλ. L. Robert, Actes VII Congr. Intern. Epigr. gr. lat., Constantza 1977 [1979], Discours d'ouverture, σσ. 35-6.

2. I. B. Zeest, αὐτ. Μερικά από τὰ προβλήματα, που παρουσιάζουν γενικά οἱ άμφορείς τῆς Κω, εξέτάζονται από τὸν J.-Y. Empereur, ό.π., σσ. 226-227.

3. "Αφθονες καὶ ποικίλες εἶναι οἱ μαρτυρίες τῶν σχέσεων με τὴ Ρόδο· δύο ψηφίσματα άπονομῆς προξενίας σὲ Ροδίους (3ου π.Χ. αἰ.): E. I. Levi, Τὸ έμπόριο τῆς Ὀλβίας τὸν 4ο-3ο π.Χ. αἰ. σύμφωνα με τὰ έπιγραφικά ντοκουμέντα τῆς άγορᾶς (ρωσ.) SA, 28, 1958, σσ. 243-5· χιλιάδες σφραγίδες ροδιακῶν άμφορέων: βλ. J. Kruchkol, Τὰ κύρια κέντρα καὶ κατευθύνσεις τοῦ έμπορίου μεταξύ τῆς βόρειας περιοχῆς τῆς Μαύρης Θάλασσας καὶ τῆς Ρόδου στὴν έλληνιστικὴ έποχὴ (ρωσ.), VDI, 1957, 4, σ. 112· με τὸ άρθρο αὐτὸ τοῦ J. Kruchkol πρέπει νά δεῖ κανεὶς καὶ τὴν κριτικὴ από τὸν J. B. Breshinsky, The Progress of Greek Ceramic Epigraphy in the USSR, Eirene, 11 (1973), σσ. 138-9. Πολὺ διδακτικὴ γιὰ τὴν ύπεροχὴ τῶν ροδιακῶν έξαγωγῶν στὴν Ὀλβία τὸν 3ο καὶ τις άρχές τοῦ 2ου π.Χ. αἰ. εἶναι ἡ εικόνα που παρουσιάζει τὸ σύνολο από 418 σφραγίδες που βρέθηκε στὴν άγορὰ τῆς πόλης (οἱ 376 εἶναι ροδιακές): E. I. Levi, Ένα κεραμεικὸ σύνολο από τις άνασκαφές τῆς άγορᾶς τῆς Ὀλβίας. Ὀλβία. Τὸ τέμενος καὶ ἡ άγορὰ (ρωσ.), (Μόσχα-Λένινγκραντ 1964), σσ. 225-242 καὶ 261-280. Ἀδιάψευστη άπόδειξη γιὰ τὸ ύψος τῶν συναλλαγῶν με τὴ Ρόδο εἶναι ἡ υιοθέτηση από τὴν Ὀλβία τοῦ ροδιακοῦ πύδα γιὰ τὴν κοπὴ τῶν άργυρῶν τῆς νομισμάτων τοῦ 3ου π.Χ. αἰ.: P. O. Karyschkovski, Ὁ Ὀλβία καὶ ἡ Ρόδος σύμφωνα με τὰ νομισματικά δεδομένα (ρωσ.), KSIINK Acad. NAUK SSR, 83 (1961). Βλ. επίσης, γενικά, E. Belin de Ballu, ό.π., σσ. 110-1.

τεύουσα τοῦ βασιλείου τῶν Σκυθῶν σάν τόπο γιὰ τὴν άνάθεση τῶν άγαλμάτων τῶν ροδιακῶν θεοτήτων καὶ ὅχι τὴν πατρίδα του που βρισκόταν σὲ πολιτικὴ καὶ οικονομικὴ παρακμὴ. Ἐνδειξὴ γιὰ τὴ σημαντικὴ δραστηριότητα τοῦ Ποσιδέου στὴ Νεάπολη μπορεῖ νά θεωρηθεῖ καὶ τὸ ὅτι από τις 20 περίπου έλληνικές έπιγραφές που άνακαλύφθηκαν ἐκεῖ, μέσα σὲ άρχαιολογικές έρευνες 150 χρόνων, οἱ τέσσερις άναφέρονται σ' αὐτόν.¹

Ἡ παράλληλη μελέτη τῶν έπιγραφικῶν καὶ άρχαιολογικῶν δεδομένων δίνει οὐσιαστικὸ περιεχόμενο στις έπιγραφές τοῦ Ποσιδέου καὶ επιβεβαιώνει ὅτι τὴν έποχὴ άκριβῶς τοῦ Σκυλοῦρου, στὸ β' μισὸ τοῦ 2ου π.Χ. αἰ., οἱ ροδιακές έξαγωγές δέσποζαν στὴν άγορὰ τῆς πρωτεύουσας τῶν Σκυθῶν τῆς Κριμαίας.² Τὸ γεγονός αὐτὸ εἶναι ιδιαίτερα σημαντικό γιὰ τὸ ροδιακὸ έμπόριο, ἂν ληφθοῦν ὑπόψη οἱ παράγοντες τόπου καὶ χρόνου. Πράγματι, ἡ κάμψη τῆς ροδιακῆς οικονομίας μετὰ τὸν γ' μακεδονικὸ πόλεμο καὶ τὴν άνακήρυξη τῆς Δήλου σὲ έλεύθερο λιμάνι, ἦταν έκδηλη, άνάμεσα στὰ άλλα, καὶ στὴν ὁλοένα μεγαλύτερη μείωση τοῦ ὅγκου τῶν έξαγωγῶν. Τοῦτο γίνεται αἰσθητὸ με τὴν άριθμητικὴ σύγκριση τῶν σφραγίδων που χρονολογούνται στὴν περίοδο μετὰ τὴν Πύδνα (180-150 π.Χ. = group IV τοῦ B.N. Grakov³ καὶ τῆς V.R. Grace⁴) με αὐτὲς τῆς περιόδου τῆς άκμῆς (220-180 π.Χ. = group III τῶν ἱδίων). Εἰδικά γιὰ τὴν περιοχή τῆς Μαύρης Θάλασσας⁵ οἱ πολιτικές συνθήκες που διαμορφώθηκαν τὸν 2ο π.Χ. αἰ. συντέλεσαν ὥστε, χωρίς νά διασαλεύεται ἡ ἰσχὺς τοῦ παραπάνω φαινομένου, νά δημιουργεῖται μία ἰδιάζουσα κατάσταση. Τὴν έποχὴ

1. O. D. Dachevskaya, ό.π., σ. 264.

2. Σφραγίδες ροδιακῶν άμφορέων βρέθηκαν έκτὸς από τὴν Νεάπολη καὶ σὲ άλλα σημεία τοῦ σκυθικοῦ βασιλείου: π.χ., σὲ δύο πολιςματα τῆς κεντρικῆς Κριμαίας, τὴν ὀχυρωμένη πολίχνη Krasnoe (Kermen-Kyr), βορειοδυτικὰ τῆς Simferopol, από τις σπουδαιότερες τῆς περιοχῆς, καὶ Dobno (Mamout-Sultan)· βλ. O. D. Dachevskaya, Ὁ σκυθικὴ πολίχνη Krasnoe (Kermen-Kyr) (ρωσ.), KSIINK, 70, 1957, σ. 114· Ἰδ., Τέταρτη έπιγραφὴ... ό.π., σ. 264. Ὅπως δὲποτε, όμως, λόγω τῆς «δομῆς» τοῦ βασιλείου τῶν Σκυθῶν, γιὰ τὴν ὁποία επανειλημμένα έγινε λόγος παραπάνω, μόνο ἡ περίπτωση τῆς πρωτεύουσας προσφέρεται γιὰ μελέτη καὶ έξαγωγή συμπερασμάτων από τὰ εύρήματα αὐτοῦ τοῦ εἴδους.

3. Βλ. Ἐνσφράγιστοι άμφορείς τῆς έλληνιστικῆς περιόδου σάν πηγὴ γιὰ τὴν ἱστορία τῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ έμπορίου (ρωσ.), 1939· πρόκειται γιὰ τὴν άδημοσίευτη διδακτορικὴ διατριβὴ τοῦ B. N. Grakov που έχει κατατεθεῖ στὰ άρχεῖα τοῦ Ἰνστιτούτου ἱστορίας καὶ ὕλικου πολιτισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας τῶν επιστημῶν τῆς Μόσχας. Γιὰ τὸ σύστημα τῶν ομάδων τοῦ B. N. Grakov, βλ. π.χ., E. M. Staermann, Κεραμεικὲς σφραγίδες από τις άνασκαφές στὸ Μυρμήκιο καὶ Τυριτάκη που βρέθηκαν μεταξύ 1935-40 (ρωσ.), MIA, 25 (1952), σ. 389.

4. BCH, 76, (1952), σ. 525 καὶ ἰδ., Expl. arch. Delos, XXVII, 1970, σ. 301.

5. Στὸν χώρο τοῦ Αἰγαίου (π.χ. Δῆλος, Ἀθήνα) καὶ τὴ λεκάνη τῆς νοτιοανατολικῆς Μεσογείου (κυρίως Ἀλεξάνδρεια), άλλες συνθήκες διαμορφώνουν άλλη κατάσταση γιὰ τις ροδιακές έξαγωγές.

αὐτὴ ὁ χώρος τοῦ Πόντου κατακλύζεται ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς Σινώπης. Ἡ κατάνκτηση τῆς πόλης ἀπὸ τὸν Φαρνάκη Α', τὸ 180 π.Χ., ὁ ὁποῖος τὴν ἔκανε πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τοῦ Πόντου, ἐγκαινιάζει μία νέα ἐποχὴ γιὰ τὴν οἰκονομία τῆς παλιᾶς ἐμπορικῆς πόλης. Στὴν περίοδο ποὺ ἀκολουθεῖ, καὶ ποὺ συμπίπτει μὲ τὴν ἐνίσχυση τῆς πολιτικῆς ἐπιρροῆς τοῦ βασιλείου τοῦ Πόντου, οἱ ἀμφορεῖς τῆς Σινώπης, μὲ τὰ ὀνόματα τῶν ἀστυνόμων, ἀρχίζουν νὰ φθάνουν κατὰ μάζες στὶς ἀγορὲς τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου. Τότε ἀκόμα συναγωγὴν τὴν πρώτη θέση στὶς εἰσαγωγὲς ὅλων σχεδὸν τῶν πόλεων τῆς περιοχῆς. Τέλος, τὴν ἐποχὴ τοῦ Μιθριδάτη ΣΤ' οἱ σινωπικὲς σφραγίδες ξεπερνοῦν σὲ ἀριθμὸ τὶς ροδιακές. Φυσικὰ αὐτὸ δὲν σημαίνει καθόλου ὅτι οἱ ἀνταλλαγὲς τῆς Ρόδου μὲ τὸν χώρὸ τοῦ Πόντου ἔχουν μειωθεῖ στὸ μηδέν: οἱ ἀμφορεῖς τοῦ νησιοῦ, σφραγισμένοι ἢ ὄχι,¹ ἐξακολουθοῦν νὰ φθάνουν σὲ ὅλες τὶς ἀγορὲς. Ἡ συγκριτικὴ μελέτη τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ροδιακῶν σφραγίδων ποὺ βρέθηκαν ἀπὸ τὴν μία μεριὰ στὶς δυτικὲς ἀκτὲς τοῦ Εὐξείνου καὶ κυρίως τὴν Ὀλβία καὶ τὸν Τύρα καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη στὶς βόρειες ἀκτὲς, ἐπέτρεψε στὸν B. D. Chelov νὰ διαπιστώσει διαφοροποίησιν τῶν ἀνταλλαγῶν κατὰ ἐποχές: στὴν περίοδο τοῦ 4ου-3ου π.Χ. αἱ. τὸ ἐμπόριο τῆς Ρόδου μὲ τὶς πόλεις τοῦ βασιλείου τοῦ Βοσπόρου ἦταν λιγότερο σημαντικὸ ἀπὸ αὐτὸ μὲ τὴν Ὀλβία καὶ τὸν Τύρα· τὸν 2ο π.Χ. αἱ., ὅμως, οἱ ροδιακές ἐξαγωγὲς μειώνονται μὲ ἐπιταχυνόμενο ρυθμὸ στὶς ἀποικίες αὐτὲς ἐνῶ, ἀντίθετα, κερδίζουν σὲ σπουδαιότητα στὶς ἀγορὲς τοῦ βασιλείου τῶν Σπαρτοκιδῶν σὲ σχέση, πάντα, μὲ τὴν Ὀλβία καὶ τὸν Τύρα.²

Τοποθετημένες, λοιπόν, σὲ αὐτὰ τὰ χρονικὰ καὶ τοπικὰ πλαίσια, οἱ οἰκονομικὲς ἀνταλλαγὲς ἀνάμεσα στὴ Ρόδο καὶ τὸ βασίλειο τῶν Σκυθῶν τῆς Κριμαίας, μαρτυροῦμενες ἀπὸ ἐπιγραφὰς καὶ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα, ἀποκοτῶν ἰδιαίτερη σημασία γιὰ τὸ ροδιακὸ ἐμπόριο. Οἱ ροδοσκυθικοί, ὅμως, δεσμοὶ ἴσως νὰ μὴ διάρκεσαν πολὺ, ἐξαιτίας τῆς ἥττας τοῦ Παλάκου καὶ τῆς κατάνκτησης τοῦ Πόντου ἀπὸ τὶς στρατιᾶς τοῦ Μιθριδάτη ΣΤ'. Τὴν ὑπόθεσιν αὕτη ἐπιτρέπει, νομίζουμε, νὰ διατυπώσουμε μία ροδιακὴ ἐπιγραφὴ ποὺ δημοσιεύσαμε πρόσφατα³: Ὁ δᾶμος ὁ Ῥοδίῳ ἐτίμασε βασιλῆϊ Ἰνμψύα βασιλέως

1. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἀπὸ κάποιο σημεῖο κι ἔπειτα στὸν 1ο μ.Χ. αἱ. οἱ ροδιακοὶ ἀμφορεῖς σταμάτησαν νὰ σφραγίζονται· ἀναγνωρίζονται, ὅμως, εὐκόλα ἀπὸ τὸ σχῆμα τοῦ ἀγγείου καὶ τὴν ποιότητα τοῦ πηλοῦ.

2. Σχετικὰ μὲ τὴν ἱστορία τῶν σχέσεων τοῦ ἐλληνιστικοῦ Βοσπόρου μὲ τὴν Ρόδο (ρωσ.), SA, 28, 1958, σ. 335. Στρεφόμενος στὰ συμπεράσματα αὐτὰ τοῦ B. D. Chelov, ὁ J. B. Brashinsky (βλ. παραπάνω, σμ. 3, σ. 230) ἔδειξε ὅτι ὁ J. Kruckhol, (βλ. παραπάνω, ἴδια σμ.) δὲν ἔχει ἐντελῶς δίκιο πιστεύοντας ὅτι οἱ δυτικὲς ἀκτὲς τῆς Μαύρης Θάλασσας δέχονται κατὰ τρόπο ἀπόλυτο τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ροδιακῶν ἐξαγωγῶν.

3. Ant. Class., 44 (1975), σ. 89.

Γάου τοῦ ἐκ βασιλέως Μαστανάβου τοῦ ἐκ βασιλέως [Μασ]ανγάσα. Μήπως οἱ τιμὲς πρὸς τὸν βασιλῆα τῆς Νουμηδίας, Ἰεμψάλ Β', ἀπόγονο τοῦ Μασανάση, μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν σὰν ἐνδειξη ὅτι, χάνοντας τὸν ἑλεγχὸ τῆς ἀγορᾶς τῶν σκυθικῶν δημητριακῶν, ἡ Ρόδος στράφηκε πάλι πρὸς τὴ Νουμιδία, ἄλλο σιτοβολῶνα τῆς ἀρχαιότητος καὶ χώρα φιλικὴ ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Μασανάση;

ΒΑΣΑ ΚΟΝΤΟΠΙΝΗ

Ἀθήνα

Résumé: SCYTHES ET RHODES AU 2e S. AV. J.-C.:

Dans la deuxième moitié du IIe s. av. J. -C. le royaume scythe de Crimée, sous le règne de Skilouros, occupait la plus grande partie de la péninsule; sa domination s'étendait jusqu' à Olbia. La capitale du royaume, Néapolis, centre économique du pays, fut un marché important pour les produits de l'agriculture et de l'élevage pratiqués dans les steppes environnantes.

Sur vingt inscriptions grecques découvertes à Néapolis quatre se rapportent à un certain Posidéos, fils de Posidéos. Il s'agit de dédicaces faites par lui à Zeus Atabyrios, à Athéna Lindia, à Achille et à la déesse Rhodos. Ce Posidéos est aussi connu à Olbia: on dispose de deux décrets de Cos et de Ténédos en son honneur et d'une dédicace à Aphrodite Euploia. Sa personnalité a été mieux dépeinte par les commentateurs des savants modernes: il s'agit d'un puissant Olbien, «Mittelsmann zwischen Rhodos und dem Skythenreich», dont le zèle envers les divinités rhodiennes doit venir uniquement de ses rapports commerciaux très actifs avec l'île.

Parmi les timbres amphoriques découverts à Néapolis ceux de Rhodes constituent l'«écrasante majorité». On date la plus grande partie des estampilles rhodiennes du IIe et du début du Ier s. av. J.-C. Ce dernier renseignement mis en rapport avec les inscriptions de Posidéos dans la capitale des Scythes, offre à ces textes un appui et un contenu réels.

Quant aux rapports de Posidéos avec Cos et Ténédos, on remarque que ces deux îles se trouvent sur la ligne de navigation qui va des Dardanelles à Rhodes. Ténédos était, à cause des vents et du courant descendant, une escale obligée pour les navires qui allaient franchir le détroit. D'autre part, le nombre des estampilles de Cos trouvées à Néapolis, quoique difficile à préciser, est néanmoins suffisamment élevé - à la différence de ce qu'on observe partout ailleurs - pour prouver que les exportations de l'île vers la capitale scythe étaient considérables. Ainsi interprétés les rapports qu'entretenait Posidéos avec les îles de Cos et de Ténédos s'insèrent d'une façon plausible dans la sphère de ses activités.

À cette époque où le commerce de Rhodes décline et où Sinope établit sa prépondérance économique dans la Mer Noire, la domination du marché de Néapolis, sous le règne de Skilouros, par les amphores rhodiens est un fait particulièrement intéressant.

Vasa Kontorini

ΑΡΧΑΙΟΓΝΩΣΙΑ

ΤΟΜΟΣ 2, Τεύχος 2

ΑΘΗΝΑ, Ιούνιος - Δεκέμβριος 1981

ΤΟ ΣΚΥΘΙΚΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ ΤΗΣ ΚΡΙΜΑΙΑΣ ΚΑΙ Η ΡΟΔΟΣ ΤΟΝ 2ο π. Χ. ΑΙ.

Οι επιγραφικές και αρχαιολογικές μαρτυρίες*

Κατά το δεύτερο μισό του 2ου π.Χ. αι. το βασίλειο τῶν Σκυθῶν τῆς Κριμαίας¹ με ἡγεμόνα τὸν ἱκανὸ καὶ ὀργανωτικὸ Σκίλουρο² κατελάμβανε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς χερσονήσου. Τὰ χαλκὰ νομίσματα ποὺ κόπηκαν στὸ ὄνομά του (ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΣΚΙΛΟΥΡΟΥ) στὴν Ὀλβία³ ἀποτελοῦν τὴν μόνη ἀλλὰ καὶ ἀδιάψευστη μαρτυρία γιὰ τὴν ἐπέκταση τῆς κυριαρχίας του μέχρι τὶς ἐκβολὲς τοῦ Βορυσθένη καὶ τὴν Ὀλβία.⁴

Ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου, Νεάπολη, στὰ νοτιοδυτικὰ τῆς Κριμαίας, κοντὰ στὴ σημερινὴ Simferopol, ἰδρύθηκε σύμφωνα με τὰ συμπεράσματα

* Ἡ μελέτη αὐτὴ ἀνακοινώθηκε στὸ Γ' πανελλήνιο ἱστορικὸ συνέδριο ποὺ διοργάνωσε στὴ Θεσσαλονίκη ἡ Ἑλληνικὴ Ἱστορικὴ Ἑταιρεία (Μάιος 1982).

Εὐχαριστῶ πολὺ τὸν καθηγητὴ κ. Philippe Gauthier, γιὰ τὶς χρήσιμες ὑποδείξεις του. Ἐπίσης εὐχαριστῶ πολὺ τὸν δάσκαλό μου, κ. Louis Robert, γιὰ τὶς πολύτιμες συμβουλές του.

Θάθελα ἀκόμα νὰ ἀναφερθῶ στὴν πρόσφατη ἀπώλεια τοῦ J. B. Brashinsky, Μουσεῖο Ermitage, στὸν ὁποῖο τὸ ἔργο αὐτοῦ ὀφείλει ἐπιβεβαιώσεις ἀρχαιολογικῶν πληροφοριῶν γιὰ τὴν περιοχὴ τοῦ Πόντου.

1. Γιὰ τὸ σκυθικὸ βασίλειο τῆς Κριμαίας βλ. κυρίως M. Rostovtzeff, CAH, IX, κεφ. V, σσ. 227-9 καὶ V. F. Gajdukevitch, Das Bosporanische Reich (2e Aufl., Berlin-Amsterdam 1971), σσ. 303-313.

2. Ἡ σχετικὴ με τὸν Σκίλουρο ρωσικὴ βιβλιογραφία εἶναι ἰδιαίτερα πλούσια: ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὴ ποὺ περιλαμβάνει ὁ V. F. Gajdukevitch, αὐτ., ἀναφέρουμε τὸ πρόσφατο ἔργο τῆς E. I. Solomonik, Ἡ μαρτυρία τοῦ Στράβωνα καὶ τοῦ ψηφίσματος πρὸς τιμὴ τοῦ Διοφάντου σχετικὰ με τὴν βασιλεία δύο Σκυθῶν βασιλέων (ρωσ.), VDI, 1977, 3, σσ. 53-63.

3. E. H. Minns, Scythians and Greeks (Cambridge 1913), πίν. III, ἀρ. 24-25. A. N. Zograf, Anc. Coins, BAR, Suppl. Ser. 33 (ἀγγλ. μετφρ., Oxford 1977), σσ. 137-8 καὶ πίν. XXXIII, 22-23. Εἰδικότερα γιὰ τὸ θέμα αὐτό, βλ. A. G. Salnikov, Νομίσματα τοῦ Σκυθικῆ βασιλείᾳ Σκιλοῦρου (ρωσ.), SA, 1954, I, σσ. 44-55.

4. Ἄν μάλιστα κρίνει κανεὶς ἀπὸ τὰ ἔχνη τῆς καταστροφῆς ποὺ παρατηρήθηκαν στὶς στρώσεις τῶν μέσων τοῦ 2ου π.Χ. αι., ἡ ἀναγνώριση τῆς σκυθικῆς κυριαρχίας δὲν πρέπει νὰ ἦταν εἰρηνική: E. Belin de Ballu, Olbia. Cité ant. du litt. nord de la Mer Noire (Leiden 1972), σσ. 130-1. Al. Wasowicz, Olbia pont. et son territoire. Ann. litt. Univ. Besançon 168 (Paris 1975), σ. 109.

τῶν ἀναγκῶν,¹ στὶς ἀρχὲς τοῦ 3ου π.Χ. αἰ.,² στὴ θέσῃ ἐνὸς προϋπάρχοντος γεωργικοῦ σκυθικοῦ οἰκισμοῦ.³ Ἦδη ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 3ου ἢ τὶς ἀρχὲς τοῦ 2ου π.Χ. αἰ., ἡ Νεάπολις ἐξελίχθηκε σὲ οἰκονομικὸ κέντρο τῆς περιοχῆς, σὲ ἀγορὰ ὅπου συγκεντρώνονταν τὰ γεωργικὰ καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα τῶν γύρω στεπεπῶν.⁴ Πολλὰ στοιχεῖα μαρτυροῦν ὅτι τὴν ἐποχὴ τοῦ Σκιλούρου, καὶ σὲ σύγχριση μὲ τὰ διάσπαρτα στὶς στέππες σκυθικὰ πολίσματα, ἡ πρωτεύουσα τῶν Σκυθῶν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ πόλις βασιλική: τὸ ἰσχυρὸ ὀχυρωματικὸ σύστημα, ἀποτελούμενο ἀπὸ διπλὸ τεῖχος καὶ προτειχισμὰ πάχους 4 μ.· οἱ τοιχογραφίες ποὺ κοσμοῦσαν δημόσια οἰκοδομήματα τοῦ β' μισοῦ τοῦ 2ου π.Χ. αἰ.⁵ καθὼς καὶ λαξευτοὺς θαλαμωτοὺς τάφους· ὁ μεγαλοπρεπὴς κτιστὸς θαλαμωτὸς τάφος μὲ 72 ταφές, ποὺ χρησιμοποιόταν ἐπὶ τέσσερις αἰῶνες καὶ ἔως ἀνῆκε στὴ βασιλικὴ οἰκογένεια· τὰ πολυάριθμα καὶ περίτεχνα κτερίσματα ποὺ βρέθηκαν γενικὰ στοὺς τάφους· οἱ ἐλληνικὲς ἐπιγραφές· τὸ περίφημο, τέλος, ἀνάγλυφο ποὺ παρίστανε ἔφιππους τὸν Σκίλουρο καὶ τὸν διάδοχό του Πάλακο.⁶

Κτισμένη, ὅμως, ὅχι κοντὰ στὴ θάλασσα, καὶ συνεπῶς ἀπρόσιτη ἄμεσα στὶς θαλάσσιες ἐμπορικὲς ὁδούς, ποὺ ἐξασφάλιζαν, ὅπως εἶναι γνωστὸ, τὴν προσφορότερη καὶ φηγνότερη διακίνηση τῶν ἐμπορευμάτων στὴν ἀρχαιότητα, ἦταν ἀναγκασμένη νὰ χρησιμοποιεῖ σὰν διαμετακομιστικὰ λιμάνια γιὰ τὰ προϊόντα τῆς τὶς πόλεις τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῆς Κριμαίας καὶ ἰδίως τὴν Χερσόνησο.⁷ Ἡ ἀποικία αὐτὴ τῆς Ἡράκλειας τοῦ Πόντου ὑπῆρξε, σύμφωνα μὲ

1. Γιὰ τὶς ἀναγκαφεὲς τῆς Νεάπολης, ποὺ ἀρχίταν ἀπὸ τὸν περασμένο αἰῶνα βλ. P. N. Schultz-V. A. Golovkina στὴ συλλογικὴ μελέτη Ourartou. Néapolis des Scythes. Kharzem (γαλλ. μετφρ., Paris 1954), σσ. 69-103, βλ. ἐπίσης V. F. Gajdukevitch, ὁ.π., σσ. 306-310, σημ. 3.

2. P. N. Schultz - V. A. Golovkina, ὁ.π., σ. 70, 82 καὶ I. B. Zeest, Σχετικὰ μὲ τὸ ἐμπόριο τῆς Νεάπολης καὶ τὴ σπουδαιότητά του γιὰ τὸν Βόσπορο (ρωσ.), MIA, 33 (1954), σ. 71. Δὲν θὰ συμφωνήσουμε, λοιπόν, μὲ τὸν M. Rostovtzeff, ὅταν γράφει ὁ.π., «Sciluros built a fortified capital Neapolis» οὔτε μὲ τὸν Erich Diehl, RE, Suppl. VI, σ. 1426, κατὰ τὸν ὁποῖο ἡ Νεάπολις ἰδρύθηκε «unter Skiluros etwa Anfang des 2. Jhdts.v. Chr.»

3. V. F. Gajdukevitch, ὁ.π., σ. 307, 308, σημ. 3.

4. I. B. Zeest, αὐτ.

5. O. D. Dachevskaya, Τέταρτη ἐπιγραφή τοῦ Ποσιδέου ἀνακαλυφθεῖσα στὴ Σκυθικὴ Νεάπολις (ρωσ.), SA, 1960, I, σ. 265.

6. P. N. Schultz-V. A. Golovkina, ὁ.π., passim· V. F. Gajdkevitch, ὁ.π., σσ. 307-9 (σημ. 3).

7. Ἐτσι ἐξηγοῦνται οἱ ἐπανεπιλημμένες ἀλλὰ μάταιες προσπάθειες τῶν Σκυθῶν νὰ καταλάβουν τὴν Χερσόνησο. Ὅπως ἐξιστορεῖ μὲ πολλὴ ἐνέργεια τὸ χερσονησιτικὸ ψήφισμα IosPE, I² 352 πρὸς τιμὴ τοῦ Διοφάντου, στρατηγοῦ τοῦ Μιθριδάτη ΣΤ' Εὐπάτορα, ἡ ἐπίθεση τοῦ Παλάκου ἐναντίον τῆς Χερσονήσου καὶ τοῦ γειτονικοῦ βασιλείου τοῦ Βοσπόρου, τέλη τοῦ 2ου π.Χ. αἰ., προκάλεσε τὴν ἐπέμβαση τοῦ Μιθριδάτη.

τὰ δεδομένα τῶν ἀνασκαφῶν, σημαντικὸ κέντρο ἀνεφοδιασμοῦ τῆς Νεάπολης.¹ Πράγματι, ἀνάμεσα στὰ λίγα σχετικὰ ἀντικείμενα ξένης προέλευσης, ποὺ βρέθηκαν στὰ ἀρχαιότερα στρώματα τῆς Νεάπολης, τῶν ἀρχῶν τοῦ 3ου π.Χ. αἰ., ὑπάρχουν κέραμοι τῆς Χερσονήσου καὶ τῆς Σινώπης μαζί με πρῶιμες σφραγίδες ροδιακῶν ἀμφορέων.²

Τὰ προϊόντα, λοιπόν, ἀπὸ τῇ μακρινῇ Ρόδῳ, ποὺ —μαζί με ἐκεῖνα τῆς γειτονικῆς Χερσονήσου καὶ τῆς Σινώπης, ἔλλου μεγάλου οἰκονομικοῦ κέντρου τῆς περιουχῆς— συνδέονται, ὅπως εἶδαμε, με τὶς πρῶτες εἰσαγωγές στὴ Νεάπολη, συνέμισαν νὰ καταρθάνουν καὶ στοὺς μετέπειτα χρόνους στὴ σκυθικῇ πρωτεύουσῃ. Γενικά, οἱ ἐνσφράγιστες λαβὲς τῶν ροδιακῶν ἀμφορέων ἀποτελοῦν «τὴν συντριπτικὴ πλειονότητά» σὲ σχέση με τὶς σφραγίδες τῶν ἄλλων κέντρων παραγωγῆς ἀμφορέων ποὺ βρέθηκαν στὴ Νεάπολη· εἶναι μάλιστα ἀξιωματικῶς ὅτι ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς τους χρονολογεῖται στὸν 2ο καὶ τὶς ἀρχές τοῦ 1ου π.Χ. αἰ.³

Τὶς γνώσεις μας γιὰ τὶς ροδοσκυθικὲς οἰκονομικὲς σχέσεις ἔρχονται νὰ συμπληρώσουν οἱ ἐπιγραφικὲς μαρτυρίες. Ἀπὸ τὸν προηγούμενο ἤδη αἰῶνα ἦλθαν στὸ φῶς στὴ Νεάπολη δυὸ βάσεις ἀναθημάτων ποὺ ὁ ἀναθέτης, κάποιος Ποσίδεος Ποσιδέου, πρόσφερε σὲ ροδιακὲς θεότητες: *IosPE, I² 670: Διῖ Ἀταβυρίῳ Ποσίδεος Ποσιδέου χαριστήριον. IosPE, δ.π., 671: [Ἀθη]ναί Λωδαί [Ποσίδ]εος Ποσιδέου [χ]αριστήριον. Ἐνα τρίτο ἀνάθημα, στὸν Ἀχιλλέα⁴, προέρχεται ἐπίσης ἀπὸ τὸν Ποσίδεο μετὰ κάποια νίκη τοῦ ἐπὶ τῶν Σαταρχῶν πειρατῶν,⁵ *IosPE, δ.π., 672: Ἀχιλλεῖ νήσου⁶ [μεδέοντι] Ποσίδεος Ποσιδέου τοὺς] Σαταρχαίους [νικήσας] πειρατεύσαντες ἀνέθηκεν*]. Τὸ*

1. Γιὰ τὸ ρόλο γενικά τῆς Χερσονήσου στὴν οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς πρωτεύουσας τῶν Σκυθῶν, βλ. I. B. Zeest, δ.π., σσ. 71-2 καὶ 75. Ἡ σημασία τοῦ λιμανιοῦ τῆς ἀποικίας ἀλλὰ καὶ τῆς μητροπόλεως γιὰ τὴ νησιπλοία καὶ τὸ ἐμπόριον στὴν Μαύρην Θάλασσαν υπογραμμίζεται ἀπὸ τὴ M. Maximova, *Der kurze Seeweg über das Schwarze Meer*, *Klio*, 37 (1959) σσ. 109-110 καὶ 116· εἰδικὰ γιὰ τὴν Ἡράκλεια, βλ. K. Lehmann-Hartleben, *Die ant. Hafenanlagen*, *Klio, Beiheft*, 14, 1923, σ. 130 κ.ε. καὶ L. Robert, *Et. Anat.*, σσ. 252-3.

2. I. B. Zeest, δ.π., σ. 72.

3. I. B. Zeest, *αὐτ.* καὶ *passim*. Τὰ προβλήματα, ποὺ προκύπτουν γενικά ἀπὸ τὴ χρησιμοποίηση τῶν σφραγίδων τῶν ἀμφορέων σὰν μαρτυρία ἐμπορικῶν σχέσεων, μελέτησε πρόσφατα ὁ J.-Y. Empereur, *BCH*, 106 (1982), σσ. 219-233.

4. Ποντάρχη, ἀναμνήβολα· πρόκειται γιὰ λατρεῖα ἰδιαίτερα διαδεδομένη στὶς βόρειες ἀκτὲς τῆς Μαύρης Θάλασσας· βλ. πρόσφατα H. Hommel, *SB. Ak. Heidelb., Philos.-hist. Klasse*, 1980, I: *Der Gott Achilleus*.

5. Γιὰ τοὺς Σατάρχεις τοῦ Πομπωνίου Μέλα, τὴ νίκη καὶ τὸν ρόλο τοῦ Ποσιδέου, βλ. J. B. Brashinsky, *Ἡ πειρατεία στὴ Μαύρην Θάλασσαν* (ρωσ.), *VDI*, 1973, 3, σσ. 130-1.

6. Εἶναι ἡ Λεύκη: *IosPE, I²*, *αὐτ.* βλ. καὶ H. Hommel, δ.π., σσ. 17-18 καὶ *passim*.

1958, τέλος, ἓνα νέο χαριστήριον ἀπὸ τῆ Σκυθικῆς Νεάπολις ἔρχεται νὰ προστεθεῖ στὴ σειρὰ τῶν «ροδιακῶν» ἀναθημάτων τοῦ Ποσιδέου. Πρόκειται αὐτὴ τῇ φορᾷ, γιὰ τὴν ἴδια τῇ θεᾷ Ρόδῳ, τὴν ἐπώνυμην νύμφην τοῦ νησιοῦ: 'Ρ[ό]δωι Ποσίδε[ος] Ποσιδέ[ου] χαρι[σ]τήρι[ον].¹

Ἀλλὰ ὁ Ποσίδεος εἶναι γνωστὸς καὶ ἀπὸ ἐπιγραφὰς τῆς Ὀλβίας. Τὸ σχετικὸ ἐπιγραφικὸ σύνολο ἀπὸ τὴν πόλιν αὐτὴ περιλαμβάνει δύο θραύσματα ἐπιγραφῶν μὲ τιμητικὰ ψηφίσματα ἀπὸ τὴν Κῶ καὶ τὴν Τένεδον, IosPE, I² 77 καὶ 78² ἀντίστοιχα, καθὼς καὶ ἓνα ἀνάθημα στὴν Ἀφροδίτῃ Εὐπλοία, IosPE, I² 168: [Ἀφρο]δίτῃ Εὐπλοίαι [Ποσ]ίδεος Ποσιδέου χαριστήριον.

Παρατηρώντας τὴν ὁμοιογένεια τῶν δύο αὐτῶν ἐπιγραφικῶν συνόλων ὁ B. B. Latyschev πρότεινε, πολὺ σωστά, ἀπὸ τὸ 1887, τὸ συσχετισμὸ τους καὶ τὴν ἀναφορά τους στὸ ἴδιο ἄτομο. Διατύπωσε μάλιστα τὴν ἂποψη ὅτι εἶναι δυνατὸ νὰ χρονολογηθοῦν στὸ β' μιστὸ τοῦ 2ου π.Χ. αἰ., στὴν ἐποχὴ τοῦ Σκιλούρου.³ Ὅπως δὲ ἦτο, ἡ δραστηριότητα τοῦ Ποσιδέου, ἐκτείνουμένη ἀπὸ τὴν Ὀλβία ὡς τὴν πρωτεύουσαν τῶν Σκυθῶν τῆς Κριμαίας, προϋποθέτει μίαν περίοδο, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ δύο αὐτὲς περιοχὲς ἦσαν κατὰ κάποιον τρόπο συνδεδεμένες. Ἐτσι ἡ ἐποχὴ τοῦ Σκιλούρου προσφέρει τὴν καλὺτερη δυνατότητα χρονολόγησιν.

Σχετικὰ μὲ τὴν πατρίδα τοῦ Ποσιδέου καὶ παρόλο ποὺ ἡ μερικὴ συμπλήρωση τοῦ ἐθνικοῦ του, Ὀλβιοπολίτας, στὰ δύο σπασμένα ψηφίσματα τῆς Κῶ καὶ τῆς Τενέδου, δὲν ἔχει ἀμφισβητηθεῖ, μίαν μερίδα ἐρευνητῶν τὸν θεωρεῖ Ρόδιο. Ἀπὸ τὸ 1831, ὅταν ὁ Blaramberg πρωτοδημοσίευσε τὰ δύο ἀναθήματα στὸν Δία Ἀταβύριο καὶ τὴν Ἀθηνᾶ Λινδία ἀπὸ τὴν Νεάπολιν,⁴ μέχρι σήμερα, οἱ Ρῶσοι ἐρευνητὲς δέχονται ὅτι πρόκειται γιὰ Ρόδιο ἐγκατεστημένο στὴν Ὀλβία, ὅπου καὶ ἀπέκτησε πολιτικὰ δικαιώματα ἀργότερα μετέφερε τὴν

1. O. D. Dachevskaya, ὁ.π., σσ. 261-5. Οἱ παραπάνω ἐπιγραφές, μαζί μὲ ἄλλες, ἀπὸ τὴ Νεάπολιν δημοσιεύονται πάλι μὲ φωτογραφίες ἢ πανομοιότυπα ἀπὸ τὴν E. I. Solomonik: 'Επιγραφικὰ μνημεῖα ἀπὸ τῆ Σκυθικῆς Νεάπολις (ρωσ.), NE, 3(1962), σσ. 36-41. Σχόλια καὶ γιὰ τὶς δύο αὐτὲς μελέτες βλ. Bull. ép., 1965, 272.

2. Σχετικὰ μὲ τὸν σχολιασμὸ τῶν δύο αὐτῶν κειμένων ἀπὸ τὸν E. Belin de Ballu, ὁ.π., σ. 109, ὁ ὁποῖος παραπέμπει ἀκόμα στὴν πρώτη ἐκδοσιν, IosPE, I 49 καὶ 48, σημειώ-
νουμε ὅτι οὔτε τὸ ὄνομα Ποσίδεος πρέπει νὰ μεταγραφεῖ στὰ γαλλικὰ Posidès οὔτε τὰ δύο ψηφίσματα ἀναφέρονται σὲ δύο διαφορετικοὺς Ὀλβιοπολίτες.

3. Μελέτες γιὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τοὺς θεσμοὺς τῆς πόλεως Ὀλβίας (ρωσ., St. Petersburg) σ. 113. Φαίνεται, ὅμως, ὅτι ἡ γνώμη αὐτῇ τοῦ B. B. Latyschev, ποὺ υἱοθετήθηκε ἀπὸ τοὺς ἐρευνητὲς καὶ ἐξακολουθεῖ, ἄλλωστε, νὰ ἰσχύει, δὲν ἔπεισε τελικὰ τὸν ἴδιον! Πράγματι, στὴ δεύτερη ἐκδοσιν τῶν IosPE, I² (1916), 77, 78 καὶ 168 (πβλ. 670) τὸν βλέπουμε νὰ ἐκφράζει σειρὰ δισταγμῶν ὡς πρὸς τὴν χρονολόγησιν.

4. De la position des trois forteresses Tauro-Scythes dont parle Strabon (Odessa), σ. 16 καὶ πίν. 4.

ἔδρα τῶν ἐπιχειρήσεών του στὴ Νεάπολη. Οἱ σχετικὲς ἀμφιβολίες ποὺ διατύπωσε ὁ B.B. Latyschev, δὲν φαίνεται νὰ βρῶχαν ἀπὸ ἀλήθεια.¹

Οἱ παρατηρήσεις, ὥστόσο, τοῦ M. Rostovtzeff καὶ τῆς Jeanne καὶ τοῦ L. Robert ἀποκατέστησαν ὀριστικὰ τὸν Ποσίδεο στὴν πατρίδα του Ὀλβία. Ὁ M. Rostovtzeff τὸν χαρακτηρίζει ἰσχυρὸ Ὀλβιοπολίτη, Handelsbeauftragten des Skilouros καὶ Mittelsmann zwischen Rhodos und dem Skythenreich.² Ἐξάλλου, ἡ Jeanne καὶ ὁ L. Robert, ἀφοῦ ἀνέλυσαν ἀπὸ τὴ μία μεριὰ τὶς ροδιακὲς λατρεῖες τὶς ἀναφερόμενες στὰ ἀναθήματα τοῦ Ποσιδέου καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴν ὀνομαστική, ἀπέδειξαν ὅτι πρέπει νὰ πρόκειται γιὰ Ἑλληνα τῆς Ὀλβίας· ἡ εὐλάβειά του πρὸς τὶς ροδιακὲς θεότητες ἐξηγεῖται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὶς στενὲς οἰκονομικὲς σχέσεις ποὺ διατηροῦσε μὲ τὴ Ρόδο· ἄλλωστε, τὸ ὄνομα Ποσίδεος, χωρὶς παραδείγματα ἀπὸ τὴ Ρόδο, εἶναι ἐπαυελιημένα μαρτυρημένο στὴν Ὀλβία.³

Ἐνα γεγονός ποὺ ἀξίζει, νομίζουμε, νὰ μελετηθεῖ προσεκτικότερα εἶναι οἱ σχέσεις τοῦ Ποσιδέου μὲ τὶς ἄλλες ἐλληνικὲς πόλεις, ὅπως τὶς ἀπηχοῦν οἱ ἐπιγραφές ἀπὸ τὴν Ὀλβία. Γιὰ τὸν B.B. Latyschev εἶναι ἐντελῶς φυσικὸ ὁ Ρόδιος αὐτός, καὶ κατόπιν Ὀλβιοπολίτης, νὰ ἐξυπηρετήσε ξένους ποὺ ἐφθάναν στὴν Ὀλβία καὶ ἰδιαίτερα αὐτοὺς ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ τὴν Κῶ, τὸ γειτονικὸ νησί τῆς μακρινῆς πατρίδας του.⁴ Κατὰ τὴν E. I. Solomonik, ἐξάλλου, στὴ σφαῖρα τῆς ἐμπορικῆς δραστηριότητος τοῦ Ποσιδέου πρέπει νὰ περιλάβουμε, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Κῶ καὶ τὴν Τένεδο, καὶ τὴν Κνίδο, ὅπου λατρευόταν ἡ Ἀφροδίτη Εὐφλοῖα.⁵ Ἐκ τῶν προτέρων, βέβαια, δὲν ἀποκλείεται ὁ ἰσχυρὸς αὐτὸς οἰκονομικὸς παράγοντας νὰ ἐμπορευόταν καὶ μὲ τὸ σημαντικὸ παραγωγικὸ κέντρο τῆς Κνίδου, στὸ ἄκρο τῆς Καρικῆς χερσονήσου, ἀνάμεσα στὴν Κῶ καὶ στὴ Ρόδο.

Ἐδῶ, ὅμως, πρέπει νὰ παρατηρήσουμε ὅτι, ἀντίθετα μὲ τὸν χῶρο τοῦ Αἰγαίου, οἱ ἐξαγωγὲς τῆς Κνίδου στὴ Μαύρη Θάλασσα δὲν εἶναι ἰδιαίτερα σημαντικὲς· ἀλλὰ καὶ ἡ ποσότητα τῶν κνιδιακῶν σφραγίδων ποὺ βρέθηκαν

1. IosPE, I², 168 καὶ σ. 501.

2. GWGHW, II, σ. 535, 606, 607 καὶ 614· πβλ. ἱδ., CAH, IX, σ. 228.

3. Bull. ép., 1965, 272.

4. Μελέτες ὁ.π., σ. 133.

5. Ὁ.π., σ. 44.

6. Οἱ συγκριτικοὶ πίνακες μὲ τὶς σφραγίδες τῶν ἀμφορέων ἀπὸ τὰ διάφορα παραγωγικὰ κέντρα ποὺ βρέθηκαν στὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου εἶναι ἐνδεικτικοί: M. Grammatopol-Gh. Poenaru Bordea, Amphora stampilate din Tomis, SCIV, 19 (1968), σ. 48. ἱδ., Amphora Stamps from Callatis and South Dobrudja, Dacia, 1959, σ. 137 (καὶ μὲ τὴν σελ. 128 γιὰ τὴ Θράκη καὶ τὴν Μυσία). Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὴ Δακία καὶ τὴν περὶοχὴ τῶν Καρπαθίων: I. Glodariu, Dacian Trade with the hell. and rom. World, BAR, Suppl. Ser. 8 (Oxford 1976), table 1.

στή Νεάπολιν¹ καὶ στήν Ὀλβία² δὲν εἶναι τόση ποὺ νὰ ἀνατρέπει τὴν παραπάνω ἐντύπωση οὔτε γενικὰ ἀλλὰ οὔτε καὶ γιὰ κάποια συγκεκριμένη περίοδο. Ἐξάλλου, ἐνῶ οἱ λατρεῖες τοῦ Δία, ποὺ ἐδρεύει στὸ Ἀταβύριο ὄρος, στὸ κέντρο τοῦ νησιοῦ, τῆς Ἀθηνᾶς, τῆς πολιούχου τῆς Λίνδου, καὶ τῆς νύμφης Ρόδου συνδέονται στενὰ μὲ τὸ νησί αὐτό, ἡ Κνίδος δὲν ἔχει τὴν ἀποκλειστικότητα στὴ λατρεία τῆς Ἀφροδίτης ποὺ προστατεύει τὴ ναυσιπλοΐα. Πράγματι, τὴν θεότητα αὐτὴ τῶν ναυτικῶν συναντᾶμε καὶ σ' ἄλλες πόλεις καὶ κυρίως,³ ὅπως εἶναι φυσικό, σὲ λιμάνια⁴: ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Κνίδο καὶ τὴν Ὀλβία, στὸν Πειραιᾶ,⁵ στὴς Αἰγεῖς τῆς Κιλικίας⁶. Ὁ Ὀλβιοπολίτης, λοιπόν, αὐτὸς πρέπει νὰ ἔκανε πολλὰ ταξίδια γιὰ τίς οἰκονομικὲς του συνδιαλλαγές μὲ τὰ μακρινὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου. Οἱ ἐμπειρίες στὰ ναυτικὰ πράγματα ποὺ ἔτσι ἀπέκτησε ἀνέδειξαν τὸν ἰσχυρὸ αὐτὸν ἔμπορο ἱκανὸ νὰ νικήσει τοὺς πειρατὲς Σατάρχεις. Ἡ εὐλάβειά του πρὸς μία εὐπλοία θεότητα φαίνεται, ἐπομένως, τελείως φυσική⁷.

Ἐπιστρέφοντας τώρα στήν Κῶ καὶ τὴν Τένεδο, παρατηροῦμε ὅτι γεωγραφικὰ τὰ δύο αὐτὰ νησιά βρίσκονται στὴ γραμμὴ τῆς ναυσιπλοΐας ποὺ ἀπὸ τὰ Δαρδανέλλια ὁδηγεῖ στὴ Ρόδο. Ἡ Τένεδος ἦταν ἡ πύλη τῶν Δαρδανελίων, ἀναγκαστικὸς σταθμὸς γιὰ τὰ ἱστιόφορα ποὺ διέσχιζαν τὸν πορθμὸ. Στὸ λιμάνι τῆς ἦσαν ὑποχρεωμένα νὰ περιμένουν κάμποσες μέρες ἢ καὶ μῆνες καμιά φορὰ ἐξαιτίας τοῦ ρεύματος τῶν στενῶν καὶ τῶν θερινῶν ἰδίως ἀνέμων. Ὁ Ἰουστινιανὸς μάλιστα κατασκεύασε ἐκεῖ ἀποθῆκες γιὰ τὴ φύλαξη τοῦ σιταριοῦ ποὺ μετέφεραν τὰ πλοῖα ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια μὲ προσωρισμὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, ὅταν αὐτὰ καθηλωμένα ἀπὸ τὴν κακοκαιρία περιέμεναν εὐνοϊκὸ ἄνεμο γιὰ ν' ἀναπλεύσουν τὰ στενὰ.⁸

Ἡ Κῶς, ἐκτὸς ἀπὸ σημαντικὸ λιμάνι, ἦταν καὶ παραγωγικὸ κέντρο ἀμφορέων. Οἱ ἀμφορεῖς τῆς, σὲ κλίμακα ὅπως δὴποτε πολὺ μικρότερη ἀπὸ αὐτοὺς τῆς Ρόδου, τῆς Σινώπης καὶ τῶν ἄλλων μεγάλων κέντρων παραγωγῆς ἀμφο-

1. I. B. Zeest, δ.π., σ. 74.

2. Βλ. συνοπτικὰ E. Belin de Ballu, δ.π., σ. 110.

3. Τὴν συναντᾶμε καὶ στὰ Μύλασα, στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Καρίας: βλ. π.χ., BCH, 12 (1888), σ. 30.

4. Πρέπει, ὅμως, νὰ ἐξαιρέσουμε τὴ Θάσο: L. Robert, Coll. Froener, σ. 2, σημ. 1.

5. Βλ., π.χ., IG, II² 2872.

6. A. Wilhelm, AEMÖ, 20 (1897), σ. 61· σχετικὰ μὲ τὸ ἀνάθημα στὸν Ποσειδῶνα Ἀσφάλειο καὶ τὴν Ἀφροδίτη Εὐπλοία σὰν τεκμήριο γιὰ τὴν σπουδαιότητα τοῦ λιμανιοῦ καὶ τοῦ ναυτικοῦ τῶν Αἰγεῶν στὴ ρωμαϊκὴ περίοδο, βλ. τὰ σχόλια τοῦ L. Robert, Journ. Sav., 1973 καὶ σσ. 170-83.

7. Bull. ép., αὐτ.

8. L. Robert, Les gladiateurs dans l' Orient grec (Paris 1940), σ. 224. "Id., Rev. Num., 1977, σσ. 40-41.

στὴ Νεάπολη¹ καὶ στὴν Ὀλβία² δὲν εἶναι τόση ποὺ νὰ ἀνατρέπει τὴν παρὰπάνω ἐντύπωση οὔτε γενικὰ ἀλλὰ οὔτε καὶ γιὰ κάποια συγκεκριμένη περίοδο. Ἐξάλλου, ἐνῶ οἱ λατρεῖες τοῦ Δία, ποὺ ἐδρεύει στὸ Ἀταβύριο ὄρος, στὸ κέντρο τοῦ νησιοῦ, τῆς Ἀθηνᾶς, τῆς πολιούχου τῆς Λίνδου, καὶ τῆς νύμφης Ρόδου συνδέονται στενὰ μὲ τὸ νησί αὐτό, ἡ Κνίδος δὲν ἔχει τὴν ἀποκλειστικότητα στὴ λατρεία τῆς Ἀφροδίτης ποὺ προστατεύει τὴ ναυσιπλοΐα. Πράγματι, τὴν θεότητα αὐτὴ τῶν ναυτικῶν συναντᾶμε καὶ σ' ἄλλες πόλεις καὶ κυρίως,³ ὅπως εἶναι φυσικό, σὲ λιμάνια⁴: ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Κνίδο καὶ τὴν Ὀλβία, στὸν Πειραιᾶ,⁵ στὴς Αἰγές τῆς Κιλικίας⁶. Ὁ Ὀλβιοπολίτης, λοιπόν, αὐτὸς πρέπει νὰ ἔκανε πολλὰ ταξίδια γιὰ τὶς οἰκονομικὲς του συνδιαλλαγές μὲ τὰ μακρινὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου. Οἱ ἐμπειρίες στὰ ναυτικὰ πράγματα ποὺ ἔτσι ἀπέκτησε ἀνέδειξαν τὸν ἰσχυρὸ αὐτὸν ἔμπορο ἱκανὸ νὰ νικήσει τοὺς πειρατὲς Σατάρχεις. Ἡ εὐλάβειά του πρὸς μία εὐπλοία θεότητα φαίνεται, ἐπομένως, τελείως φυσική⁷.

Ἐπιστρέφοντας τώρα στὴν Κῶ καὶ τὴν Τένεδο, παρατηροῦμε ὅτι γεωγραφικὰ τὰ δύο αὐτὰ νησιά βρίσκονται στὴ γραμμὴ τῆς ναυσιπλοΐας ποὺ ἀπὸ τὰ Δαρδανέλλια ὁδηγεῖ στὴ Ρόδο. Ἡ Τένεδος ἦταν ἡ πύλη τῶν Δαρδανελίων, ἀναγκαστικὸς σταθμὸς γιὰ τὰ ἱστιοφόρα ποὺ διέσχίζαν τὸν πορθμὸ. Στὸ λιμάνι τῆς ἦσαν ὑποχρεωμένα νὰ περιμένουν κάμποσες μέρες ἢ καὶ μῆνες καμιά φορὰ ἐξαιτίας τοῦ ρεύματος τῶν στενῶν καὶ τῶν θερινῶν ἰδίως ἀνέμων. Ὁ Ἰουστινιανὸς μάλιστα κατασκεύασε ἐκεῖ ἀποθῆκες γιὰ τὴ φύλαξη τοῦ σιταριοῦ ποὺ μετέφεραν τὰ πλοῖα ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια μὲ προορισμὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, ὅταν αὐτὰ καθηλωμένα ἀπὸ τὴν κακοκαιρία περίμεναν εὐνοϊκὸ ἄνεμο γιὰ ν' ἀναπλεύσουν τὰ στενὰ.⁸

Ἡ Κῶς, ἐκτὸς ἀπὸ σημαντικὸ λιμάνι, ἦταν καὶ παραγωγικὸ κέντρο ἀμφορέων. Οἱ ἀμφορεῖς τῆς, σὲ κλίμακα ὅπωςδὴποτε πολὺ μικρότερη ἀπὸ αὐτοὺς τῆς Ρόδου, τῆς Σινώπης καὶ τῶν ἄλλων μεγάλων κέντρων παραγωγῆς ἀμφο-

1. I. B. Zeest, ὁ.π., σ. 74.

2. Βλ. συνοπτικὰ E. Belin de Ballu, ὁ.π., σ. 110.

3. Τὴν συναντᾶμε καὶ στὰ Μύλασα, στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Καρίας: βλ. π.χ., BCH, 12 (1888), σ. 30.

4. Πρέπει, ὅμως, νὰ ἐξαίρεσουμε τὴ Θάσο: L. Robert, Coll. Froener, σ. 2, σημ. 1.

5. Βλ., π.χ., IG, II² 2872.

6. A. Wilhelm, AEMÖ, 20 (1897), σ. 61· σχετικὰ μὲ τὸ ἀνάθημα στὸν Ποσειδῶνα Ἀσφάλειο καὶ τὴν Ἀφροδίτη Εὐπλοία σὰν τεκμήριο γιὰ τὴν σπουδαιότητα τοῦ λιμανιοῦ καὶ τοῦ ναυτικοῦ τῶν Αἰγῶν στὴ ρωμαϊκὴ περίοδο, βλ. τὰ σχόλια τοῦ L. Robert, Journ. Sav., 1973 καὶ σσ. 170-83.

7. Bull. ép., αὐτ.

8. L. Robert, Les gladiateurs dans l'Orient grec (Paris 1940), σ. 224. "Id., Rev. Num., 1977, σσ. 40-41.

ρέων, έφθαναν σ' όλες σχεδόν τις αγορές του Εύξεινου Πόντου.¹ Η εικόνα, όμως, που παρουσιάζουν οι έξχωνες της Κω στη Νεάπολη επιφυλάσσει εκπλήξεις: πράγματι, παρόλο που οι άμπορες της δέν σφραγίζονταν κανονικά, τὸ σύνολο τῆς Κω κατέχει αξιοσημείωτη θέση μεταξύ αὐτῶν τῶν ἄλλων κέντρων. Σ' αὐτή τὴν ομάδα πρέπει επίσης νά ἐνταχθεῖ (λόγω σύστασης τοῦ πηλοῦ ἀλλὰ καὶ μορφικῶν ὁμοιοτήτων τῶν ἀγγείων) ἕνας πολὺ σημαντικὸς ἀριθμὸς ἀμπορέων μὲ τις χαρακτηριστικὲς ἀσφράμιστες διπλὲς λαβὲς ποὺ χρονολογοῦνται στὸν 1ο π.Χ. καὶ τὸν 1ο μ.Χ. αἰ.²

Μὲ αὐτὴ τὴν ἐρμηνεία, οἱ σχέσεις τοῦ Ποσιδέου μὲ τὴν Τένεδο καὶ τὴν Κω τοποθετοῦνται εὐλόγῃ στὴ σφαίρα τῆς δραστηριότητάς του. Δὲν στερεῖται σημασίας, νομίζουμε, τὸ γεγονὸς ὅτι στὴ γενέτειρά του Ὀλβία στήθηκαν τὰ ψήφισματα, μὲ τὰ ὁποῖα δύο ἄλλες ἑλληνικὲς πόλεις τοῦ ἀπένειμαν τιμές, ἴσως, μάλιστα, ὑποθέτουμε, καὶ αὐτὴ τῆς προξενίας. Στους κόλπους αὐτῆς τῆς παλιᾶς μιλησιακῆς ἀποικίας μὲ νόμους καὶ θεσμούς, μὲ παράδοση στὶς διεθνεῖς συναλλαγές³, ἦταν ἀκόμα δυνατὸ νά ξεπηδήσουν οἰκονομικοὶ παράγοντες ἱκανοὶ νά χειρίζονται τὸ διεθνὲς ἐμπόριο τῶν Σκυθῶν. Οἱ τελευταῖοι, κατ' ἐξοχὴν γεωργικοτηνοτρόφοι, ζοῦσαν μακριὰ ἀπὸ τις μεγάλες θαλάσσιες ἐμπορικὲς ὁδοὺς ἢ κοινωνία τους, μὲ ὑποτυπώδη πολιτικὴ ἀνάπτυξη, δὲν διέθετε τὰ θεσμικὰ μέσα γιὰ νά προικίσει τοὺς «πολίτες» τῆς μὲ ἀνάλογη κατάρτιση. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ὁ Ποσιδέος διάλεξε τὴν πρω-

1. Βλ. L. Robert, Actes VII Congr. Intern. Epigr. gr. lat., Constantza 1977 [1979], Discours d'ouverture, σσ. 35-6.

2. I. B. Zeest, αὐτ. Μερικὰ ἀπὸ τὰ προβλήματα, ποὺ παρουσιάζουν γενικά οἱ ἀμπορές τῆς Κω, ἐξετάζονται ἀπὸ τὸν J.-Y. Empereur, ὁ.π., σσ. 226-227.

3. "Αφθονες καὶ ποικίλες εἶναι οἱ μαρτυρίες τῶν σχέσεων μὲ τὴ Ρόδο: δύο ψήφισματα ἀπονομῆς προξενίας σὲ Ροδίους (3ου π.Χ. αἰ.): E. I. Levi, Τὸ ἐμπόριο τῆς Ὀλβίας τὸν 4ο-3ο π.Χ. αἰ. σύμφωνα μὲ τὰ ἐπιγραφικὰ ντοκουμέντα τῆς ἀγορᾶς (ρωσ.) SA, 28, 1958, σσ. 243-5· χιλιάδες σφραγίδες ροδιακῶν ἀμπορέων: βλ. J. Kruckkol, Τὰ κύρια κέντρα καὶ κατευθύνσεις τοῦ ἐμπορίου μεταξύ τῆς βόρειας περιοχῆς τῆς Μαύρης Θαλάσσης καὶ τῆς Ρόδου στὴν ἐλληνιστικὴ ἐποχὴ (ρωσ.), VDI, 1957, 4, σ. 112· μὲ τὸ ἄρθρο αὐτὸ τοῦ J. Kruckkol πρέπει νά δεῖ κανεὶς καὶ τὴν κριτικὴ ἀπὸ τὸν J. B. Breshinsky, The Progress of Greek Ceramic Epigraphy in the USSR, Eirene, 11 (1973), σσ. 138-9. Πολὺ διδακτικὴ γιὰ τὴν ὑπεροχὴ τῶν ροδιακῶν ἐξαγωγῶν στὴν Ὀλβία τὸν 3ο καὶ τις ἀρχές τοῦ 2ου π.Χ. αἰ. εἶναι ἡ εικόνα ποὺ παρουσιάζει τὸ σύνολο ἀπὸ 418 σφραγίδες ποὺ βρέθηκε στὴν ἀγορὰ τῆς πόλης (οἱ 376 εἶναι ροδιακές): E. I. Levi, "Ἐνα κεραμεικὸ σύνολο ἀπὸ τις ἀνασκαφὲς τῆς ἀγορᾶς τῆς Ὀλβίας. Ὀλβία. Τὸ τέμενος καὶ ἡ ἀγορὰ (ρωσ.), (Μόσχα-Λένινγκραντ 1964), σσ. 225-242 καὶ 261-280. Ἀδιάψευστη ἀπόδειξη γιὰ τὸ ὕψος τῶν συναλλαγῶν μὲ τὴ Ρόδο εἶναι ἡ υλοθέτηση ἀπὸ τὴν Ὀλβία τοῦ ροδιακοῦ πόδα γιὰ τὴν κοπὴ τῶν ἀργυρῶν τῆς νομισμάτων τοῦ 3ου π.Χ. αἰ.: P. O. Karyschkovski, Ἡ Ὀλβία καὶ ἡ Ρόδος σύμφωνα μὲ τὰ νομισματικὰ δεδομένα (ρωσ.), KSIINK Acad. NAUK SSR, 83 (1961). Βλ. επίσης, γενικά, E. Belin de Ballu, ὁ.π., σσ. 110-1.

τεύουσα τοῦ βασιλείου τῶν Σκυθῶν σάν τόπο γιά τήν ἀνάθεση τῶν ἀγχιμαίων τῶν ροδιακῶν θεοτήτων καί ὅχι τήν πατρίδα του ποῦ βρισκόταν σέ πολιτική καί οἰκονομική παρακμή. Ἐνδειξή γιά τή σημαντική δραστηριότητα τοῦ Ποσιδέου στή Νεάπολη μπορεῖ νά θεωρηθεῖ καί τὸ ὅτι ἀπὸ τίς 20 περίπου ἐλληνικὲς ἐπιγραφές ποῦ ἀνακαλύφθηκαν ἐκεῖ, μέσα σέ ἀρχαιολογικὲς ἐρευνες 150 χρόνων, οἱ τέσσερις ἀναφέρονται σ' αὐτόν.¹

Ἡ παράλληλη μελέτη τῶν ἐπιγραφικῶν καί ἀρχαιολογικῶν δεδομένων δίνει οὐσιαστικὸ περιεχόμενο στις ἐπιγραφές τοῦ Ποσιδέου καί ἐπιβεβαιώνει ὅτι τὴν ἐποχὴ ἀκριβῶς τοῦ Σκιλούρου, στὸ β' μισό τοῦ 2ου π.Χ. αἰ., οἱ ροδιακὲς ἐξαγωγὲς δέσποζαν στήν ἀγορὰ τῆς πρωτεύουσας τῶν Σκυθῶν τῆς Κριμαίας.² Τὸ γεγονός αὐτὸ εἶναι ἰδιαίτερα σημαντικό γιά τὸ ροδιακὸ ἐμπόριο. Ἄν ληφθοῦν ὑπόψη οἱ παράγοντες τόπου καί χρόνου. Πράγματι, ἡ ἀκμή τῆς ροδιακῆς οἰκονομίας μετὰ τὸν γ' μακεδονικὸ πόλεμο καί τὴν ἀνακήρυξη τῆς Δῆλου σέ ἐλεύθερο λιμάνι, ἦταν ἐκδηλη, ἀνάμεσα στὰ ἄλλα, καί στήν ὁλοένα μεγαλύτερη μείωση τοῦ ὅγκου τῶν ἐξαγωγῶν. Τοῦτο γίνεται αἰσθητὸ μὲ τὴν ἀριθμητικὴ σύγκριση τῶν σφραγίδων ποῦ χρονολογοῦνται στήν περίοδο μετὰ τὴν Πύδνα (180-150 π.Χ. = group IV τοῦ B.N. Grakov³ καί τῆς V.R. Grace⁴) μὲ αὐτὲς τῆς περιόδου τῆς ἀκμῆς (220-180 π.Χ. = group III τῶν ἰδιων). Εἰδικὰ γιά τὴν περιοχὴ τῆς Μαύρης Θάλασσας⁵ οἱ πολιτικὲς συνθῆκες ποῦ διαμορφώθηκαν τὸν 2ο π.Χ. αἰ. συντέλεσαν ὥστε, χωρὶς νά διασαλεύεται ἡ ἰσχὺς τοῦ παραπάνω φαινομένου, νά δημιουργεῖται μία ἰδιάζουσα κατάστασις. Τὴν ἐποχὴ

1. O. D. Dachevskaya, ὁ.π., σ. 264.

2. Σφραγίδες ροδιακῶν ἀμφορέων βρέθηκαν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Νεάπολη καί σὲ ἄλλα σημεῖα τοῦ σκυθικοῦ βασιλείου: π.χ., σὲ δύο πόλεις τῆς κεντρικῆς Κριμαίας, τὴν ὀχυρωμένη πόλιν Krasnoe (Kermen-Kyr), βορειοδυτικὰ τῆς Simferopol, ἀπὸ τίς σπουδαιότερες τῆς περιοχῆς, καί Dobno (Mamout-Sultan)· βλ. O. D. Dachevskaya, Ἡ σκυθικὴ πόλιν Krasnoe (Kermen-Kyr) (ρωσ.), KSIINK, 70, 1957, σ. 114. Ἰδ., Τέταρτη ἐπιγραφή... ὁ.π., σ. 264. Ὅπως ὁποῖοτε, ὅμως, λόγῳ τῆς ἀδομῆς τοῦ βασιλείου τῶν Σκυθῶν, γιά τὴν ὁποία ἐπανεπιλημμένα ἔγινε λόγος παραπάνω, μόνο ἡ περίπτωση τῆς πρωτεύουσας προσφέρεται γιά μελέτη καί ἐξαγωγή συμπερασμάτων ἀπὸ τὰ εὐρήματα αὐτοῦ τοῦ εἴδους.

3. Βλ. Ἐνσφραγίστοι ἀμφορεῖς τῆς ἐλληνιστικῆς περιόδου σάν πηγὴ γιά τὴν ἱστορία τῆς παραγωγῆς καί τοῦ ἐμπορίου (ρωσ.), 1939· πρόκειται γιά τὴν ἀδημοσίευτη διδακτορικὴ διατριβὴ τοῦ B. N. Grakov ποῦ ἔχει κατατεθεῖ στὰ ἀρχεῖα τοῦ Ἰνστιτούτου ἱστορίας καί ὕλικου πολιτισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τῆς Μόσχας. Γιά τὸ σύστημα τῶν ὀνόματων τοῦ B. N. Grakov, βλ. π.χ., E. M. Staermann, Κεραμικὲς σφραγίδες ἀπὸ τίς ἀνασκαφές στὸ Μυρμήκιο καί Τυριτάκη ποῦ βρέθηκαν μετὰξὺ 1935-40 (ρωσ.), MIA, 25 (1952), σ. 389.

4. BCH, 76, (1952), σ. 525 καί ἰδ., Expl. arch. Délos, XXVII, 1970, σ. 301.

5. Στὸν ὥρο τοῦ Αἰγαίου (π.χ. Δῆλος, Ἀθήνα) καί τὴ λεκάνη τῆς νοτιοανατολικῆς Μεσογείου (κυρίως Ἀλεξάνδρεια), ἄλλες συνθῆκες διαμορφώνουν ἄλλη κατάστασις γιά τίς ροδιακὲς ἐξαγωγές.

(No chronological basis for the
statute below.)

αὐτὴ ὁ χώρος τοῦ Πόντου κατακλύζεται ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς Σινώπης. Ἡ κατάρτιση τῆς πόλης ἀπὸ τὸν Φαρνάκη Α', τὸ 180 π.Χ., ὁ ὁποῖος τὴν ἔκανε πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τοῦ Πόντου, ἐγκαινιάζει μία νέα ἐποχὴ γιὰ τὴν οἰκονομικὴ τῆς πάλαις ἐμπορικῆς πόλης. Στὴν περίοδο ποὺ ἀκολουθεῖ, καὶ ποὺ συμπίπτει μὲ τὴν ἐνίσχυση τῆς πολιτικῆς ἐπιρροῆς τοῦ βασιλείου τοῦ Πόντου, οἱ ἀμφορεῖς τῆς Σινώπης, μὲ τὰ ὀνόματα τῶν ἀστυνόμων, ἀρχίζουν νὰ φθάνουν κατὰ μάζες στὶς ἀγορὲς τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου. Τότε ἀκόμα συναγωνίζονται τοὺς ροδιακοὺς ἀμφορεῖς ποὺ ἀπὸ τὸ β' μισὸ τοῦ 3ου π.Χ. αἰ. κατεῖχαν τὴν πρώτη θέση στὶς εἰσαγωγὰς ὅλων σχεδὸν τῶν πόλεων τῆς περιοχῆς. Τέλος, τὴν ἐποχὴ τοῦ Μιθριδάτη ΣΤ' οἱ σινοπικὲς σφραγίδες ξεπερνοῦν σὲ ἀριθμὸ τὶς ροδιακὲς. Φυσικὰ αὐτὸ δὲν σημαίνει καθόλου ὅτι οἱ ἀνταλλαγὰς τῆς Ρόδου μὲ τὸν χώρὸ τοῦ Πόντου ἔχουν μειωθεῖ στὸ μηδέν: οἱ ἀμφορεῖς τοῦ νηαίου, σφραγισμένοι ἢ ὄχι,¹ ἐξακολουθοῦν νὰ φθάνουν σὲ ὅλες τὶς ἀγορὲς. Ἡ συγκριτικὴ μελέτη τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ροδιακῶν σφραγίδων ποὺ βρέθηκαν ἀπὸ τὴ μία μεριὰ στὶς δυτικὲς ἀκτὲς τοῦ Εὐξείνου καὶ κυρίως τὴν Ὀλβία καὶ τὸν Τύρα καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη στὶς βόρειες ἀκτὲς, ἐπέτρεψε στὸν B. D. Chelov νὰ διαπιστώσει διαφοροποίηση τῶν ἀνταλλαγῶν κατὰ ἐποχάς: στὴν περίοδο τοῦ 4ου-3ου π.Χ. αἰ. τὸ ἐμπόριο τῆς Ρόδου μὲ τὶς πόλεις τοῦ βασιλείου τοῦ Βοσπόρου ἦταν λιγότερο σημαντικὸ ἀπὸ αὐτὸ μὲ τὴν Ὀλβία καὶ τὸν Τύρα· τὸν 2ο π.Χ. αἰ., ὅμως, οἱ ροδιακὲς ἐξαγωγὰς μειώνονται μὲ ἐπιταχυνόμενο ρυθμὸ στὶς ἀποικίαις αὐτὲς ἐνῶ, ἀντίθετα, κερδίζουν σὲ σπουδαιότητα στὶς ἀγορὲς τοῦ βασιλείου τῶν Σπαρτοκιδῶν σὲ σχέση, πάντα, μὲ τὴν Ὀλβία καὶ τὸν Τύρα.²

Τοποθετημένες, λοιπόν, σὲ αὐτὰ τὰ χρονικὰ καὶ τοπικὰ πλαίσια, οἱ οἰκονομικὲς ἀνταλλαγὰς ἀνάμεσα στὴ Ρόδο καὶ τὸ βασιλεῖο τῶν Σκυθῶν τῆς Κριμαίας, μαρτυρούμενες ἀπὸ ἐπιγραφὰς καὶ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα, ἀποκτοῦν ἰδιαίτερη σημασία γιὰ τὸ ροδιακὸ ἐμπόριο. Οἱ ροδοσκυθικοί, ὅμως, δεσμοὶ ἴσως νὰ μὴ διάρκεσαν πολὺ, ἐξαιτίας τῆς ἥττας τοῦ Παλάκου καὶ τῆς κατάρτισης τοῦ Πόντου ἀπὸ τὶς στρατιὰς τοῦ Μιθριδάτη ΣΤ'. Τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴ ἐπιτρέπει, νομίζουμε, νὰ διατυπώσουμε μία ροδιακὴ ἐπιγραφὴ ποὺ δημοσιεύσαμε πρόσφατα³: Ὁ δᾶμος ὁ Ροδίων ἐτίμασε βασιλῆ Ἰουμύα βασιλέως

1. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἀπὸ κάποιο σημεῖο κι ἔπειτα στὸν 1ο μ.Χ. αἰ. οἱ ροδιακοὶ ἀμφορεῖς σταμάτησαν νὰ σφραγίζονται: ἀναγνωρίζονται, ὅμως, εὐκόλα ἀπὸ τὸ σχῆμα τοῦ ἀγγείου καὶ τὴν ποιότητα τοῦ πηλοῦ.

2. Σχετικὰ μὲ τὴν ἱστορία τῶν σχέσεων τοῦ ἐλληνιστικοῦ Βοσπόρου μὲ τὴ Ρόδο (ρωσ.), SA, 28, 1958, σ. 335. Σηριζόμενος στὰ συμπεράσματα αὐτὰ τοῦ B. D. Chelov, ὁ J. B. Brashinsky (βλ. παραπάνω, σημ. 3, σ. 230) ἔδειξε ὅτι ὁ J. Kruchkol, (βλ. παραπάνω, ἴδια σημ.) δὲν ἔχει ἐντελῶς δίκιο πιστεύοντας ὅτι οἱ δυτικὲς ἀκτὲς τῆς Μαύρης Θάλασσας δέχονται κατὰ τρόπο ἀπόλυτο τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ροδιακῶν ἐξαγωγῶν.

3. Ant. Class., 44 (1975), σ. 89.

All this about number of Rhodian
SAH at various periods is doubtful
as they don't know the right date.

Γάον τοῦ ἐκ βασιλέως Μαστανάβου τοῦ ἐκ βασιλέως [Μασ]αννάσα. Μήπως οἱ τιμὲς πρὸς τὸν βασιλῆα τῆς Νουμηδίας, 'Ιεμψάλ Β', ἀπόγονο τοῦ Μασαννάση, μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν σὰν ἐνδειξὴ ὅτι, χάνοντας τὸν ἑλεγχὸ τῆς ἀγορᾶς τῶν σκυθικῶν δημητριακῶν, ἡ Ρόδος στράφηκε πάλι πρὸς τὴ Νουμιδία, ἄλλο σιτοβολώνια τῆς ἀρχαιότητος καὶ χώρα φιλικὴ ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Μασαννάση;

ΒΑΣΑ ΚΟΝΤΟΠΙΝΗ

Ἀθήνα

R é s u m é : SCYTHES ET RHODES AU 2e S. AV. J.-C.:

Dans la deuxième moitié du IIe s. av. J. -C. le royaume scythe de Crimée, sous le règne de Skilouros, occupait la plus grande partie de la péninsule; sa domination s'étendait jusqu' à Olbia. La capitale du royaume, Néapolis, centre économique du pays, fut un marché important pour les produits de l'agriculture et de l'élevage pratiqués dans les steppes environnantes.

Sur vingt inscriptions grecques découvertes à Néapolis quatre se rapportent à un certain Posidéos, fils de Posidéos. Il s'agit de dédicaces faites par lui à Zeus Atabyrios, à Athéna Lindia, à Achille et à la déesse Rhodos. Ce Possidéos est aussi connu à Olbia: on dispose de deux décrets de Cos et de Ténédos en son honneur et d'une dédicace à Aphrodite Euploia. Sa personnalité a été mieux dépeinte par les commentateurs des savants modernes: il s'agit d'un puissant Olbien, «Mittelsmann zwischen Rhodos und dem Skythenreich», dont le zèle envers les divinités rhodiennes doit venir uniquement de ses rapports commerciaux très actifs avec l'île.

Parmi les timbres amphoriques découverts à Néapolis ceux de Rhodes constituent l'«écrasante majorité». On date la plus grande partie des estampilles rhodiennes du IIe et du début du Ier s. av. J.-C. Ce dernier renseignement mis en rapport avec les inscriptions de Posidéos dans la capitale des Scythes, offre à ces textes un appui et un contenu réels.

Quant aux rapports de Posidéos avec Cos et Ténédos, on remarque que ces deux îles se trouvent sur la ligne de navigation qui va des Dardanelles à Rhodes. Ténédos était, à cause des vents et du courant descendant, une escale obligée pour les navires qui allaient franchir le détroit. D'autre part, le nombre des estampilles de Cos trouvées à Néapolis, quoique difficile à préciser, est néanmoins suffisamment élevé - à la différence de ce qu'on observe partout ailleurs - pour prouver que les exportations de l'île vers la capitale scythe étaient considérables. Ainsi interprétés les rapports qu' entretenait Posidéos avec les îles de Cos et de Ténédos s'insèrent d'une façon plausible dans la sphère de ses activités.

A cette époque où le commerce de Rhodes décline et où Sinope établit sa prépondérance économique dans la Mer Noire, la domination du marché de Néapolis, sous le règne de Skilouros, par les amphores rhodiens est un fait particulièrement intéressant.

PUBLICATIONS D'HISTOIRE DE L'ART ET D'ARCHÉOLOGIE
DE L'UNIVERSITÉ CATHOLIQUE DE LOUVAIN - XLII

Archaeologia Transatlantica,
VI

RHODIAKA I

INSCRIPTIONS INÉDITES RELATIVES À L'HISTOIRE
ET AUX CULTES DE RHODES AU IIe ET AU Ier S. AV. J.-C.

par

VASSA KONTORINI

Docteur de troisième cycle de l'Université de Paris IV-Sorbonne.
Chercheur à la fondation nationale de la recherche scientifique,
Centre de Recherches de l'Antiquité Grecque et Romaine, Athènes.

LOUVAIN-LA-NEUVE
Université Catholique de Louvain

1983

PROVIDENCE (RHODE ISLAND)
Brown University

PUBLICATIONS D'HISTOIRE DE L'ART ET D'ARCHÉOLOGIE
DE L'UNIVERSITÉ CATHOLIQUE DE LOUVAIN - XLII

Archaeologia Transatlantica, 6

L'auteur présente en deux dossiers, un recueil commenté d'inscriptions inédites de Rhodes (ῥόδου).

Le premier dossier comporte trois textes qui fournissent des renseignements nouveaux sur l'histoire politique de Rhodes à la basse époque hellénistique. Le manque d'informations sur Rhodes à cette période est bien connu. Le premier document, une dédicace à Ariarathe VI de Cappadoce, offre l'occasion de reconsidérer les rapports de l'île avec cet état sous les rois Ariarathe V et VI. La deuxième inscription, le serment d'un traité entre Lyttos et Olonte, permet de voir que Rhodes n'est pas étrangère à la solution qui mit fin aux litiges entre ces deux cités ; ce qui s'insère, par ailleurs, dans le contexte général de la pacification en Crète orientale à la fin du IIe s. av. J.-C. Une troisième inscription, enfin, amène à étudier une série d'événements lors de l'activité navale rhodienne au côté des Romains en Libye au Ier s. av. J.-C.

Les documents du second dossier mentionnent des cultes inconnus par ailleurs à Rhodes : Adrasteia, Zeus Keraunios, Naulochos, Peithô et Sabazios adoré par le *koinon* des Sabaziastes. Ce dernier texte, le premier que l'on connaisse à Rhodes trouvé in situ dans un tombeau commun, est présenté conjointement à toutes les inscriptions découvertes dans ce tombeau.

Ce recueil constitue la première partie d'un lot d'environ 150 inscriptions inédites de Rhodes, que l'auteur se prépare à publier.

The author publishes a first lot of inedited inscriptions from the town of Rhodes.

The first part of the book deals with three texts concerning the political history of Rhodes during late hellenistic times, a period for which the lack of information is a well known fact. A honorary decree to Ariarathes VIth of Cappadocia is a welcome occasion to reexamine the relationships of Rhodes with this state during the reigns of kings Ariarathes V and VI. The second inscription is the oath of a treaty between the Cretan cities Lyttos and Olous : this shows that Rhodes was not indifferent to this political arrangement of peace in Eastern Crete towards the end of the second century B.C. A third inscription concerns common naval activities of Rhodes and the Romans in Libya during the first century B.C.

In the second part, the author has collected inscriptions concerning the cults of Adrasteia, Zeus Keraunios, Naulochos, Peithô and Sabazios, hitherto unknown in other Rhodian documents. The inscription of the Koinon of the Sabaziasts was found in a collective burial and is studied together with other texts coming from the same tomb. This case is furthermore interesting because it is the first instance of such an inscription discovered in situ at Rhodes.

The book is a first selection from about 150 new inscriptions discovered in Rhodes and which will be all published in further instalments.

1 vol. broché env. 100 p. et XV planches hors texte.

Prix : 700 FrsB. - Price : 14 \$ US.

Orders should be forwarded to :

Adresse de commande :

Dr. J. TRIZNA - Institut d'Archéologie UCL - Service Publications -
Collège Érasme - Place Pascal - B - 1348 Louvain-la-Neuve.

In the USA, orders may be sent to Center for Old World Archaeology and
Art, Box 1837, Brown University, 02912 Providence (Rhode Island).

n School of Classical Studies
ias Street, Athens 106 76

4, 1989

of February 15.

• on the eponym ΑΑΒΕΙΑΔΗΣ, beyond

other stone - it would please Mr.
publication, and had some warm
no acknowledgments to us in print)
n of the name in stamps. It has been
g restoration in Nilsson's Lindos
stamps are Rhodian fabricant stamps,
, I think, late in the 2nd. The name
rrangements. We know it from
late context), Delos, Rhodes, Cyprus,
s well as Samaria.

ΒΑΚΧΙΟΞ as a Rhodian fabricant name,
actually as a restoration: ΒΑΚΧ[ΙΟΥ]

(Hesperia 1953, p.125, no. 64). It is of course unconfirmed.

The handle from Benghazi (Berenice) with stamp reading ΕΥΣΕΥΣ (lunate
and ^{and epsilons} sigmas - ~~ΕΥΣΕΥΣ~~ ΕΥΣΕΥΣ) has perhaps been published by J.A.Riley to whom we
gave the information. I do not have a reference.

Yours sincerely,

Virginia Grace
Virginia Grace

Boica Kovtopy.

GREECE · GRECE · GRIECHENLAND

Ἀγαπητή Miss Grace. ^{Γράμμα, 23.3.89.}

Πήρα τὸ γράμμα σας (14.3.89)
μὲ ἀνάνηδες βέ' οὐρα καὶ ἔρω-
τήματα' μου.

Σὰς εὐχαριστῶ πολὺ γιὰ
τὲς πομπύμενες πληροφορίες σας,
οἱ ὁποῖες θὰ χρησιμοποιοῦν
μὲ τὲς ἀνάγκες παραπομπῆς
στο' ἔργο σας ἢ στο' συγγραμ-
μὲν γράμμα.

Μὲ πολλή ἐνέπληξη
B. Κοτσόρη

Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Ἰωαννίνων

Παῖδι μὲ περιστέρι. Χαλκός. Δωδώνη, 3ος π.Χ. αἱ.

Child with a dove. Bronze. Dodone, 3rd. cent. B.C.

Garçon avec une colombe. Bronze. Dodone, 3ème s.a. J.C.

Junger mit Taube. Bronze. Dodona, 3es Jh.v. Ch.

Photographs by: K. Voutsas & Co. Tel 6513 744 · Athens

Miss

V. R. GRACE

Ἀμερικανικὴ Σχολὴ Κραδιῶν
Σπουδῶν

Ὁδὸς Σουγδίας 54

ΑΘΗΝΑ 10636

10-b

re Carbon

American School of Classical Studies
54 Swedias Street, Athens 106 76

March 14, 1989

Dear Miss Kondarini,

Here are notes in reply to your letter of February 15.

1.) We really have no further evidence on the eponym ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ, beyond what is under E 19 in EAD 27.

2.) Interesting to find ΕΥΣΕΥΣ on another stone - it would please Mr. Benaki. Crowfoot (whom we helped with that publication, and had some warm grateful letters from him, though he makes no acknowledgments to us in print) gave I believe the first correct publication of the name in stamps. It has been identified by Maria Petropoulakpu in a wrong restoration in Nilsson's Lindos publication, no. 204. As known to us, his stamps are Rhodian fabricant stamps, on handles that look to me 2nd century B.C., I think, late in the 2nd. The name is always in your nominative, in various arrangements. We know it from Athens (one from the Agora, in irrelevantly late context), Delos, Rhodes, Cyprus, Antioch, Alexandria (most), and Benghazi, as well as Samaria.

3.) Note that while we have in stamps ΒΑΚΧΙΟΣ as a Rhodian fabricant name, the only eponym read with that name has it actually as a restoration: ΒΑΚΧ[ΙΟΥ] (Hesperia 1953, p.125, no. 64). It is of course unconfirmed.

The handle from Benghazi (Berenice) with stamp reading ΕΥΣΕΥΣ (lunate and ^{and epsilons} sigmas - ~~ΕΥΣΕΥΣ~~ ΕΥΣΕΥΣ) has perhaps been published by J.A.Riley to whom we gave the information. I do not have a reference.

Yours sincerely,

Virginia Grace
Virginia Grace

ΡΗΘΟΡΙΑ ; ΚΟΥΝΔΑΡΙΝΙ

Ἀθήνα, 15/2/89.

Ἀγαπητή μου Miss Grace,

Ἡ μελέτη πού ἔχω ἀρχίσει γιά τήν δημοσίευση ἄλλων ἀνέκδοτων ἐπιγραφῶν τῆς Ρόδου, μέ ἔφερε μπροστά σέ νέα desiderata, γιά τά ὁποῖα θά ἤμουν εὐτυχής νά εἶχα τήν πολύτιμη ἐμπειρία σας, ἀλλά καί μπροστά σέ καινούργια στοιχεῖα πού σᾶς γνωστοποιῶ.

1) Στόν πρῶτο στίχο σπασμένης ἀνέκδοτης ἐπιγραφῆς, χρονολογούμενης σύμφωνα μέ τήν γραφή στόν 2ο αἰ. π.Χ., ὑπάρχει: Ἐπ' ἱερέως Ἀλεξία[---] βλ. Lexicon, (1). Ἀκολουθοῦν πέντε Ρόδιοι, ἀπό τούς ὁποίους εἶναι γνωστός μόνον ὁ Νικοκράτης Παυσίωνος, ὅπως συμπληρώνω βλ. Lexicon, (22). Μήπως τώρα ἔχετε περισσότερα στοιχεῖα γιά τόν ἐπώνυμο αὐτόν (Ἀλεξιά[δας] μᾶλλον), ἀπό ὅσα στό EAD, sub E 19; *Roughly, as further info. But the join?*

Δοκοντίδα, look well first 146 BC.

2) Σέ ἀνέκδοτο κατάλογο Ροδίων ὑπάρχει ἕνας Ἀπολλώνιος Εὐσευῆς ἀπό τόν δῆμο τῶν Ἀμίων. Ἡ ἐπιγραφή εἶναι δύσκολο νά χρονολογηθεῖ ἀκόμα ἀκριβῶς ἀλλά σύμφωνα μέ τήν προσωπογραφία, κυρίως, καί λιγότερο τήν γραφή, ἀποκλείεται νά εἶναι ἀρχαιότερη τοῦ β' μισοῦ τοῦ 1ου αἰ. π.Χ. ἴσως νά τοποθετεῖται στό «γύρισμα» τοῦ 1ου π.Χ.-1ου μ.Χ. αἰ. Ὁ μόνος ΕΥΣΥΕΥΣ πού γνωρίζω εἶναι αὐτός πού ἀναφέρει τό Lexicon, (1)-(2). Ἡ ἐπιγραφή (ὀστεοθήκη), ASAA, 1916, n° 160, στήν ὁποία ἀναφέρεται ὁ (1), λέει (δική μου *révision*): ΕΥΣΥ.ΩΣ ΚΑΙ/ΔΩΡΟΘΕΑΣ. Σκοπεύω νά πάω τόν Μάρτιο στήν Ρόδο καί νά κάνω ἔκτυπο τῆς ἐπιγραφῆς τῆς ὀστεοθήκης γιά καλύτερη, ἂν γίνεται, μελέτη τῆς γραφῆς. Ὅπωςδήποτε, ὅμως, ὁ σίγουρος τύπος τῆς γενικῆς, Εὐσεύς, φαίνεται νά ἀποκλείει τήν ὀνομαστική Εὐσύης τοῦ F. Bechtel, HP, σσ. 411-2, καί νά ὀδηγεῖ στήν ὀνομαστική Εὐσευῆς, γενική -εῦς (-έως). Θά ἤθελα νά μάθω τί ἔχετε γιά τό ὄνομα αὐτό στό «Ag. Inv. R 232?»: εἶναι fabricant; ἀπό ποιά πόλη; μέ ποῖο γραμματικό τύπο ἐμφανίζεται (γενική);

3) Στόν ἴδιο ἀνέκδοτο κατάλογο ὑπάρχει ἕνας Βάκχος Δαμοκράτης ἐπίσης ἀπό τόν δῆμο τῶν Ἀμίων. Ἡ ἀνάγνωση εἶναι βέβαιη. Στό Lexicon δέν ὑπάρχει Βάκχος ἀπό τήν Ρόδο ἀλλά μόνο Βάκχιος μέ παραπομπές, κυρίως, στό Inventory τῆς Ἀγορᾶς καί στό ἄρθρο σας στό Hesperia, 1953. Σᾶς γνωστοποιῶ τήν ὑπαρξή αὐτοῦ τοῦ Ροδίου μήπως σᾶς χρησιμεύσει σέ περίπτωση πού οἱ συγκεκριμένες ἀναγνώσεις σας δέν εἶναι σίγουρες.

Μέ τούς εἰλικρινεῖς χαιρετισμούς καί πολλές εὐχαριστίες μου,

Boica Kountourin.

6, III, 89

Tell her I did send her
an offprint of "Provision"

- in the original Further to letter Vg - Roudon of 18. X. 88
pending.

On her nos. (1) and (2)

It may not be immediately clear to her
that what I am saying is that both (1) and (2)
are datable ca. mid. 3rd cent., as I said before,
but as she has changed for 'Apistapros', resting
this on (Emperors) date - without evidence -
in the Bulletin des inscriptions céramiques.

I perceive that the same sculptor did
the statues on (1) and (2), Φύδης of Halicarnassus.
So I wonder why she could not give the stones
the same date, i.e. would not be included to.
But apparently she has done an article on the works
of this Φύδης, assembling notes on 25 of his
signatures (in Στῆδῃ Κορτοδέουτος, Athens 1979, p.
381), and perhaps she has given them the later
date, with which Emperors' date of 'Apistapros' fits.
The article is called Ένας υἱὸς Πόδῃος ὀδοντοκρίτης.
Try to find it her - probably she sent an offprint.

26. X

I find it 3 pages long. Does not do much "assembling"
but just cites Marconi's book on statue bases for 23 of the 25
signatures. The new stone she is publishing (if she gives

No mention
of date,
I believe

Since Φύδης is known
to have worked
mid 3rd and into 4th
cent. - this
is the
PROBLEM

an inv. no., I can't find it) is called last quarter
 of 3rd because somebody is quoted in Freund (Maradi?)
 as stating that the ^{inscript-} starts calling the sculpture (Φύδης)
 εὐεργετής "probably about 225" ^(in Argyri) ^(top of p. 381) This title appears in
 her text. However, Φύδης did a statue of
 Ἀγροδότατος Ἡδοναρίτου, victor of our Ptolemy's
 fleet in the battle of Ephesus in 258 B.C. — so
 he worked before the middle of the 3rd, (also of
 of p. 381) And the new stones do not have the title
 (supposed to be after 225).

October 18, 1988

13.01

Athens

file (carbon)
Dear Miss Konforini,

Here are some notes on the Rhodian stamp eponyms who may be identified with the priests of Halios named on the statue bases you are publishing.

1. ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΣ. You were right to cite Grace 1963, note 20, but note that this is a list of eponyms who held office before months were named on Rhodian amphoras. To the best of my knowledge, there are no amphora stamps that combine the name Aristarchos with that of a month. And no whole amphoras known to have this name on one handle and the name of a month on the other handle. Perhaps M. Empereur believes in a later date for the start of months. Or perhaps it was a slip. For the place you cite from REG 1987, no, 35, he does not say that the two names were on the same stamp, but on the same amphora, i.e. one name on each handle of the top part (col) preserved of an amphora. I think it was very thorough of you to find this very relevant passage. But nothing is given to support his statement as to date, and I would not use this reference as my only evidence.

2. ΕΕΑΚΕΣΤΟΣ restored). About the same date as ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΣ.

3. ΑΡΧΟΚΡΑΤΗΣ 1st. I don't think I identified him definitely with anybody on a stone.

4. ΘΕΥΑΣΤΟΣ. Nothing further for the present.

5. ΦΙΛΟΔΑΜΟΣ. When you use quotation marks, the words inside the quotation marks should be exactly what is quoted.

6. KAAAIKPATHE. As you comment on all three, I do so too:

Kallikrates I: shortly after 240 B.C. See BCH Suppl. 13, p.564, under no. 23. Fraser cites this reference, and comes out with the date that you cite from him, ca. 250 B.C. Perhaps he thinks that is near enough; but 240 is something of a landmark in the chronology of the ~~marking~~ marking of Rhodian containers (when they started to add the month name; and apparently some further standardization started). K. I is one of the eponyms that date amphoras on which the month name ^{sometimes} is added in a separate stamp, not yet written into one of the regular stamps, see Hesperia 1963, p.324, note 12. Fraser cites this reference, but seems not to notice the implication. I speak of this because you should realize that what he and his associates undertook was an enormous task, and the result naturally has errors. (But he wanted to do it, to include the stamps.)

Kallikrates II: ca. 193 B.C. "On these"precise guesses" see Ath. Mitt. 89, 1974, p. 199; it is expected that they will be adjusted."

I quote from my letter to you (or "notes") of 25.IV.84. You should cite this article in any publication in which you use the individual dates I give you. First you should read it - it is very short, and not in German.

Kallikrates III: Period V, or ca. 150 to ca. 108 B.C. Many of the handles that name this eponym bear also small secondary stamps. (On these stamps, see Grace 1985, pp.8-10.)

If Fraser's dates for stamps differ from those I give you, there is really no way they can be right, because I am his source for this subject. He - or a co-worker - may have used a superseded publication, or they may have misunderstood something, or simply made a slip.

Note that footnotes 4 and 5 on your p.12 are attached to information you have from me, but the references they give are to Fraser, who says something much more general (which you quote).

8. ΑΡΙΣΤΑΚΟΣ. KATATAΞΕΝΤΑΙ sounds a bit silly. If you want to know why he is dated in Period V, I'll tell you. But right now I want to get this letter off.

Yours sincerely,

Virginia Grace

come to see us some time in the State of Attalos.

2.) Εξοκστος - not in Gran 1985

3.) Αποκροτρε Αποκροτρε
^{I "ca 220" or II "194"}
↑ not in Gran 1985

Published before (?) "Bull. ch - Robert?"
Gran - phot. in ΠΑΕ 1975, pl. 221

I had said to be "ca 220"
and Segre - for Linder's priesthood? - 225

→ (Note again here we have only 1 generation
between App. I ca 220 and App. II ca 194)

4.) Θρόδαρος (Δεξιδυακτος)
↑ not in Gran 1985

she identifies with Θ. II of the stamps
"ca 220?" (by letter & forms of
inscriptions, especially in pi TT, in which
having similar at & left in esp. & right,
datable b 230-170 BC - she cites
Linder II, no. 147)

5.) Φιλόσοφος Φιλίσκου
^{most} in Green 1981

I cannot make out what date she is putting on the inscription. But she seems not very willing to accept "ca. 197" and quotes my own range "220-180" in Tarsus.

As far as what seems now to be so, ^{the public is available} dates before ca 1970 are not alternate possibilities.

6.) Καλλιμαχίας Εὐφρατίου
 stem found in 1980

Ref. in Gr. 1985 ^(p. 8, no 15) not helpful here
 See Gr 1986, p. 564, under no. 23
 dates some after month as usual
 (i.e. 3/40 3rd)

Get in recent dating, refs?

Note "Καλ. Εὐφρ. was printed in London
 in about 200 B.C. (Seign)

from the precise suggested date
 for all 3 (and anything needed
 from other checks)

1) just after 240, see Green 1981
 2) "193" appears before ca 180 (212 Δαγ. and 7th
 etc. 189 (no see. 64)

see pros.
 cuts

Send me?
 has she done?

Green 1986
 + index

7) $\text{Κατατάσσοντας Κλειδοδίνους}$

^{and}
? Αεροτομή [

found in 1975
(see p. 14)

How she does cite fr. 1985 (though
the citation is misquoting & the phrasing)
(and she may have got it from PMO?)

8.) ? $\text{Αεροτακος Χειροδρον}$
[↑]
not in fr. 1985

She cites never from Samothrace, IG XII 8,
186, pp. 16-27, in which in the first half

of Αεροτακος there was a miss from the
Rend. gov't to the Museum of Samothrace

For a date, she just says, from
the stamps with the name ΚΑΤΑΤΑΣΣΟΝΤΕΣ
in the 2/2 of the 2nd cent.

20. X. 88

She cites my precise guesses for:

? Αεροτομή I + II (p. 8)

Οδοδίνους I + II (p. 10)

Αεροδίνους (p. 11)

9.) is imperial date

Ἀθήνα, 12/10/1988.

Ἀγαπητὴ Miss Grace,

Ἐλπίζω νὰ εἶστε πολὺ καλὰ. Πρωτῶ καὶ μαθαίνω νέα σας ἀπὸ μέλη τῆς Σχολῆς.

Τὸ βιβλίό μου, Ροδιανά II, ἀρχίζει νὰ τυπώνεται. Τό δεύτερο μέρος του καταλαμβάνει ὅλο τὸ dossier μέ τίς ἐπιγραφές ἀπὸ τὸ ἱερό τοῦ Ἥλιου, τὸ ὁποῖο ἀνασκάφηκε πρόσφατα στή Ρόδο. Ὅσες ἐπιγραφές ἀναφέρουν ἱερεῖς τοῦ Ἥλιου, σᾶς τίς ἔχω γνωστοποιήσει ἀμέσως μόλις βρέθηκαν. Ἐσεῖς μοῦ ἀνακοινώσατε τίς πολύτιμες παρατηρήσεις σας, τίς ὁποῖες, φυσικά, ἔλαβα ὑπ' ὄψη μου.

Τώρα, σᾶς στέλνω τὸ τελικό κείμενο αὐτῶν τῶν ἐπιγραφῶν μέ τήν μεγάλη παράκληση, ἂν ἔχετε κάποια παρατήρηση, νὰ μοῦ τήν ἀνακοινώσετε ὥστε νὰ τήν προσθέσω στήν διόρθωση τῶν δοκιμῶν.

Βέβαια, σ' αὐτές τίς σελίδες δέν ὑπάρχει οὔτε ἓνα "εὐχαριστῶ" γιά τήν προσφορά σας. Τοῦτο ὀφείλεται στό ὅτι στήν Εἰσαγωγή τοῦ βιβλίου ἀναφέρομαι 1) στήν μακρόχρονη καί γόνιμη συνεργασία καί προσφορά σας στήν Ἐφορεία Δωδεκανήσου ἥδη ἀπὸ τήν ἐποχή τοῦ Κοντῆ· 2) στήν ἄμεση ἀνακοίνωση σέ σᾶς αὐτῶν τῶν ἐπιγραφῶν, ἀφοῦ οἱ ἱερεῖς ἐδῶ ἀναφέρονται σχεδόν πάντα μαζί μέ γλύπτες· καί, 3), στήν συνεργασία, πού ἐπακολούθησε καί, φυσικά, στή βοήθειά σας μαζί μέ τίς εὐχαριστίες μου.

Θεώρησα ἀπαραίτητο νὰ παραπέμψω γιά μερικές πληροφορίες σας στίς ἐπιστολές σας (per epistulam) διότι τίς πληροφορίες αὐτές δέν βρῆκα σέ δημοσιεύσεις σας, ὡς καί τίς πλέον πρόσφατες.

Ἐχω δεῖ καί τὸ Lexicon τοῦ Fraser.

Περιμένοντας μέ πολὺ ἐνδιαφέρον τήν ἀπάντησή σας, σᾶς εὐχαριστῶ θερμὰ ἐν τῶν προτέρων.

Διεύθυνση:

Βάσα Κοντορίνη
 Ἐλ. Βενιζέλου 170.
 Ἀθήνα 163 41.

*Copies of my letters or notes sent to Miss Kondorini
in 1984, the copies included in her letter to me of 12.X.88*

American School of Classical Studies
54 Swedias Street, Athens 106 76,
March 16, 1984

Miss Vasa Kondorini
ΕΘΝΙΚΟΝ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΒΑΣ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ 48
ΑΘΗΝΑΙ 116 35

Dear Miss Kondorini,

With reference to your letter of March 8:

In October 1975, in connection with your Rhodian inscriptions, we had several discussions on the dates of amphora stamps naming ΑΡΙΣΤΑΚΟΣ, ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΣ, and ΑΡΧΟΚΡΑΤΗΣ. On October 17, I gave you the following dates for these, in order as listed here: second half of 2nd cent., ca, Mid 3rd cent., and ca. 220 B.C. (this last is for ΑΡΧΟΚΡΑΤΗΣ I; there is another who seems to date ca. 194 B.C.).

On January 12, 1976, you wrote to me of some stones in Rhodes inscribed with various names. Of these, one mentions ΘΕΥΑΣΠΟΣ ΔΕΕΙΑΝΑΚΤΟΣ as a priest of Halios. Another mentions ΚΑΕΥΚΡΑΤΗΣ ΚΑΕΥΣΘΕΝΕΥΣ in the same capacity. The stamps do not give me patronymics, and there are two stamp eponyms named ΘΕΥΑΣΠΟΣ, and two named ΚΑΕΥΚΡΑΤΗΣ. If you gave me your own proposed dates for these two stones, I might be able to match them with stamp eponyms.

On June 29, 1976, you spoke of two more stones, of which one names ΑΔΕΙΑΔΗΣ as priest, the other ΝΙΚΑΣΑΓΟΡΑΣ, both stones thought to be of the 2nd cent. B.C. I replied on July 8, telling you that in the stamps ΑΔΕΙΑΔΗΣ does date in the 2nd century, and so do the two known eponyms ΝΙΚΑΣΑΓΟΡΑΣ. On March 16, 1982, I asked you for a publication reference for your work on the stele naming an eponym ΝΙΚΑΣΑΓΟΡΑΣ. I gave you the precise dates now proposed for ΝΙΚΑΣΑΓΟΡΑΣ I and II of the stamps (respectively 185 and 123 B.C.). As your publication was not yet available, I decided not to mention your inscription.

Now tell me very plainly what further information you want. If it concerns ΘΕΥΑΣΠΟΣ and/or ΚΑΕΥΚΡΑΤΗΣ, I want, as mentioned above, your own proposed dates for the stones on which they appear, i.e. the inscriptions.

With best wishes for 1984,

Yours sincerely,

V. R. Grace
V. R. Grace

Thank you for an offprint of your article in STHAI. I think the only one I have received in recent years. Of my articles, it is usually not useful to cite the one in BCH 1982. You should be familiar with the one in Ath. Mitt. 1974.

25.IV.1984

Notes in reply to V. Kontorini, her letter of 1.IV.84,
and her note of 14.IV.84

I.1. ΘΕΥΑΣΠΟΣ, eponyms in stamps:

a) ca 250 B.C.

b) ca 220 ?

These would be only one generation apart, which is unusual, and these dates are not yet fully worked out. But I do not find evidence for an eponym ΘΕΥΑΣΠΟΣ to be dated much before 250 B.C., to correspond with Miss Kontorini's "300 B.C. and perhaps in the first decades after 300."

2. ΚΑΕΥΚΡΑΤΗΣ 1st, eponym in stamps:

188 - 186 is now proposed (my article on the Middle Stoa construction fill, now in press). This goes with Miss Kontorini's sculptor in the same inscription, who worked through nearly all the first half of the 2nd century.

(ΚΑΕΥΚΡΑΤΗΣ 2nd in stamps, ca. 1/4 of 1st B.C.)

II.1. ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΣ, eponym in stamps:

As in my letter of 16.III.84 (and before), ca. mid 3rd century.

2. ΑΡΧΟΚΡΑΤΗΣ 1st, eponym in stamps

As in my letter of 16.III.84 (and before), ca. 220 B.C.

III.1.]ΕΥΤΟΣ, as eponym in Rhodian stamps, not known.

There is no]ΕΝΤΟΣ either.

Is any of these a possibility:

ΑΓΑΣΚΡΙΤΟΣ	ca. 3/4 of 3rd c.
ΕΕΑΚΕΕΤΟΣ	ca. mid 3rd
ΘΕΥΑΥΤΟΣ (?)	earlier 3rd (uncertain)
ΕΕΝΟΦΑΝΤΟΣ 1st	ca. 3/4 of 3rd

In the mid 2nd cent., there is ΑΡΙΣΤΟΓΕΙΤΟΣ.

- 2 -

III.2. ΘΙΑΟΔΑΜΟΣ, eponym in stamps:

Tentative date for him individually: 197 B.C. On these "precise guesses" see Ath.Mitt. 89, 1974, p.199; it is expected that they will be adjusted. For published context for this ep. on stamped amphoras, see Pergamon XI, 1, pp. 125-127, on Bauphase 9 at the Asklepieion, in which was found a handle dated by this name, see ibid. p. 176, no.5. I have not got the volume here, to check what is said about the context, but think it was called 200-191 B.C.

Can you lower somewhat your date for ΤΙΜΑΓΟΡΑΣ ΑΡΙΣΤΩΝΙΑΑ? so that his son would come out a bit later.

3. ΑΡΙΣΤΩΝΑΥΤΑΣ is not known to me in any stamps, nor anything close to it. I don't understand the ending. It does not seem the right kind of name for an eponym, either.

Try to make other restorations for your text, possibly making him priest to some other divinity, not Halios. Is the name complete in the other text you cite (Lindos II, 167)?

April 27, 1984

Dear Miss Kontorini,

Most of the information in the preceding notes, I gave to you on the telephone on Tuesday or Wednesday last (April 24 or 25). I hope you had an interesting time in Paris. Of anything published that makes use of this information, please send me an offprint, or, if there are no offprints, photocopies of relevant pages including one of the title page of the book.

Another time, when wishing to consult, please do so before it becomes urgent. We all have our own urgencies.

Yours sincerely,

Virgin R. Grace

American School of Classical Studies
54 Swedias Street, Athens 106 76

November 9, 1984

Dear Miss Kondorini,

Thank you for your letter of October 29.

On Rhodian stamps, we have two eponyms KAAAIKPATHE in the 2nd century (and one in the 3rd century). The two in the 2nd century seem to date, one in the first decade of the century, and the other in the second half of the century, perhaps the third quarter. It is interesting that you have the two priests of Halios on the same stone.

As to ANTIOENHΣ, he does not appear in stamps at all. See EAD 27, pp.229-230, and Hesperia 1953, p. 121. So I would be much interested to know whether the inscription is surely dated.

Yours sincerely,

Virginia R. Grace
Virginia R. Grace

η βάση
 επιγραφής είναι τώρα κολλημένη από πολλά κομμάτια. Ύψος 0,85·
 διάμετρος 0,805.

Η βάση βρέθηκε το 1973 στο ιερό ενώ πολλά κομμάτια της ήλθαν
 στο φως στις ανασκαφές του 1974.

Από τα ψηφία, που είναι χαραγμένα με επιμέλεια και φέρουν
 ακρεμόνες, θα πρέπει να αναφερθούν τα στρογγυλά γράμματα ^{τα οποία}
 είναι μικρότερα από τα υπόλοιπα, το ρω με πολύ μικρό το στρογγυλό
 μέρος ^{τους} ενώ το φι του οποίου το σκέλος δεν ξεπερνά τα όρια του
 στίχου, έχει το στρογγυλό ιδιαίτερα μικρό. Ύψος γραμμών 0,018 και
 της υπογραφής 0,015. Φωτογραφίες έκτυπα.

(καθώς επίσης)

και το φι

του τελευταίου

κείμενο

Ο επώνυμος Αρίσταρχος χρονολογείται στον 3ο αι. π.χ. και
 μάλιστα στην περίοδο που αρχίζει η αναγραφή των μηνών στις
 σφραγίδες των ροδιακών αμφορέων (1). Σύμφωνα με την Miss V.R. Grace
 η χρονολόγηση γύρω στα μέσα του αιώνα πρέπει να διατηρηθεί (2).

Στ. 6. Από το Η του ονόματος σώζονται τα δύο κάθετα σκέλη.
 Στις είκοσι πέντε υπογραφές, του φύλη από την Αλικαρνασσό, που
 απарίθμησα το 1979 (3), πρέπει τώρα να προστεθεί εκτός απ' αυτήν
 και η αριθ. 643. Και από τις δύο νέες υπογραφές απουσιάζει η
 μνεία της Ευεργεσίας, που του άπενειμαν οι Ρόδιοι. Αξίζει να
 σημειωθεί ότι η άπονομή δεν εμποδίζει τον γλύπτη να υπογράψει και
 μεταγενέστερα έργα του με μόνο το έθνικό του (4).

(1) V.R. Grace, Notes on the amphores from the Koroni peninsula, Hesperia,
 32 (1963), σ. 328, σημ. 20· πβλ. P.M. Fraser, δ. π., (31) "c. 310-240 BC".

(2) Προφορικά και per epistulas (10/1975 και 4/1984). Στο Bull Amph.,
 1986 (in REG, 1987), αρ. 35, σφραγίδα, όπου συνυπάρχουν τα ονόματα
 του έργαστηριάρχη Ιεροτέλους και του επώνυμου Αριστάρχου, (20-1)

χρονολογείται στο τέλος του γ' τετάρτου του 3ου αι.
 (3) Β. Κοντορίνη, Ένας νέος Ρόδιος ολυμπιονίκης. Στήλη
Κοντολέοντος (Αθήνα 1979), σ. 381.

(4) Lindos, II, σ. 52, αρ. 24.

[Εξάκ]ιστος

2. Εὐρ. επιγρ. 643. Κυλινδρική βάση από λάρτιο σπασμένη και
 κολλημένη κάτω (πίν. χ., ψ). Κοσμεῖται κάτω από κυμάτιο και πάνω
 από έξεργη ταινία και αἰγυπτιάζον κυμάτιο. Τα κυμάτια φέρουν
 καταστροφές σε διάφορα σημεία. Στο μέσω της πάνω επιφάνειας
 υπάρχουν δύο ποδόσχημοι τόρμοι ενώ πίσω τους σώζεται μερικά
 τρίτος στρογγυλόσχημος τόρμος· μπροστά πιθανόν να υπήρχε
 τέταρτος τόρμος, στον οποίο θα ανήκουν τα ελάχιστα ίχνη που

αναγνωρίζονται ἐδῶ. Ὑψος 0,79· διάμετρος 0,91.

Ἡ ἐπιγραφή ἤλθε στό φῶς στήν ἀνασκαφή τοῦ ἱεροῦ.

Ἡ χάραξη ἔγινε μέ ἐπιμέλεια καί τά ψηφία κοσμοῦνται μέ ἀκρεμόνες. Τά στρογγυλά γράμματα εἶναι μικρότερα ἀπό τά υπόλοιπα· τό δεξιό σκέλος τοῦ π εἶναι πολύ μικρότερο ἀπό τό ἀριστερό· τό στρογγυλό τοῦ ρ εἶναι χαρακτηριστικά μικρό· ἡ μορφή τοῦ υ ψιλον εἶναι ραδική· τό σκέλος τοῦ φ δέν ξεπερνᾷ τά ὅρια τοῦ στίχου καί τό ἐλλειψοειδές μέρος εἶναι ἰδιαίτερα μικρό καί πλατύ. Ὑψος γραμμῶν 0,017 καί τῆς ὑπογραφῆς 0,011. Φωτογραφίες· ἔκτυπα.

κεῖμενο

Καί μόνο ἡ ὑπογραφή τοῦ φύλη εἶναι ἀρκετή γιά τήν χρονολόγηση τοῦ ἱερέα αὐτοῦ μέ το μερικά σωζόμενο ὄνομα (1) στό β' μισό τοῦ 3ου αἰ. π.Χ. Σύμφωνα μέ τήν Miss V. R. Grace ὁ Ἐξάκεστος τοποθετεῖται στά μέσα περίπου τοῦ 3ου αἰ. (2). Πρόκειται κατά συνέπεια γιά μία ἀπό τίς πρῶιμότερες γνωστές ὑπογραφές τοῦ φύλη (3).

(1) Ἡ συμπλήρωση τοῦ ὀνόματος ἔγινε μέ τήν πολύτιμη συνεργασία τῆς Miss V. R. Grace.

(2) *Per epistulam* (4/1984)· πβλ. P.M. Fraser, ὁ.π. (7).

(3) Lindos, II, σ.52, ἀρ. 24· βλ. καί τίς σχετικές παρατηρήσεις στήν ἐπιγραφή ἀρ. 4 (1034).

3. Εὐρ. ἐπιγρ. 1040. ^{Ἀρχιερεὺς Ἀρχιπτόλιος} Ὁρθογώνια βάση ἀπό λάρτιο (πίν. χ, ψ). Κοσμεῖται ἀπό κυμάτιο καί ταινία κατεστραμένα σέ διάφορα σημεῖα συνολικοῦ ὕψους 0,10 στό πάνω μέρος καί 0,14 στό κάτω. Ὅλη ἡ δεξιὰ ἀκμή μπροστά εἶναι ἀποκρουμένη. Στήν πάνω ἐπιφάνεια ὑπάρχουν δύο ποδόσχημοι τόρμοι καί δύο μικροί τετράπλευροι ρηχοί ἀνοιγμένοι διαγώνια. Ὑψος 0,74· μήκος 0,69· πάχος 0,617.

Ἡ ἐπιγραφή ἤλθε στό φῶς τό 1974 στίς ἀνασκαφές τοῦ ἱεροῦ.

Ἡ χάραξη εἶναι ἐπιμελημένη. Τά γράμματα φέρουν ἀκρεμόνες. Τά στρογγυλά ψηφία εἶναι λίγο μικρότερα ἀπό τά υπόλοιπα· ἡ ὀριζόντια κεραία τοῦ π ἐξέχει δεξιὰ· τό σκέλος τοῦ υ ψιλον εἶναι ἀρκετά ψηλό. Ὑψος τῶν τριῶν πρώτων στίχων 0,019, τοῦ τέταρτου 0,021 καί τῆς ὑπογραφῆς 0,013. Ἐκτυπο.

[Κείμενο τῆς ἐπιγραφῆς : Bull. ép., 1977, 320, ἀπό τήν δημοσιευόμενη φωτογραφία ΠΑΕ, 1975, πίν. 221 β 1.]

Κείμενο

Εἶναι ἴσως ἡ μόνη ἀπό τίς δημοσιευόμενες ἐδῶ ἀναθηματικές

ἐπιγραφές ιερέων τοῦ Ἡλίου, ἡ ὁποία δέν προσθέτει κανένα νεότερο στοιχείο στά ὅσα ἦσαν ἤδη γνωστά γιά τόν ἐπώνυμο αὐτό.

Πράγματι, ὁ Ἀρχοκράτης Ἀρχιπόλιος ἔχει ἀφήσει ἀρκετά ἴχνη στή ροδιακή ἐπιγραφική καί ἀνήκει σέ ἐπιφανῆ οἰκογένεια (1). Εἶχε διατελέσει στή Λίνδο ἐπώνυμος καθώς καί ιερέας τοῦ Ποσειδῶνα Ἰππίου καί τῆς Ἀρτέμιδας Κεκοίας, ἐνῶ οἱ δύο γῆιοί του καί ἴσως ὁ πατέρας του ὑπῆρξαν καί αὐτοί ἐπώνυμοι στή Λίνδο. Τό τιμητικό ψήφισμα τῆς διαγωνίας τῶν Ἀγνητοριδῶν τόν παρουσιάζει νά ἔχει ἀξιόλογη κοινωνική δραστηριότητα στό ἄστυ (2). Ὁ Ἀρχοκράτης αὐτός (3) ταυτίζεται ἀπό τήν Miss V. R. Grace μέ τόν Ἀρχοκράτη Ι καί χρονολογεῖται γύρω στό 220 π.χ. (4) ἐνῶ ἕνας ἄλλος ὁμώνυμος, ὁ Ἀρχοκράτης ΙΙ, φαίνεται νά χρονολογεῖται γύρω στό 194 π.χ. (5).

Ἀπό ἀνθρωπωνυμικῆς ἄποψης εἶναι ἐνδιαφέρον ὅτι στόν πρῶτο τόμο τοῦ Lexicon, ὅλοι ὅσοι φέρουν τό ὄνομα Ἀρχοκράτης προέρχονται γενικά ἀπό τή Ρόδο.

(1) Lindos, ΙΙ, ἀρ. 1, σχόλια γιά τόν ιερέα τοῦ 225 π.χ. M. Segre, Un nuovo frammento del catalogo dei sacerdoti di Atena Lindia, PP, 3 (1938), σ. 72.

(2) Cl. Rh., ΙΙ, ἀρ. 4, μέ τίς διορθώσεις τοῦ κειμένου μετά ἀπό νέα ἀνάγνωσῃ, τοῦ G. Pugliese - Carratelli, Sulla storia delle associazioni in Rodi antica, ASAA, 1939-40, σ. 176, σημ. 2.

(3) Πβλ. P.M. Fraser, ὁ.π., ἀρ. (29), χωρίς τήν μνεία τοῦ Bull. ép., 1977, 320 μέ τό κείμενο αὐτῆς τῆς ἐπιγραφῆς.

(4) Προφορικά καί per epistulas (3/1984 καί 4/1984)· πβλ. P.M. Fraser, ὁ.π., ἀρ. (1), ὁ ὁποῖος πρέπει κατά συνέπεια νά ταυτιστεῖ μέ τόν ἀρ. (29).

(5) Προφορικά καί per epistulam (3/1984).

Ὁ γλύπτης Μνασίτιμος Τελέσωνος ἀνήκει στή γνωστή οἰκογένεια καλλιτεχνῶν ἀπό τήν Κάμυρο (βλ. παρακάτω ἀρ. 22) καί ἡ δραστηριότητά του τοποθετεῖται στό β' μισό τοῦ 3ου αἰ. π.χ. (1)

(1) Lindos, ΙΙ, σ. 52, ἀρ. 28.

Θαύδωρος Δεξιάνακτος,
4. Εὐρ. ἐπιγρ. 1036. Κυλινδρική βάση ἀπό λάρτιο σπασμένη πάνω σέ πολλά σημεῖα, κάτω καί σ' ὅλο τό ὕψος ἀριστερά καί πίσω ἀπό τήν ἐπιγραφή (πίν. χ. ψ.). Στήν πάνω ἐπιφάνεια ὑπάρχουν δύο ποδόσχημοι τόρμοι καί δύο μικρότεροι στρογγυλόσχημοι τόρμοι ἀνοιγμένοι διαμετρικά μεταξύ τῶν ποδόσχημων. Κάτω φέρει κυμάτιο ὕψους 0,075 καί καί ἴση ταινία ἐνῶ πάνω σώζεται μερικά μόνο ἡ ταινία. Ὑψος 0,845· ἡ διάμετρος εἶναι ἀκαθόριστη λόγω τῶν

κακώσεων στο πάνω μέρος.

Η επιγραφή βρέθηκε τό 1974 στην ανασκαφή του ιεροῦ.

Σχετικά μέ τήν χάραξη σημειώνεται ὅτι οἱ κεραίες τῶν γραμμάτων φαρδαίνουν πρός τά ἄκρα, τά ὁποῖα κοσμοῦν ἔντονοι ἀκρεμόνες. Τό ξ ἔχει τό κάθετο σκέλος καί τό π παρουσιάζεται μέ τήν ὀριζόντια κεραία νά ἔξέχει λίγο ἀριστερά καί κυρίως δεξιά. Ἡ μορφή αὐτῆ τοῦ π συναντᾶται μόνο στήν περίοδο μεταξύ τοῦ 230 περίπου καί τοῦ 170 π.Χ. (1). Ὑψος τῶν δύο πρώτων στίχων 0,019 καί τῆς ὑπογραφῆς τοῦ γλύπτη 0,016. Φωτογραφίες ἔκτυπα.

Κείμενο

(1) Lindos, II, ἀρ. 147.

Σύμφωνα μέ τήν Miss V. R. Grace ὑπάρχουν δύο ὁμώνυμοι ἐπώνυμοι, πού τοποθετοῦνται στόν 3ο αἰ. π.Χ. : ὁ Θεόδωρος I ἐγγύρω στό 250 π.Χ. > καί ὁ Θεόδωρος II ἐγγύρω στό 220 ? π.Χ. >. Ἡ Miss Grace συνοδεύει τίς χρονολογήσεις αὐτές μέ τήν παρατήρηση ὅτι τοὺς δύο ἱερεῖς χωρίζει μία μόνο γενιά, πράγμα ὅχι συνηθισμένο καί ὅτι οἱ χρονολογήσεις αὐτές δέν εἶναι ἀκόμα τελείως ἐπεξεργασμένες (1). Ἡ γραφή ὁδηγεῖ στήν ταύτιση μέ τόν Θεόδωρο II.

Ὁ γλύπτης Μένιππος ἀπό τά Χρυσάορα τῆς Καρίας ἦταν ἄγνωστος μέχρι τώρα. Ἴσως νά ἀναφέρεται στήν ἐπιτύμβια ἐπιγραφή ἀπό τό ἄστυ, IG, XII 1, 479, Μένιππος [X] ρυσαορέυς. Ἐξάλλου, ὁ γνωστός γλύπτης Λέων Μενίππου Ρόδιος τοποθετούμενος ἀπό τόν Chr. Blinkenberg στίς πρῶτες δεκαετίες τοῦ 2ου αἰ. (2) θεωρεῖται ἀπό αὐτόν πιθανόν γυιός τοῦ ἐπίσης γλύπτη Μενίππου ἀπό τήν Κῶ (3). Μέ τήν νέα ἐπιγραφή εἶναι τώρα χρονολογικά τό ἴδιο πιθανό ὁ γλύπτης Λέων Μενίππου Ρόδιος νά εἶναι γυιός τοῦ Χρυσαιορέα Μενίππου.

Γιά τό ὄνομα τῆς θεότητας στή γενική ἢ βλ. τά σχόλια τοῦ Chr. Blinkenberg, Lindos, II, ἀρ. 117.

(1) Per epistulam καί προφορικά 4/1984. Πβλ. P.M. Fraser in Lexicon, (103), "c. 310-240 BC" καί (104) "C. 240-210 BC-Unp (Ag. Inv.)".

(2) Lindos, II, σ. 54, ἀρ. 29.

(3) Ο.π., ἀρ. 119. Πβλ. P. M. Fraser in Lexicon (49) ὅπου, ὅμως, δέν σημειώνεται ἡ ἄποψη τοῦ Blinkenberg γιά τήν καταγωγή τοῦ Λέοντα ἀπό τήν Κῶ.

5. Εὔρετ. ἐπιγρ. 1595. Σχεδόν ἀκέραιη κυλινδρική βάση ἀπό λάρτιο (πίν. χ, ψ). Πάνω καταλήγει σέ ἔξεργη ταινία ὕψους 0,04 καί αἰγυπτιάζον κυμάτιο ὕψους 0,08 καί κάτω σέ κυμάτιο. Ὑψος 0,84. Διάμετρος 0,735.

Ἡ ἐπιγραφή βρέθηκε τό 1962 στήν ανασκαφή τοῦ τότε οἰκοπέδου

Σοϊχάν.

(Φιλόδαμος)

Τό κείμενο έχει χαραχτεί στον αποξεσμένο χώρο άλλης επιγραφής. Η χάραξη είναι φροντισμένη και τά γράμματα έχουν ακρεμόνες. Τα στρογγυλά ψηφία είναι λίγο μικρότερα από τά υπόλοιπα. Σ' όλες σχεδόν τίς περιπτώσεις οί εξωτερικές κεραίες του σίγμα συγκλίνουν ελαφρά αριστερά. Τό σκέλος του ὑψιλον είναι ακόμα αρκετά μεγάλο σέ σχέση μέ τό ὄλο γράμμα. [τῶν φι] ἐνῶ τό σκέλος του δέν ξεπερνᾷ τά ὅρια του στίχου [τό ἐλλειψοειδές μέρος] [εἶναι πολύ ^{III} ^{IV} ^{ηλατῶ}]. Ὑψος γραμμῶν 0,018 καί τῆς υπογραφῆς του γλύπτη 0,01. Φωτογραφία ἔκτυπα.

κείμενο

Σύμφωνα μέ τήν Miss V.R. Grace «μόνον ἕνας ἐπώνυμος ὑπάρχει μέ τό ὄνομα Φιλόδαμος», γιά τόν ὁποῖο προτείνει «δοκιμαστική χρονολόγηση λίγο μετά τό 200, στό 197 π.Χ.» (1).

Ὁ γλύπτης Ἀριστωνίδας Τιμαγόρα εἶναι ὡς τώρα ἄγνωστος. Ἀνήκει ὅπωςδῆποτε στή γνωστή οἰκογένεια γλυπτῶν ἀπό τήν Κάμιρο (βλ. παρακάτω, ἀρ. 22). Πρέπει νά εἶναι γυιός του Τιμαγόρα Ἀριστωνίδα, Lindos, II, σ. 51, ἀρ. 10 καί σ. 43, ἀρ. 15, ε.

(1) Προφορικά καί per epistolam (4/1984). Τίς σφραγίδες μέ τό ὄνομα του Φιλόδαμου ἀπό τήν Ταρσό ἡ Miss V.R. Grace χρονολογεῖ στήν περίοδο 220-180 π.Χ., Tarsus, I (1950), σ. 145, ἀρ. 72. Μελετώντας ἡ ἴδια σφραγίδες μέ τό ὄνομα του ἴδιου ἐπώνυμου ἀπό τήν Πέργαμο, Alt. u. Perg., XI 1 (1968), σ. 176, ἀρ. 5, προσδιορίζει ὅτι ὁ ἐπώνυμος αὐτός ἄσκησε τό ἀξίωμά του στό πρῶτο μᾶλλον παρά στό δεύτερο μέρος αὐτῶν τῶν σαράντα χρόνων.

6. Εὐρετ. ἐπιγρ. 1492. Μεγάλος ὀρθογώνιος ὄγκος λαρτίου (εἰκ. Χ.Ψ). Τό κάτω μέρος σ' ὄλο τό μήκος ἔχει ἀφαιρεθεῖ μέ πολύ χοντρό ἐργαλεῖο. Τό πάνω μέρος εἶναι ἀθέατο λόγω τῆς δεύτερης χρήσης τῆς πέτρας τοποθετημένης ἀνάποδα σέ μεταγενέστερη κατασκευή. Τό μέλος αὐτό εἶναι τμήμα ἐνός μεγαλύτερου μνημείου, τό ὁποῖο αριστερά τελειώνει σ' ἐκεῖνο τό σημεῖο ἀλλά δεξιᾷ συνέχιζε μέ ἄλλο μέλος, ὅπως δείχνει ἡ ἀναθύρωση στίς ἀκμές καί ἡ τραχιᾷ δουλεμένη υπόλοιπη δεξιᾷ πλευρά του. Ὑψος μέγιστο σωζόμενο 0,30· μήκος 1,50· πᾶχος 0,54.

Ἡ ἐπιγραφή βρέθηκε τό 1980 στίς ἀνασκαφές τῆς τεράστιας παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς, πούχ ἤλθε στό φῶς στό οἰκόπεδο Χατζηανδρέου, στή νοτιανατολική γωνία τῆς διασταύρωσης τῶν ὁδῶν Π. Μελά καί Χειμάρρας (1). Σύμφωνα μέ τό περιεχόμενό τους τόσο ἡ ἐπιγραφή αὐτή ὅσο καί ἡ ἀριθ. 9 (εὐρετ. ἐπιγρ. 1496) πρέπει νά μεταφέρθηκαν στή βασιλική ἀπό τό γειτονικό ἱερό.

(1) Για τή βασιλική καί τά σημαντικά ψηφιδωτά της βλ. τίς ἐκθέσεις τοῦ ἀνασκαφέα Ἡλ. Κόλια, ΑΔ, Χρ., ἀπό τό 1968 ὡς τό 1983.

Ἡ Χάραξη εἶναι ἐπιμελημένη καί ἡ γραφή ὁμοιόμορφη. Τά γράμματα ἔχουν ἀκρεμόνες. Ἡ μεσαία κεραία τοῦ ἔψιλον εἶναι μικρότερη ἀπό τίς ἄλλες· τά στρογγυλά γράμματα εἶναι ἴσα μέ τά ὑπόλοιπα· τό δεξιό σκέλος τοῦ πῖ παρουσιάζεται κοντύτερο ἀπό τό ἀριστερό· ἡ κορυφή τῆς πάνω γωνίας τοῦ σῖγμα ἐξέχει πίσω τό σκέλος τοῦ ὑψιλον εἶναι ἤδη ἀρκετά μικρό. Ὑψος γραμμῶν 0,018. Φωτογραφίες· ἔκτυπα.

Καλλικράτης Εὐφραντίδα
ἱερατεύσας νας· Ἀλίωι.

Καλλικράτης Ἀριστοκράτευσ
κατὰ γενέσιν καθ' ὕχοθεσίαν δέ
Ἀπολλωνίου νας· ἱερατεύσας
Ἀλίωι.

Πρόκειται, λοιπόν, γιά σύνταγμα μέ δύο τουλάχιστον ἀνδριάντες (1), οἱ ὁποῖοι ἀνήκαν σέ δύο ὁμώνυμους ἐπώνυμους. Ἀπό τίς σφραγίδες τῶν ἀμφορέων γνωρίζουμε τρεῖς ὁμώνυμους ἐπώνυμους. Σύμφωνα μέ τήν V.R. Grace (2) ὁ Καλλικράτης I τοποθετεῖται στόν 3ο αἰ. π.Χ. (3), ἐνῶ οἱ δύο ἄλλοι στόν 2ο αἰ. π.Χ. Ἀπό αὐτούς ὁ Καλλικράτης II φαίνεται νά χρονολογεῖται στήν α' δεκαετία τοῦ 2ου αἰ. π.Χ. (4) καί ὁ Καλλικράτης III στό β' μισό τοῦ ἴδιου αἰῶνα, ἴσως στό γ' τέταρτο (5).

(1) Ἀφοῦ, ὅπως εἶδαμε, τό μνημεῖο συνεχιζόταν δεξιά.

(2) Per epistulam (9/11/1984).

(3) Πβλ. P.M. Fraser, ὁ.π., (75) μέ τήν προτεινόμενη ἀπό τήν V. R. Grace χρονολογία «c. 250».

(4) Πβλ. P.M. Fraser, ὁ.π., (76) «c. 210-175».

(5) Πβλ. P.M. Fraser, ὁ.π., (82) «s. II BC».

Κάποιος Καλλικράτης Εὐφραντίδα ὑπῆρξε ἐπώνυμος στή Λίνδο γύρω στό 200 π.Χ., ὅπως ἀπέδειξε ὁ M. Segre (1) καί ὄχι γύρω στό 266, ὅπως εἶχε προτείνει ὁ Chr. Blinkenberg (2). Ἐπειδή ἡ ἐπωνυμία τοῦ ροδιακοῦ κράτους ἀκολουθοῦσε κατὰ κανόνα τήν ἐπωνυμία στούς τρεῖς δήμους ὁ Καλλικράτης Εὐφραντίδα πρέπει ἀναμφίβολα νά ταυτιστεῖ μέ τόν Καλλικράτη II τῶν σφραγίδων.

(1) Un nuovo frammento del catalogo dei sacerdoti di Atena Lindia, FP, 3

βλ. και

(1948), Χ.σ. 74-75 (NSER, 16, 17). Πβλ. P. M. Fraser, δ.π., (114), τόν
 όποίο, όπως είναι εύνόητο, ταυτίζω τώρα μέ τόν άρ. (76).
 (2) Lindos, II, άρ. 1, έτος 266 καί άρ. 106, α.

Ό έπόμενος ιερέας του Ήλιου, Καλλικράτης Άριστοκράτης
 καθ' υίοθεσίαν δέ Άπολλωνίου (δεξιά προς τόν θεατή!), έπειδή, για
 εύνόητους λόγους, είναι άδύνατο να ταυτιστεί μέ τόν Καλλικράτη I
 τών μέσων του 3ου αι. π.Χ., προτείνουμε τώρα νά ταυτιστεί μέ τόν
 Καλλικράτη III (1). Ή όμοιομορφία, άλλωστε, τής γραφής δείχνει ότι
 σ' αυτόν πρέπει ν' άποδοθεί ή άνέγερση τμήματος, τουλάχιστον,
 ενός μνημείου μέ τόν δικό του άνδριάντα καθώς καί εκείνον του
 προφανώς συγγενοϋς του, Καλλικράτη (II) Εϋφραντίδα.

Ό βαθμός τής συγγενείας μεταξύ τών δύο όμωνύμων έπωνύμων
 δέν μπορεί νά καθοριστεί. Ό θετός πατέρας του Καλλικράτη III,
 Άπολλώνιος, είναι πιθανό νά άνήκει στην ίδια οίκογένεια μ' αυτή
 του θετού γιου του. Πράγματι, στην έπιγραφή Lindos, II 103, στ.
 15, γύρω στό 240 π.Χ., αναφέρεται ως ιεροθύτης, άρα νέος, κάποιος
 Καλλικράτης Άπολλωνίου. Ίσως αυτός νά είναι ό πατέρας του
 Άπολλωνίου τής νέας έπιγραφής.

(1) Πβλ. P. M. Fraser, δ.π., (82).

Κλευκράτης

7. Εύρεί έπιγρ. 1588. Όρθογώνια βάση από λάρτιο (πίν. X, Ψ, Z, Ω
 1+Ω2). Πάνω καί κάτω στίς τρείς πλευρές τήν κοσμοϋσαν κυμάτιο
 ύψους 0,11, τό όποίο έχει καταστραφεί τελείως, καί έλαφρά έξεργη
 ταινία ύψους 0,07, πού διατηρείται στην ένεπίγραφη καί τήν
 άριστερή πλευρά. Στην πάνω έπιφάνεια (πίν. Z) ύπάρχουν δύο
 ποδόσχημοι τάρμοι καί ένας στρογγυλόσχημος διαμέτρου 0,08
 περίπου, πίσω από τόν δεξιό ποδόσχημο τόρμο. Ή κανονική διάταξη
 τών τόρμων, ή χάραξη τής έπιγραφής συμμετρικά μέ κενό δεξιά καί
 άριστερά καί, βέβαια, ή ύπαρξη κυματίου καί ταινίας καί στίς δύο
 στενές πλευρές άποδεικνύουν ότι άρχικά τό μνημείο ήταν
 προορισμένο μόνο για νά φέρει τόν άνδριάντα του ιερέα Κλευκράτη
 (κείμενο A). Άργότερα επεκτάθηκε δεξιά μέ τήν προσθήκη άλλου
 μέλους προκειμένου νά τοποθετηθεί άνάθημα (άνδριάντας;) του
 ιερέα Άρξστομ--- (κείμενο B), όποτε καί καταστράφηκε τό κυμάτιο
 καί μαζί ή έξεργη ταινία τής δεξιās πλευράς (1). Έτσι έρμηνεύεται
 ή παρουσία μόνο στην δεξιά άκμή τής πάνω έπιφάνειας δύο
 αϋλακόσχημων τόρμων, οι όποιοι άκριβώς τήν διακόπτουν, για τό
 χύσιμο του συνδετικού μολυβιού, ίχνη του όποιου μάλιστα
 διατηροϋνται στον τόρμο μπροστά. Σέ μεταγενέστερη έποχή
 χρησιμοποιήθηκε πάλι ή άρχική βάση όποτε άνοίχτηκαν όμοιες

τόρμοι

φαρδιές αὐλακώσεις σέ ὄλο τό ὕψος ^{των} (δύο πλάγιων πλευρῶν καί καταστράφηκε τό κυμάτιο στήν ἐνεπίγραφη καί ἀριστερή πλευρά (πίν. X, $\Omega_1 + \Omega_2$). Στίς δύο αὐτές πλευρές διατηρήθηκε τότε ἡ ταινία προφανῶς γιατί δέν ἐνοχλοῦσε. Ὑψος 0,875· μήκος 0,95· πάχος 0,715.

(1) Στόν πίν. Ω_1 μπορεῖ κανεῖς νά παρατηρήσει τήν περίεργη καί ἀντικανονική γιά ἐπιφάνεια ἀρμογῆς ὅψη πού ἔχει πάρει μετά τήν ἐπέμβαση ἡ δεξιᾶ πλευρά σέ χτυπητή ἀντίθεση μέ τήν κανονική γιά ἕτόν σκοπό αὐτό· διαμόρφωση τῆς κάτω ἐπιφάνειας τοῦ σπασμένου στρογγυλοῦ βωμοῦ, ὁ ὁποῖος διακρίνεται δίπλα ἀριστερά (δημοσιεύεται παρακάτω, ἀρ. 0, *h*αν 1589).

Ἡ βάση βρέθηκε τό 1975 στήν ἀνασκαφή τοῦ οἰκοπέδου Κυπριώτη ἀπέναντι ἀπό τό ἱερό. Ἦταν ἐντοιχισμένη στόν μεταγενέστερο τοῖχο μεταξύ τῶν οἰκοπέδων Τοπάλογλου καί Κυπριώτη.

Ἡ χάραξη ἔγινε μέ ἐπιμέλεια· τά γράμματα κοσμοῦνται μέ ἀκρεμόνες. Στό κείμενο Α τό σκέλος τοῦ ρῶ εἶναι ἐλαφρά καμπύλο· οἱ ἐξωτερικές κεραῖες τοῦ σῖγμα σέ μερικές περιπτώσεις συγκλίνουν ἀκόμα ἐλαφρά ἀριστερά· τό σκέλος τοῦ ὑψιλον εἶναι ἀκόμα ψηλό. Αὐτά τά στοιχεῖα ἀλλά καί ἡ γενική ἐντύπωση ἀπό τήν γραφή κατατάσσουν τό κείμενο Α στή μέση ἑλληνιστική περίοδο. Στό κείμενο Β ἡ μεσαία κεραία τοῦ ἔψιλον εἶναι μεγαλύτερη· ἡ τελεία τοῦ θῆτα εἶναι σφηνοειδής (1). τό σκέλος τοῦ ὑψιλον εἶναι χαρακτηριστικά κοντότερο. Αὐτά τά ψηφία καί κυρίως ἡ γενική ἐντύπωση ἀπό τή χάραξη δείχνουν ὅτι τό κείμενο Β πρέπει νά εἶναι δεκαετίες μεταγενέστερο. Ὑψος γραμμῶν τῆς ἐπιγραφῆς Α 0,02 καί 0,013 στήν ὑπογραφή τοῦ γλύπτη, τῆς ἐπιγραφῆς Β 0,015 καί 0,012 ἀντίστοιχα. Φωτογραφίες· ἔκτυπα.

(1) Τό στοιχεῖο αὐτό σημειώνεται ὡς ἐνδεικτικό τοῦ διαφορετικοῦ στίλ γραφῆς καί ὄχι χαμηλότερης χρονολόγησης ἀφοῦ τό θῆτα μέ σφηνοειδῆ τήν τελεία συναντᾶται στίς λινδιακές ἐπιγραφές ἀπό τό β' τέταρτο τοῦ 2ου αἰ. π.Χ. ὡς τήν αὐτοκρατορική περίοδο, *Rhodiaka*, I, σ. 82, ἀρ. 18.

Ὑπάρχουν δύο ὁμώνυμοι ἐπώνυμοι : ὁ Κλευκράτης I, πού χρονολογεῖται μεταξύ τῶν ἐτῶν 188 - 186 (1) καί ὁ Κλευκράτης II, πού τοποθετεῖται περίπου στό α' τέταρτο τοῦ 1ου αἰ. π.Χ. (2). Ἡ ὑπογραφή τοῦ γλύπτη Πυθόκριτου, τοῦ ὁποῖου ἡ γόνιμη δραστηριότητα στό νησί, κυρίως στή Λίνδο, στήν Περαιά ἀλλά καί στήν Ὀλυμπία (3) ἐκτείνεται σ' ὅλο σχεδόν τό α' μισό τοῦ 2ου αἰ. π.Χ., δείχνει ὅτι πρόκειται γιά τόν Κλευκράτη I.

Ορατὸν ὅτι καὶ ποτὶ τὴν μέσην

(1985), σσ. 8-9 καί 24, σημ. 63· πβλ. P.M. Fraser, δ.π., (3)

(2) V. R. Grace, *per epistolam* (4/1984).

(3) P. M. Fraser, δ.π., (12).

Στό κενό πού ἄφησε δεξιά τό κείμενο Α χαράχτηκε τμήμα τῆς μετεγενέστερης ἐπιγραφῆς Β ἀπό πέντε στίχους. Πιστεύω ὅτι σύμφωνα μέ τό σωζόμενο τμήμα τῆς μετοχῆς ἀορίστου τοῦ στ. 4, ιεράτε ---, ἀναφέρεται καί στό κείμενο Β ἕνας ιερέας τοῦ Ἡλίου μετά τή λήξή τῆς θητείας του. Ὁ κύριος λόγος πού ὀδηγεῖ στό συμπέρασμα αὐτό εἶναι ὅτι, ὅπως δείχνουν οἱ ἐπιγραφές ἀπό τό ἱερό αὐτό, ὅσοι ἀναθέτες ἀφιερώνουν ἐδῶ ἀναθήματα μέ μόνη ιδιότητα αὐτή τοῦ (διατελέσαντα) ιερέα, εἶναι ὅλοι ἱερεῖς τοῦ Ἡλίου. Ἐπειτα, ὑπάρχει ἤδη ἄλλο ἕνα μνημεῖο προερχόμενο ἀπό τό ἱερό, πού ἔφερε διπλό ἀνάθημα ιερέων τοῦ Ἡλίου, βλ. παραπάνω, ἀρ. χχ (ιν. 1492).

Δύσκολο φαίνεται τό πρόβλημα τῆς ταύτισης τοῦ δεύτερου ιερέα, Ἀριστομ---, υἱοθετημένου ἀπό κάποιον Ἀρι----. Τά σωζόμενα μέρη ἀπό τά τόσο συνηθισμένα αὐτά ἀνθρωπωνύμια σέ συνδυασμό μέ τά χρονολογικά πλαίσια πού ἐπιβάλλει ἡ ἐπιγραφή Α, ὀδηγοῦν τήν προσωπογραφική ἔρευνα στήν ἐξέταση τῶν παρακάτω περιπτώσεων (1). Στόν ὄχι σωζόμενο κατάλογο τῶν ιερέων τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἀπό τόν καμιναικό δῆμο τῶν Θουσανουντίων στήν Περαιά, SEG, XIV 699, d, στ. 8-10 (2), ἀναφέρεται ἕνας Ἀριστόμαχος Ἀριστοτίμο[υ] καθ' υἱοθεσίαν δέ Ἀριστοτίμου (3).

(1) Ἀποκλείονται ἐξ ἀρχῆς οἱ Ρόδιοι G. Poma, *L' adozione* ἀρ. 80, πβλ. P.M. Fraser, δ.π., (91), καί 82, πβλ. αὐτ., (77).

(2) *Editio princeps* : P.M. Fraser - G.E. Bean, *The Rhodian Peraea*, σσ. 34-38, ἀρ. 23. Χάρη σέ προσωπογραφικούς συσχετισμούς μέ καμιναικές ἐπιγραφές ὁ G. Pugliese - Carratelli, *Sul catalogo dei sacerdoti di Asclepio a Thyssanus*, SCO, 3 (1955), σ. 129-133, προτείνει κατά δύο τουλάχιστον αἰῶνες ὑψηλότερη χρονολόγηση γιά τόν κατάλογο αὐτό, τοῦ ὁποῖου τήν ἀρχή τοποθετεῖ στό β' μισό τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. Παραπέμπω στό κείμενο τοῦ SEG διότι τοῦτο, ἐκτός ἀπό τά σχόλια αὐτά τοῦ G. Pugliese - Carratelli, ἔχει ἐνσωματώσει καί κάποιες προτάσεις συμπληρώσεων τῶν συνεκδοτῶν του, M.N. Tod καί A.M. Woodward.

(3) Πβλ. P.M. Fraser, δ.π., (103).

Στό θραῦσμα ι, τῆς ἴδιας ἐπιγραφῆς, στ. 1-4, εἴκοσι χρόνια περίπου κατόπιν, ἀναφέρεται κάποιος Ἀριστόμαχος [Κ]αλλ[ι]ξείνο[υ] καθ' υἱοθεσίαν δ[έ] Ἀριστομάχο[υ] (1). Ὁ ἴδιος, ὡς νέος, ὑπῆρξε καί ἱεροποιός τό 158 π.Χ., TC, ἀρ. 53, στ. 6-8, ὁπότε ἡ ἱερατεία τοῦ Ἀσκληπιοῦ πρέπει νά τοποθετηθεῖ μετά (2). Τοῦτο ἔχει σάν ἀποτέλεσμα ὁ Ἀριστόμαχος τοῦ κομματιοῦ d νά ἦταν ιερέας τοῦ Ἀσκληπιοῦ ὁπωσδήποτε στό β' τέταρτο τοῦ 2ου αἰ. π.Χ. Ἐξάλλου,

ανάμεσα στους ιερείς του Ήλιου γνωρίζουμε τον Ἀριστόμαχο I, γύρω στά μέσα του 2ου αἰ. π.Χ. (3), πιθανόν Καμिरαῖο κατά την L. Criscuolo (4), καί τον Ἀριστόμαχο II, ὁ ὁποῖος τοποθετεῖται τώρα στήν περίοδο VI 100-80 π.Χ. (5) καί μάλιστα στήν ἀρχή του 1ου αἰ. π.Χ. (6).

(1) Πβλ. αὐτ., (106)

(2) Πάντα κατά τούς εὐστοχούς συλλογισμούς του G. Pugliese - Carratelli, ῥ.π., σ. 131.

(3) V.R. Grace - M. Sawatianou - Petropoulakou, EAD, XXVII, ἀρ. E 37, πβλ. P. M. Fraser, ῥ.π. (50), «c. 175 - 150 B.C.».

(4) Bolli d'anfora greci e romani. La collezione dell'Università Cattolica di Milano. Studi di Storia antica 6 (Bologna 1982), σ. 39-40.

(5) EAD, αὐτ. L. Criscuolo, αὐτ. Πβλ. P.M. Fraser, ῥ.π., (51) «II/IB-C.»

(6) J.H. Kent, Stamped amphora handles from the delian temple estates. Studies D.M. Robinson, II, σ. 131.

Ἐπίσης, τό σωζόμενο πρῶτο συνθετικό του ὀνόματος του ἱερέα μπορεῖ νά ὁδηγήσει καί σ' ἄλλες συμπληρώσεις. Ἔτσι, π.χ., γνωρίζουμε ἐπώνυμους μέ τὰ ὀνόματα Ἀριστομβροτίδας καί Ἀριστομένης. Ὁ Ἀριστομβροτίδας τοποθετεῖται στήν περίοδο V (146-100 π.Χ.) (1) καί μάλιστα στό τέλος της (2), γι'αὐτόν δέ ἡ L. Criscuolo ὑποθέτει ὅτι θά μπορούσε νά ἦταν Καμिरαῖος μᾶλλον παρά Ταλύσιος (3). Ὅσο γιά τόν Ἀριστομένη ἡ τοποθέτησή του στήν περίοδο VI φαίνεται τώρα πιθανότερη (4).

(1) EAD, ῥ.π., sub E 33· πβλ. P.M. Fraser, ῥ.π., (3)

(2) L. Criscuolo, ῥ.π., σ. 41-42.

(3) Αὐτ.

(4) EAD, ῥ.π., ἀρ. E 39· πβλ. P.M. Fraser, ῥ.π., (59), «II/I BC».

Ἡ μνεία, τέλος, του γλύπτη, πολύτιμη συνήθως σέ παρόμοιες προσωπογραφικές περιπλοκές, δέν μπορεῖ νά εἶναι ἀποφασιστικῆς σημασίας στήν περίπτωση αὐτή. Πράγματι, μέ τό τόσο συνηθισμένο «ἐλληνιστικό» ὄνομα Δημήτριος, εἶναι γνωστοί ἀρκετοί γλύπτες, οἱ ὁποῖοι ἀκριβῶς ἔδρασαν στό νησί σ' ὅλο τό διάστημα πού ἐνδιαφέρει ἐδῶ, δηλαδή ἀπό τό β' τέταρτο του 2ου αἰ. ὡς καί τόν 1^{ον} αἰ. π.Χ. Ἔτσι, ὁ Δημήτριος Διομέδοντος Ρόδιος χρονολογεῖται ἀπό τόν Chr. Blinkenberg στήν περίοδο ἀνάμεσα στό 182 καί τό 154 π.Χ. (1). Ὁ Δημήτριος Δημητρίου Ρόδιος, πιθανόν γυιός του ἐπίσης γλύπτη Δημητρίου Ἀντιοχέα, τοποθετεῖται ἀπό τόν Chr. Blinkenberg περίπου ἀπό τό 170 ὡς τό 160 π.Χ. (2). Στίς ἀρχές του 1^{ου} αἰ. π.Χ. τοποθετεῖται ἀπό τόν ἴδιο ὁ Δημήτριος Ἡλιοδώρου Ρόδιος (3).

(1) Lindos, II, σ. 54, ἀρ. 62· πβλ. P.M. Fraser, ὅ.π., (327), « c. 180-140 BC».

(2) Αὐτ. ἀρ. 63 καί ἐπιγραφή ἀρ. 205· πβλ. P.M. Fraser, αὐτ., (326), «180 - 160 BC».

(3) Αὐτ., σ. 55, ἀρ. 87· πβλ. P.M. Fraser, αὐτ., (329).

Ἀκόμα, σέ ἀδημοσίευτη ἐπιγραφή τῆς ὕστερης, ὅπωςδήποτε, ἐλληνιστικῆς περιόδου τό κακό διατηρημένο κείμενο συμπληρώνει ἡ ὑπογραφή τοῦ ἄγνωστου ὡς τώρα γλύπτη, Δημήτριος Νικασίωνος ---ἐποίησε (1).

(1) Τό ἐθνικό καθώς καί μέρος τῆς ἀρχῆς τοῦ κειμένου εἶναι κατεστραμμένα. Δέν ἔχω καμιά ἀμφιβολία ὅτι ὁ ἄγνωστος αὐτός ὡς τώρα γλύπτης πρέπει νά ταυτιστεῖ μέ τόν γυιό τοῦ Νικασίωνος ἀπό τήν Κύζικο, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκογένεια καί μαζί ὁ Δημήτριος αὐτός μέ τήν δική του οἰκογένεια ἀναφέρονται στήν σημαντική ἀπό πολλές πλευρές μακρά ἐπιγραφή GDI, 4108, στ. 63-65. Εἶναι ἡ βελτιωμένη ἔκδοση τῆς ἐπιγραφῆς IG, XII 1, 127 μέ ἐνσωματωμένες τίς διορθώσεις τοῦ Hiller von Gaertringen μετά τό corpus. Προσωπογραφικά καί χρονολογικά προβλήματα, πού παρουσιάζει ἀκόμα ἡ ἐπιγραφή αὐτή, θά συζητηθοῦν στήν δημοσίευση τοῦ κειμένου.

Μετά ἀπό τόν ἀριθμό καί τήν ποικιλία τῶν προσωπογραφικῶν αὐτῶν στοιχείων σχετικῶν ὑποθετικά καί μέ τόν ἱερέα καί τόν γλύπτη, πρόταση γιά τήν ταύτιση τοῦ ὅπωςδήποτε μεταγενέστερου ἐπώνυμου τοῦ κειμένου B δέν θά μπορούσε νά θεωρηθεῖ ἀπόλυτα ἀσφαλές.

Β. Εὐρετ. ἐπιγρ. 1037. Κυλινδρική βάση ἀπό λάρτιο μέ πολλές κακώσεις στήν πάνω ἐπιφάνεια (εἰκ. X). Πάνω μόνο κοσμεῖται ἀπό ταινία ὕψους 0,065 καί κυμάτιο 0,115, τό ὁποῖο ἐξέχει ἀρκετά. Στήν πάνω ἐπιφάνεια ὑπάρχουν τέσσερις τόρμοι, ἀπό τοὺς ὁποίους οἱ δύο εἶναι ποδόσχημοι. Ὑψος 0,67· διάμετρος 0,87 περίπου.

Ἡ ἐπιγραφή ἀποκαλύφθηκε τό 1974 στήν ἀνασκαφή τοῦ ἱεροῦ.

Ἡ χάραξη τῶν γραμμάτων, τά ὁποῖα φέρουν ἔντονους ἀκρεμόνες, εἶναι φροντισμένη. Τό σῖγμα, παρουσιάζεται μέ τήν πάνω γωνία νά ἐξέχει πίσω αἰσθητά καί τό ὑψιλον μέ τό σκέλος ἤδη ἀρκετά κοντό. Ὑψος στίχων 0,017. Φωτογραφία· ἔκτυπο.

ΚΕΙΜΕΝΟ

Οἱ σφραγίδες μέ τό ὄνομα τοῦ Ἀριστάκου κατατάσσονται ἀπό τήν Miss V. R. Grace στό β' μισό τοῦ 2ου αἰ. π.Χ. (1). Στήν ἐπιγραφή ἀπό τήν Σαμοθράκη, 16, XII 8, 186, στ. 16-27, ἀναφέρεται ἐπί τῆς

ιερατείας τοῦ Ἀριστάκου ἀποστολή ἐπίσημης ἀντιπροσωπείας τοῦ ροδιακοῦ κράτους στά μυστήρια τῆς Σαμοθράκης.

Τά ὀνόματα μέ τήν κατάληξη -ακος εἶναι ἰδιαίτερα συχνά στή Δῆλο καί σ' ἄλλα νησιά τῶν Κυκλάδων (2).

Στ. 3. Παράλληλα μέ τό Ἀγῆναξ συναντᾶται στή Ρόδο καί τό Ἀγεάναξ (3).

(1) BCH, 76 (1952), σ. 528 καί 525 καί per epistulam (4/1984).

(2) O. Masson, *Les anthroponymes grecs à Délos*, in *Comptes et inventaires dans la cité grecque*, Neuchâtel, 1989, σ. ξ.

(3) GDI, IV 3, σ. 590, 591 καί 594· ἐδῶ τό ὄνομα παρουσιάζεται παροξύτονο. Τονίζω τό Ἀγῆναξ ὡς προπερισπώμενο ἀκολουθώντας τόν F. Bechtel *HP.*, σ. 45. Ἐξάλλου, στό *Lexicon* οἱ δύο αὐτές μορφές τοῦ ἴδιου ὀνόματος δέχονται διαφορετικό πνεῦμα. Οἱ τεχνικοί καί ἄλλοι λόγοι, τοὺς ὁποίους ἐπικαλοῦνται οἱ ἐκδότες, σ. XIII-XIV, εἶναι δύσκολο νά δικαιολογήσουν ἓνα ὀρθογραφικό λάθος.

9. Εὐρετ. ἐπιγρ. 1496. Ὁρθογώνια βάση ἀπό λάρτιο (εἰκ. X). Λόγω τῆς δεύτερης χρήσης ἔχει ἀφαιρεθεῖ ἓνα μεγάλο μέρος ἀπό τό πάχος τῆς βάσης πίσω μέ ἀποτέλεσμα ἡ πάνω ἐπιφάνεια στήν κάτοψη της νά ἔχει τώρα σχῆμα Γ. Στήν ἐπιφάνεια αὐτή, πού εἶναι λεία, σῶζονται πέντε τόρμοι: τρεῖς ἴδιοι σχεδόν τόρμοι βάθους 0,05, μήκους 0,035, πάχους 0,025· ἓνας τέταρτος μακρύτερος βάθους 0,06, μήκους 0,09 καί πάχους 0,03· ἓνας πέμπτος, τέλος, βάθους 0,06, μήκους καί πάχους 0,03. Τόρμους φέρει ἐπίσης καί ἡ κάτω ἐπιφάνεια. Στή δεύτερη χρήση τῆς πέτρας ὀφείλονται οἱ τόρμοι πού ἀνοίχτηκαν στήν ἐνεπίγραφη πλευρά, δύο ἀπό τοὺς ὁποίους διατηροῦν ὑπολείμματα μολύβδου. Ὑψος 0,31· μήκος ἐνεπίγραφης πλευρᾶς 0,79· πάχος 1,05.

Ἡ ἐπιγραφή βρέθηκε ξαναχρησιμοποιημένη στήν παλαιοχριστιανική βασιλική καί πρέπει καί αὐτή νά μεταφέρθηκε ἀπό τό γειτονικό ἱερό (πβλ. καί 6α, Inv. 1492).

Ἡ Χάραξη, ὅπως συμβαίνει συχνά αὐτή τήν ἐποχή, εἶναι βαθιά. Τά γράμματα δέν φέρουν ἀκρεμόνες. Στά γωνιώδη ψηφία ἡ δεξιὰ κεραία προεκτείνεται πέρα ἀπό τήν κορυφή τους· στό θῆτα ἡ τελεία ἔχει ἀντικατασταθεῖ ἀπό ὀριζόντια γραμμή· τό στρογγυλό τοῦ ρῶ εἶναι ἐλάχιστο· τό σῖγμα εἶναι κανονικό τετρασκελές ἀλλά καί τρισκελές ὀρθογώνιο καί τά δύο μπορεῖ νά συνυπάρχουν στήν ἴδια λέξη, στ. 5· τό στρογγυλό τοῦ ὠμέγα εἶναι ἀνοικτό κάτω ἀλλά τά ἄκρα του στρέφονται στό ἐσωτερικό του ἐνῶ οἱ ὀριζόντιες κεραίες του ἔχουν τώρα μετατοπιστεῖ στό κάτω μέρος τοῦ γράμματος. Τέλος, σημεῖα στίξης σάν ὀξεῖες παρατηροῦνται στοὺς στίχους 3-4. Γραφή τῆς προχωρημένης αὐτοκρατορικῆς περιόδου. Ὑψος γραμμῶν 0,032. Ἐκτυπο· φωτογραφία τοῦ ἐκτύπου.

Ἱερεὺς Ἡλίου καὶ ἀγ-
 νοθέτης τοῦ ἀγῶνος
 τῶν Ῥωμαίων Μ. Αὐρ.
 Σεραπίων β' Ἀμ(ιος) καθ' ὑ(π)ο(μ)νή(μ)αν
 5 Αὐρ. Διονυσοκλεῦς Πο(λίτας) ἐφ' οὗ
 ε(ύ)πορ(ία) καὶ εὐφορία πάντων
 καρπῶν ἐγένετο.

Δεξιὰ τῆς ἐπιγραφῆς ὑπάρχει χαραγμένο διακοσμητικό μοτίβο.
 Ἡ παρουσία τῶν δύο Μάρκων Αὐρηλίων ὁδηγεῖ σέ χρονολόγηση
 μετὰ τὸ 212.

Ἡ δωρική διάλεκτος ἀντιπροσωπεύεται σὸ κείμενο αὐτό μόνο
 ἀπὸ τὴν γενική Διονυσοκλεῦς. Τοῦτο, ὅμως, προκειμένου γιὰ τὴν Ρόδο
 δέν ἀποτελεῖ χρονολογικό τεκμήριο, ὅπως δείχνουν οἱ ἐπιγραφές τῆς
 αὐτοκρατορικῆς περιόδου.

Ὁ ἀναφερόμενος στόν ἐπιτύμβιο βωμό ἀπὸ τὸ ἄστυ SER, 41, τοῦ
 2ου-3ου αἰ. μ.Χ. (1) Μάρ(κος) Αὐρ(ήλιος) Σεραπίων Κατ(τά)β(ιος) δέν
 μπορεῖ νὰ συσχετιστεῖ μέ τόν ἱερέα τοῦ Ἡλίου διότι ἀνήκει σέ
 διαφορετικό δῆμο.

(1) Χρονολόγηση τοῦ P.M. Fraser, in Lexicon

Ἡ φράση 5-7 δηλώνει γενικά τὴν εὐημερία καὶ δέν εἶναι σπάνια
 στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου (1). Ὑποκείμενό της εἶναι κάποιος ἀπὸ τοὺς
 ὅρους ὑγίεια, εἰρήνη, πλοῦτος, εὐκαρπία, εὐνομία, εὐετηρία, ὁμόνοια
 καὶ στὴ Ρόδο συνηθέστερα εὐωνία (2), εὐθηνία (3) καὶ εὐφορία (4).
 Τὸν ὅρο εὐπορία (4α), παράλληλο μέ τοὺς παραπάνω, τὸν ὁποῖο
 προτείνω ν' ἀναγνωρίσουμε στὴν βραχυγραφία τοῦ στ. 6(5), δέν ἔχω
 ἀπαντήσσει σέ παρόμοιες φράσεις.

(1) Ἐχει μελετηθεῖ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸν A. Wilhelm, Ἐπιτύμβιον
Swoboda (1927), σσ. 340-346, τὸν L. Robert, Et. Anat., σ. 528 καὶ τὸν
 Chr. Blinkenberg, Lindos, II, σσ. 90-91 καὶ *passim*.

(2) Cl. Rh., σ. 184, ἀρ. 10, στ. 5-6.

(3) TC, 4 e καὶ h.

(4) Lindos, II, ἀρ. 490, στ. 12-13|

(4α) Μέ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ καὶ χωρὶς νὰ προτείνω κανένα
 συσχετισμό, θά ἤθελα ἀπλῶς νὰ ὑπενθυμίσω τὴν λατρεία τῆς
 Ἀρτέμιδας Εὐπορίας στὴ Ρόδο, τὴν ὁποία ὁ D. Morelli, I culti, σ. 31
 καὶ 114, θεωρεῖ θαλάσσια θεότητα. Ὅπως, ὅμως ἔχει διευκρινίσει ὁ M.
 - W. Hefter, Die Götterdienste auf Rhodus im Altertume (Terbst, 1827),
 III, σ. 50, ἡ λέξη εὐπορία μπορεῖ νὰ ἔχει διπλὴ ἐξήγηση: εἴτε ἐκείνη
 πού ἐπιφυλάσσει εὐκολο, αἴσιο ταξίδι εἴτε, μεταφορικά, ἐκείνη πού

(auf)

1) Εὔρετ. ἐπιγρ. 1034.

Ἀρίσταρχος
 Πυροτεφάνου
 καὶ Ὀδεσίαν δὲ

Ἀγο[ρ]άναυτος

ἱερατεύσας Ἀγίω Κ

(κενὸν 1 γραμμῆς)

Φύλης Ἀγιομαρτυροῦς ἐποίησε.

2) Εὔρετ. ἐπιγρ. 643.

[Ἐξάμ]ε[ρ]ως Πατριάρχης

[ἱε]ρατεύσας Ἀγίω.

κενὸν 1 γραμμῆς.

Φύλης Ἀγιο[α]ρ[χ]αῶν ἐποίησε.

3) Εὔρετ. ἐπιγρ. 1040.

Ἀρχιεπίσκοπος Ἀρχιεπίσκοπος
 καὶ Ὀδεσίαν δὲ

Πατριάρχου ἱερατεύσας
 Ἀγίω.

(κενὸν 1 γραμμῆς)

5 Μνασίτιμος Τερέσιμος Ῥόδως ἐποίησε.

4) Εὔρετ. ἐπιγρ. 1036.

Θεόδωρος Δεζιάναυτος

ἱερατεύσας νν Ἀγίου.

(κενὸν 1 γραμμῆς)

Μένιππος Χρυσαορέας ἐποίησε.

5. Εἰρετ. ἐπιγρ. 1535.

(2)

16.02

Φιλόδαμος Φιλίου
ἱερατεύσας Ἀγίωι

(μετ' ἱερ.)

Ἀριστωνίδας Τιμαγόρα ῥόδιος
ἐποίησε.

6. Εἰρετ. ἐπιγρ. 1492.

Καρχηυράτης Εὐφραντίδα
ἱερατεύσας ῥας Ἀγίωι.

Καρχηυράτης Ἀριστωματεύς
κατὰ γενεὴν καὶ ὑοδεσίαν ἐξ
Ἀπολλωνίου ῥας ἱερατεύσας
Ἀγίωι.

7. Εἰρετ. ἐπιγρ. 1588.

← Κλευράτης Κλευθένης
(μετ' ἱερ.)
ἱερατεύσας Ἀγίωι

Πυθουρίτος Τιμοχάριος ῥόδιος ἐποίησε.

	B
0.	Ἀριστῶν — — — κατ' ὑοδεσίαν δέ
1	Ἀρ — — —
ω	ἱερατεύσας Ἀγίωι (μετ' ἱερ.)
5	Δημήτριος [— — —]

8. Εἰρετ. ἐπιγρ. 1037.

Ἀρίσταμος Χαριδάμου
κατ' ὑοδεσίαν δέ
Ἀχίναυτος
ἱερατεύσας
Ἀγίωι

9. Εἰρετ. ἐπιγρ. 1496.

Τερεὺς Ἡλίου καὶ ἄγν —
νοδέτης τοῦ ἁγίου
τῶν ῥωμαίων Μ. Αὐρ.
Σεραπίων ὁ Ἀρ(ιος) καὶ ὁ Μάρ.
Αὐρ. Διονυσίου Πτολεμαίου ἐφ' οὗ
εὐπορία καὶ εὐφορία πάντων
καρπῶν ἐγένετο.

American School of Classical Studies
54 Swedias Street, Athens 106 76

November 9, 1984

Dear Miss Kondorini,

Thank you for your letter of October 29.

On Rhodian stamps, we have two eponyms ΚΑΛΑΙΚΡΑΤΗΣ in the 2nd century (and one in the 3rd century). The two in the 2nd century seem to date, one in the first decade of the century, and the other in the second half of the century, perhaps the third quarter. It is interesting that you have the two priests of Halios on the same stone.

As to ΑΝΤΙΣΘΕΝΗΣ, he does not appear in stamps at all. See EAD 27, pp.229-230, and Hesperia 1953, p. 121. So I would be much interested to know whether the inscription is surely dated.

Yours sincerely,

17-a

ΕΘΝΙΚΟΝ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

K E N T P O N

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΟΣ

6/12/84.

Άγαπητή Miss Grace

Πήρα το γράμμα σας (9 Νοεμβρίου) και
σας ευχαριστώ για τις πολύτιμες πληροφορίες.

"Όσο για τον έπώνυμο ΑΝΤΙΣΘΕΝΗΣ, θα
προσπαθήσω να βρω, αν υπάρχει, και να μελε-
τήσω την έπιγραφή Ιθ, XII 1,63, που τον αναφέρει, σε
προσεχή επίτευχί μου στο Μουσείο της Ρόδου.

Σας αναγγέλλω ότι το βιβλίο μου ΡΟΔΙΑ-
ΚΑ II με το ανέκδοτο υγιές και τους τρεις του
υγιούς, το όποιο σας γνωστοποίησα ήδη, θα εκδοθεί
μέσα στο 1985. Γι' αυτό δάδεχα να γυρίσω αν

ΕΘΝΙΚΟΝ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

Κ Ε Ν Τ Ρ Ο Ν

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΟΣ

6/12/84.

Ἀγαπητή Miss Grace

Πήρα το γράμμα σας (9 Νοεμβρίου) καί
 σας εύχαριστώ για τ'ς πολύτιμες πληροφορίες.

"Όσο για τόν ἐπώνυμο ΑΝΤΙΣΘΕΝΗ, δά
 προσπαθῶ να ζαναβρω, ἂν ὑπάρχει, καί να μελε-
 τήσω τήν ἐπιγραφή Ιθ, ΧΠ 1, 63, πού τόν ἀναφέρει, ἐέ
 προσεχῇ ἐπίθεσή μου στό Μουσείο τῆς Ρόδου.

Σας ἀναγγέλλω δὲ τὸ βιβλίό μου ΡΟΔΙΑ-
ΚΑ II πὲ τὸ ἀνέκδοτο ὑγιὸς για τοὺς ἱερεῖς τοῦ
 Ἥλιου, τὸ ὁποῖο εἶναι γνωστοποίησα ἤδη, δά ἐκδοθεῖ
 μέσα στο 1985. Γι' αὐτὸ θάθελα νά γνωρίσω ἂν

το ἄρθρο σας στὸ Hesperia γιὰ τοὺς Ροδί-
ους ἐπώνιμους δὲ ἔχει ἤδη δημοσιευθεῖ
ὥστε καὶ παραπέρα σ' αὐτό. Ἀλλήλως δὲ πρέ-
πει καὶ ἀναφέρω διὰ τὴς πληροφορίες τοῦ
δώσατε εἰς ἐπιστολή.

Σὰς εὐχομαι "Καλὰ Χριστούγεννα"
καὶ "Εὐτυχὲς τὸ 1985".

Με πολλὰς εὐχαριστίες.

Βάλσα Κοντορίνη.

American School of Classical Studies
54 Swedias Street, Athens 106 76

November 9, 1984

Dear Miss Kondorini,

Thank you for your letter of October 29.

On Rhodian stamps, we have two eponyms KAAAIKPATHE in the 2nd century (and one in the 3rd century). The two in the 2nd century seem to date, one in the first decade of the century, and the other in the second half of the century, perhaps the third quarter. It is interesting that you have the two priests of Halios on the same stone.

As to ANTIOENH2, he does not appear in stamps at all. See EAD 27, pp.229-230, and Hesperia 1953, p. 121. So I would be much interested to know whether the inscription is surely dated.

Yours sincerely,

Virginia R. Grace

3. APIETONAYTAZ is not known to me in any stamps, nor anything close to it. I don't understand the ending. It does not seem the right kind of name for an eponym, either.

Try to make other restorations for your text, possibly making him priest to some other divinity, not Halios. Is the name complete in the other text you cite (Lindos II, 167)?

April 27, 1984

III.1.]EYTOZ, as eponym in Rhodian stamps, not known.

There is no]ENTOZ either.

Is any of these a possibility: ΑΓΛΩΚΡΙΤΟΣ ca. 3/4 of 3rd c.
ΕΞΑΚΕΣΤΟΣ ca. mid 3rd or 25).
ΘΕΥΑΥΤΟΣ (?) earlier 3rd (uncertain)
ΞΕΝΟΠΑΝΤΟΣ 1st ca. 3/4 of 3rd

In the mid 2nd cent., there is ΑΡΙΣΤΟΓΕΙΤΟΣ.

If there are no offprints, photostats of relevant pages including

one of the title page of the

Remain a cannibalizing 27. 12. 84 8) 32 427.

Yours sincerely,

III.1. JYTOZ, as eponym in Rhodian stamps, not known.

There is no JENTOZ either.

Is any of these a possibility:

ΑΓΑΘΚΡΙΤΟΣ	ca. 3/4 of 3rd c.
ΕΞΑΚΕΣΤΟΣ	ca. mid 3rd
ΘΕΥΛΑΥΤΟΣ (?)	earlier 3rd (uncertain)
ΕΝΟΦΑΝΤΟΣ	1st ca. 3/4 of 3rd

In the mid 2nd cent., there is ΑΡΙΣΤΟΦΕΙΤΟΣ.

Remain 9 ^{27. 12.84} ~~ca~~mbalizing 8) 32 487.

3. APIXTOMAYTAZ is not known to me in any stamps, nor anything close to it. I don't understand the ending. It does not seem the right kind of name for an eponym, either.

Try to make other restorations for your text, possibly making him priest to some other divinity, not Halios. Is the name complete in the other text you cite (Lindos II, 167)?

April 27, 1984

Dear Miss Kontorini,

Most of the information in the preceding notes, I gave to you on the telephone on Tuesday or Wednesday last (April 24 or 25). I hope you had an interesting time in Paris. Of anything published that makes use of this information, please send me an offprint, or, if there are no offprints, photocopies of relevant pages including one of the title page of the book.

Another time, when wishing to consult, please do so before it becomes urgent. We all have our own urgencies.

Yours sincerely,

Ἀθήνα, 29/10/1984.

Ἀγαπητή Miss Grace.

Στήν τηλεφωνική συνομιλία μας, στίς 25 ἢ 26 Ἀπριλίου, κατά τήν διάρκεια τῆς ὁποίας εἶχατε τήν καλωσύνη νά μοῦ δώσετε ἀκριβέστερες χρονολογήσεις γιά μερικούς ἱερεῖς τοῦ Ἡλίου, σᾶς μίλησα γιά δύο ἄλλους ἱερεῖς πού ἀναφέρονται σέ μία ἀνέκδοτη ἐπιγραφή τῆς Ρόδου. Εἶχατε, ἐπίσης, τήν καλωσύνη νά μοῦ πεῖτε νά σᾶς γράψω ἀργότερα γιά τό θέμα αὐτό.

- Πρόκειται γιά δύο ἐπώνυμους, τῶν ὁποίων τό ὄνομα εἶναι χαραγμένο στήν ἴδια βάση μέ κανονικά γράμματα τοῦ 2ου π.Χ. αἰ.:

Καλλικράτης Εὐφραντίδα
ἱερατεύσας νας. Ἀλίωι

Καλλικράτης Ἀριστοκράτευσ
κατὰ γενεσιν καθ' ὕθεσίαν δὲ
Ἀπολλωνίου νας. ἱερατεύσας
Ἀλίωι

- Ἐπίσης, θάθελα νά σᾶς ρωτήσω καί γιά τόν ἐπώνυμο Ἀντισθένη Ἀρχιτίμου πού ἀναφέρεται στήν ἐπιγραφή IG, XII 1, 63, ἡ ὁποία χρονολογεῖται στίς ἀρχές τοῦ 2ου αἰ. π.Χ. Ὑπάρχει ἀκριβέστερη χρονολόγηση γι' αὐτόν;

Σέ ποῖό τόμο τοῦ HESPERIA δημοσιεύεται τό ἄρθρο σας γιά τούς ἐπώνυμους τῆς Ρόδου;

1953

Μέ τίς θερμότερες εὐχαριστίες μου.

B. Κοντορίνη.

III.2. Notes in reply to V. Kontorini, her letter of 1.IV.84,
and her note of 14.IV.84

I.1. ΘΕΥΑΣΠΟΖ, eponyms in stamps:

a) ca 250 B.C.

b) ca 220 ?

These would be only one generation apart, which is unusual, and these dates are not yet fully worked out. But I do not find evidence for an eponym ΘΕΥΑΣΠΟΖ to be dated much before 250 B.C., to correspond with Miss Kontorini's "300 B.C. and perhaps in the first decades after 300."

2. ΚΑΕΥΚΡΑΤΗΣ 1st, eponym in stamps:

188 - 186 is now proposed (my article on the Middle Stoa construction fill, now in press). This goes with Miss Kontorini's sculptor in the same inscription, who worked through nearly all the first half of the 2nd century.

(ΚΑΕΥΚΡΑΤΗΣ 2nd in stamps, ca. 1/4 of 1st B.C.)

II.1. ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΖ, eponym in stamps:

As in my letter of 16.III.84 (and before), ca. mid 3rd century.

2. ΑΡΧΟΚΡΑΤΗΣ 1st, eponym in stamps

As in my letter of 16.III.84 (and before), ca. 220 B.C.

III.1.]ΕΥΤΟΖ, as eponym in Rhodian stamps, not known.

There is no]ΕΝΤΟΖ either.

Is any of these a possibility:

ΑΓΑΣΚΡΙΤΟΖ	ca. 3/4 of 3rd c.
ΕΞΑΚΕΖΤΟΖ	ca. mid 3rd
ΘΕΥΑΥΤΟΖ (?)	earlier 3rd (uncertain)
ΓΕΝΟΡΑΝΤΟΖ 1st	ca. 3/4 of 3rd

In the mid 2nd cent., there is ΑΡΙΣΤΟΓΕΙΤΟΖ.

III.2. ΘΙΑΟΔΑΜΟΣ, eponym in stamps:

Tentative date for him individually: 197 B.C. On these "precise guesses" see Ath.Mitt. 89, 1974, p.199; it is expected that they will be adjusted. For published context for this ep. on stamped amphoras, see Pergamon XI, 1, pp. 125-127, on Bauphase 9 at the Asklepieion, in which was found a handle dated by this name, see ibid. p. 176, no.5. I have not got the volume here, to check what is said about the context, but think it was called 200-191 B.C.

Can you lower somewhat your date for ΤΙΜΑΓΟΡΑΣ ΑΠΙΣΤΕΝΙΑΑ? so that his son would come out a bit later.

5. ΑΠΙΣΤΟΝΑΥΤΑΣ is not known to me in any stamps, nor anything close to it. I don't understand the ending. It does not seem the right kind of name for an eponym, either.

Try to make other restorations for your text, possibly making him priest to some other divinity, not Halios. Is the name complete in the other text you cite (Lindos II, 167)?

April 27, 1984

Dear Miss Kontorini,

Most of the information in the preceding notes, I gave to you on the telephone on Tuesday or Wednesday last (April 24 or 25). I hope you had an interesting time in Paris. Of anything published that makes use of this information, please send me an offprint, or, if there are no offprints, photocopies of relevant pages including one of the title page of the book.

Another time, when wishing to consult, please do so before it becomes urgent. We all have our own urgencies.

Yours sincerely,

Ἀγαπητὴ Miss Grace.

Ἐντός ἀπὸ τῆς ΑΡΧΑΙΟΓΝΩΣΙΑ, ὡς στέ-
γω καὶ πρωτοτυπία τοῦ ἄρθρου μου στὸ
JRS 1883 διότι υπάρχει καὶ ἐδῶ (σελ. 24,
σημ. 5) ἀναφορά στὸ ἔργο σας ἀλλὰ καὶ
διότι ἀναφέρεται ἡ ἐπιγραφή, πρῶτες
πολιτικές σχέσεις Ρώμης - Ρόδου. Λίγες
στέγω πρωτοτυπία τοῦ δευτέρου αὐτοῦ ἄρ-
θρου διότι τὸ JRS δίνει, δυστυχῶς, μόνο 25

ἀντίωπα.

Θάθελα νὰ εἶς ἐπενδυρίσω δὲ φέ-
γω καὶ τὸ Παρίσι στίς 26 Ἀπριλίου καί
θα εἶς παραμαζούσα πορὺ νὰ μοῦ δῶτε
τις πληροφορίες πού εἶς ζητῶ στο τελευ-
ταῖο γράμμα μου ἔστω καὶ τηλεφωνικῶς
μερτιές μέρες πρὶν. Θα εἶς τηλεφωνήσω ἐγώ.

Χίττα εὐχαριστῶ.

Καθὸ Πάχα.

Β. Κοττορίνη.

Miss V.R. GRACE

American School of Classical Studies

54 Swedias Street, Athens 106 76.

'Αγαπητή Miss Grace

Εὐχαριστῶ πολύ γιὰ τὸ γράμμα σας τῆς 16ης Μαρτίου 84 καθώς καί γιὰ τίς ἐξαιρετικά χρήσιμες πληροφορίες του. Λυπήθηκα πού δέν πήρατε τὸ ἀνάτυπό μου. Τό ἔβαλα, ὅμως, μέ ὑπόδειξη τῆς βιβλιοθηκαρίου τοῦ ἀπογεύματος, στήν ἴδια ἀκριβῶς θυρίδα πού ἔβαλα καί τὸ γράμμα μου τῆς 8ης Μαρτίου, τὸ ὁποῖο πήρατε. Ἐλπίζω ἐν τῷ μεταξύ νά ἔχει βρεθεῖ καί ὁ φάκελλος μέ τὸ ἀνάτυπο.

I. Μοῦ ζητᾶτε στό γράμμα σας νά προτείνω χρονολόγηση γιὰ τοὺς ἐξῆς ἱερεῖς τοῦ Ἡλίου:

1) ΘΕΥΔΩΡΟΣ ΔΕΞΙΑΝΑΚΤΟΣ. Σύμφωνα μέ τὸ STYLE τῆς γραφῆς πιστεύω ὅτι πρέπει νά χρονολογηθεῖ γύρω στό 300 π.Χ. καί ἴσως στίς πρῶτες δεκαετίες μετά τὸ 300, λόγω, κυρίως, τῆς μορφῆς τοῦ $\pi\acute{\iota}=\tau$.

2) ΚΛΕΥΚΡΑΤΗΣ ΚΛΕΥΣΘΕΝΕΥΣ. Πρέπει νά τοποθετηθεῖ στό ἀῆμισυ τοῦ 2ου π.Χ. αἰ. διότι κατὰ τὸ ὄνομά του ἔχει χαραχθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ γλύπτη (πού ἔκανε τὸν ἀνδριάντα του) ΠΥΘΟΚΡΙΤΟΥ ΤΙΜΟΧΑΡΙΟΣ ΡΟΔΙΟΥ, ὁ ὁποῖος ἔδρασε σέ ὅλο σχεδόν τὸ ἀῆμισυ τοῦ 2ου αἰ. Στήν ἴδια βάση ὑπάρχει ἐπίσης χαραγμένο δίπλα καί τὸ ὄνομα τοῦ ἐπώνυμου ΑΡΙΣΤΟΝΑΥΤΑ (βλ. παρακάτω).

II. Μερικὲς παρατηρήσεις:

1) Γιὰ τὸν ἐπώνυμο ΑΡΙΣΤΑΡΧΟ. Ἡ ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή δίνει α) πλήρες τὸ ὄνομά του: ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΣ ΦΙΛΟΣΤΕΦΑΝΟΥ ΚΑΘΥΘΕΣΙΑΝ ΔΕ ΑΓΟΡΑΝΑΚΤΟΣ καί β) τὸ ὄνομα τοῦ γλύπτη: ΦΥΛΗΣ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΥΣ ΕΠΙΟΙΕΣΕ. Ἐπειδὴ ὁ Φύλης δέν φέρει ἀνόμα τὸν τίτλο τοῦ εὐεργέτα (βλ. LINDOS, II col. 52, n° 24), ἡ ἐπιγραφή μπορεῖ νά χρονολογηθεῖ ἀπὸ τὸ 250 ὡς τὸ 235 περίπου.

2) Γιὰ τὸν ΑΡΧΟΚΡΑΤΗΣ: Ἡ ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή δίνει πλήρες τὸ ὄνομά του: ΑΡΧΟΚΡΑΤΗΣ ΑΡΧΙΠΟΛΙΟΣ ΚΑΘΥΘΕΣΙΑΝ ΔΕ ΛΥΣΙΣΤΡΑΤΟΥ. Ὁ ἴδιος ἀναφέρεται σάν ἐπώνυμος ἱερέας τοῦ Ἡλίου στήν ἐπιγραφή LINDOS, II, n° 134, πού ὁ BAINKENBERG χρονολογεῖ στό 215 περίπου π.Χ./Πρόκειται δηλαδή γιὰ τὸν ΑΡΧΟΚΡΑΤΗ I.

III. Θά σᾶς παρακαλοῦσα νά μοῦ δίνετε χρονολόγηση γιὰ τοὺς ἐξῆς ἱερεῖς τοῦ Ἡλίου πού ἀναφέρονται σέ νέες ἐπιγραφές.

1) ---ΕΥΤΟΣ ΠΑΣΙΚΡΑΤΕΥΣ. Στήν ἴδια ἀναθηματικὴ βάση πού φέρει τὸ ὄνομα αὐτοῦ τοῦ ἐπώνυμου διαβάζουμε ἐπίσης καί τὸ ὄνομα τοῦ γλύπτη ΦΥΛΗΣ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΥΣ. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο μέ τὴν περίπτωση II, 1 ἡ ἐπιγραφή αὐτὴ πρέπει νά χρονολογηθεῖ ἀνάμεσα στό 250 καί 235 π.Χ. περίπου.

197

2) ΦΙΛΟΔΑΜΟΣ ΦΙΛΙΣΚΟΥ. Στην έπιγραφή πού φέρει τό ὄνομα αὐτοῦ τοῦ ἐπώνυμου δια-
βάζουμε ἐπίσης τό ὄνομα τοῦ γλύπτη ΑΡΙΣΤΩΝΙΔΑΣ ΤΙΜΑΓΟΡΑ ΡΟΔΙΟΣ. Ὁ γλύπτης αὐτός φαί-
νεται ἄγνωστος. Γνωρίζουμε, ὅμως, τόν Τιμαγόρα Ἀριστωνίδα Ρόδιο πού ἔδρασε στό α΄
ἡμῖς τοῦ 3ου π.Χ. αἰ., ὁ ὁποῖος πιθανόν νά εἶναι ὁ πατέρας τοῦ Ἀριστωνίδα. Αὐτό τό
στοιχεῖο μαζί μέ τή μορφή τῆς γραφῆς μᾶς ὁδηγοῦν νά προτείνουμε γιά τόν Φιλόδαμο μία
πιθανή χρονολόγηση στό β΄ ἡμῖς τοῦ 3ου αἰ. περίπου.

85-186

3) Στην ἀναθηματική βάση, ἡ ὁποία φέρει τό ὄνομα τοῦ γνωστοῦ μας (βλ. I, 2) ΚΛΕΥ-
ΚΡΑΤΕΥΣ ΚΛΕΥΣΘΕΝΕΥΣ, εἶναι ἐπίσης χαραγμένο δίπλα του καί τό ὄνομα ἑνός ἄλλου ἐπώνυμου
καί τοῦ γλύπτη τοῦ ἀγάλματός του: ΑΡΙΣΤΟΝ [ΑΥΤΑΣ] / ΚΛΕΥ [ΘΕΣΙΑΝ ΔΕ] / ΑΡΙ [ΣΤΟΤΕΛΕΥΣ] /
ΙΕΡΑ [ΤΕΥΣΑΣ ΑΛΙΩΙ] / ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ [ΔΙΟΜΕΔΟΝΤΟΣ ΡΟΔΙΟΣ ΕΠΟΙΗΣΕ] / Ὁ Ἀριστοναύτας ἀναφέρε-
ται σάν ἱεροθύτας στήν ἐπιγραφή LINDOS, II, 167, τήν ὁποία ὁ BLINKENBERG χρονολογεῖ
περίπου στό 182 π.Χ. στήν ἴδια αὐτή λινδιακή ἐπιγραφή ἀναφέρεται ὁ γλύπτης Δημήτριος
Διομέδοντος Ῥόδιος. Ἐπειδή οἱ ἱεροθύτες ἦσαν συνήθως ἄτομα νέας ἡλικίας, ὁ Ἀριστο-
ναύτας θά πρέπει νά ἔγινε ἱερεὺς τοῦ Ἥλιου μερικές δεκαετίες ἀργότερα. Ἔτσι ταιριάζει
καλά ἡ συνύπαρξή του μέ τόν ἐπώνυμο Κλευκράτη στήν ἴδια βάση.

Σᾶς εὐχαριστῶ θερμᾶ ἐν τῶν προτέρων.

Μέ εἰλικρινεῖς χαιρετισμούς

B. Kontorini

B. Kontorini.

5.10.64

(X) No Ἀριστοναύτας in stamp. and we do
not seem to be established as proof of H. on
stamp, and so the above.

What about reading: ΑΡΙΣΤΟΝ
Δ/ΑΡΙΣΤΟΝ ΑΥΤΑΣ
ΑΥΤΑΣ
ΒΡΟΤΙΑΣ

Ἀριστοναύτας

ΑΡΙΣΤΟΝΑΥΤΑΣ

Reprinted from
THE JOURNAL OF ROMAN STUDIES
Vol. LXXIII, 1983

ROME ET RHODES AU TOURNANT DU IIIe S. AV. J.-C. D'APRÈS UNE INSCRIPTION INÉDITE DE RHODES¹

Par VASSA KONTORINI

Planche I

L'inscription que nous publions ici a été trouvée en 1976 en surface dans un terrain² de la ville médiévale non loin du grand port antique (le port de commerce) ; elle est entrée alors dans la collection épigraphique du musée. Bien que les conditions de la découverte, n'excluent pas que la pierre vienne d'ailleurs, il n'est peut-être pas inutile de présenter brièvement la topographie du lieu de trouvaille. Dans le terrain en question ainsi que dans les deux terrains³ contigus à l'Ouest on a mis au jour, notamment, des restes de murs particulièrement épais appartenant à un grand bâtiment, public de toute évidence, qui a connu plusieurs phases de constructions. Le terrain situé le plus à l'Ouest a également livré des restes d'un autre édifice d'importance comparable. Il faut ajouter que dans la parcelle centrale on dégage actuellement un bâtiment rectangulaire dont l'orientation (NO-SE) ne s'inscrit pas, chose rare, dans le plan hippodaméen de la ville (N-S ou E-O). Mais l'importance de cet endroit pour la topographie de la ville antique en général a déjà été signalée : en mettant en rapport les deux grands bâtiments du terrain ouest avec le port commercial antique 'on est amené à penser que nous sommes probablement dans la région de l'agora antique'.⁴

Bloc de marbre local de Lartos brisé de partout sauf à gauche (Pl. I). Dimensions (*maximum*) ; bloc : longueur 0,725 m. ; hauteur 0,205 m. ; épaisseur 0,24 m. ; surface inscrite : longueur 0,51 m. ; hauteur 0,116 m.

La gravure est soignée, avec de beaux caractères ornés de légères *apices*. Les boucles du *bêta*, encore égales, commencent à se séparer ; les trois hastes parallèles de l'*epsilon* sont très souvent inégales ; le *thêta*, l'*omicron* et l'*oméga*, avec sa boucle bien ouverte, sont nettement plus petits que les autres lettres ; les barres extérieures du *mu* inclinent légèrement en haut ; la longueur du jambage droit du *pi* atteint à peine la moitié de celle du jambage gauche ; la boucle du *rho* est relativement petite ; les hastes extérieures du *sigma* sont constamment obliques ; la barre verticale de l'*upsilon* est longue et celle du *phi* ne dépasse pas la hauteur de la ligne en haut. En comparant le style de l'écriture du texte avec celui d'autres inscriptions de Rhodes, qui mentionnent un prêtre éponyme ou un sculpteur connu et sont donc datées avec certitude,⁵ on constate à première vue qu'il s'agit là du style habituel de l'écriture rhodienne du IIIe s. :⁶ nous pouvons notamment faire un rapprochement avec les listes des vainqueurs aux grands Eréthimia, datées sûrement grâce au nom du prêtre d'Halios.⁷

Pour revenir à notre texte, la forme de certaines lettres peut permettre une datation

¹ Le présent article reprend, en la développant, notre communication présentée au VIIIe Congrès intern. d'Épigraphie grecque et latine, Athènes 1982.

Je tiens à remercier ici même l'éphore M. J. Papachristodoulou de m'avoir aimablement autorisée à publier ce texte et fourni plusieurs renseignements, les éphories du Dodécannèse de l'aide technique offerte ainsi que M. M. H. Crawford d'avoir bien voulu accepter et faciliter la publication de cet article. Les indications et les conseils de MM. D. Briquel, J.-L. Ferrary, Ph. Gauthier, E. Gruen, Cl. Nicolet et Sir Ronald Syme me furent précieux ; je les en remercie chaleureusement. Je suis tout particulièrement reconnaissante à M. E. Badian de sa minutieuse critique. Ce travail, aussi, a extrêmement bénéficié de la science de mon maître, M. L. Robert, à qui j'exprime ma profonde gratitude.

² Terrain Asprakis, *AD, Chr.* 31 (1976) (à paraître). Il est situé près de l'extrémité est de la rue antique P 10 (la dix-huitième rue direction E-O en commençant du Nord : v. le plan hippodaméen publié par G. Konstantinopoulos, *Archaeology* 21 (1968), 116).

³ De l'Est à l'Ouest : terrains Maravéla (fouilles en cours) et M. Hassapoglou, *AD, Chr.* 25 (1970), 507-11.

⁴ E. Zervoudaki, *AD, Chr.* (loc. cit.) 510.

⁵ Il convient de rappeler que grâce aux contributions de Chr. Blinkenberg, de J. Benediktsson, de M. Segre, de L. Morricone, de G. Pugliese-Carratelli et de V. R. Grace, l'épigraphie de l'île dispose maintenant de listes de magistrats éponymes et de sculpteurs bien datés ; ce qui permet d'utiliser avec moins de réticences à Rhodes qu'ailleurs le critère 'style de l'écriture', dont le maniement n'est pas sans risques.

⁶ V. Clara Rhodos II, 200-1, n° 32 ; cf. I. Lindos, 51, n° 10. I. Lindos, 60, 70, 86, 97, 102, 105, 132, 134. *ASAA* 1949-51, *Tituli Camirenses* (avec des photos supplémentaires : *ASAA* 1952-54, *Tituli Camirenses. Supplementum* et aussi *Clara Rhodos* VI-VII), 13, 16-17, 23-4, 38, 91a, 92, 107, 158. *ASAA* (loc. cit.), *Supplemento epigrafico rodio*, 1, 51a, 58.

⁷ V. Kontorini, *BCII* 99 (1975), 99-103.

plus précise dans le IIIe s. Ainsi, dans la première moitié du siècle, les hastes du *mu* sont plus nettement inclinées⁸ et les boucles du *béta* sont unies.⁹ C'est essentiellement à partir du début du IIe s. que le style de l'écriture des inscriptions de Rhodes présente des changements nets : le *thêta*, l'*omicron* et l'*oméga* sont alors constamment de la même hauteur que les autres lettres ;¹⁰ le *sigma* se présente avec les barres extérieures parallèles et souvent avec l'angle supérieur légèrement en arrière ;¹¹ la haste verticale de l'*upsilon* devient plus petite et celle du *phi* dépasse la hauteur de la ligne supérieure.¹² Tout compte fait, le style de l'écriture du texte peut être daté plus précisément des dernières décennies du IIIe siècle.

Hauteur des lignes : 0,009 m. Photo. Estampage.

Inventaire épigraphique n° 552.

[-----] , ΕΧΕΙΝΑ , [-----]
[-----] 'Ρωμαίοις τε καὶ 'Ροδίοις καὶ τοῖς 'Ρωμαίων συμμάχοις ----- ἐν τῷ ἱε-
[ρῶι τοῦ Διὸς τοῦ Καπετωρίου, ὃ νομίζεται παρ' αὐτοῖς ἀγιάτατον -----]
4 [-----] ὕμνοι καὶ νῦν δὲ βεβαιού(ν)τες τὰν αὐτῶν πίστιν | [-----]
[-----] πρέσβεις ἀπεστάλκанти πρεσβευτὰς αὐτοκράτορος Α[-----]
[-----] ὑπάρχοντας αὐτοῖς φίλους συμπρεσβεῦσαι ποτὶ τὸν δᾶ[μον -----]
[-----] ἵ' ἄν ἐκατέροις ὑπάρξει τὸ δίκαιον Οἱ [-----]
8 [-----] ΜΟΣ ἀπ[οκρί]νασθαι αὐ[τοῖς -----]
[-----] Γ/ ΣΕΠΑ [-----]

Ll. 2-3. — La mention des Romains à la tête¹³ d'une série de peuples au datif et celle du sanctuaire par excellence de Rome nous incite à reconnaître ici des cérémonies officielles accomplies au Capitole par les Romains¹⁴ — qui sont pour cela même mentionnés les premiers¹⁵ — au nom d'eux-mêmes, au nom des Rhodiens et au nom des alliés de Rome. Les alliés en général sont souvent mentionnés dans les documents relatifs aux sacrifices officiels.¹⁶ Y-avaient-il d'autres peuples nommés? On ne saurait le dire car la longueur des lignes du texte ne peut pas être fixée.

On retrouve aux ll. 2-3 une des formules banales utilisées pour les cérémonies religieuses officielles. Je me contenterai de renvoyer aux nombreux exemples rassemblés jadis par A. Wilhelm¹⁷ et J. Vanseveren,¹⁸ dont le nombre n'a pas cessé depuis de s'accroître.¹⁹

L. 3. — Comme on ne sait pas à quelle distance du bord gauche de la pierre commence le texte, la coupure ρῶι τοῦ Διὸς est théorique ; la l. 3 pourrait commencer par ἐρῶι ou bien ἱερῶι.

⁸ A comparer avec *I. Lindos*, 70, 72, 75, 77, 86.

⁹ Comme *I. Lindos*, 102 ou *ASAA* 1949-51, *Tituli Camirenses*, 18.

¹⁰ V., à quelques exceptions près, *I. Lindos*, 146, 151, 155, 157, 162 ; *ASAA* (loc. cit.), 46, 50.

¹¹ *I. Lindos*, *passim*.

¹² cf. *I. Lindos*, 158, 160, 164, 167, 172, 189.

¹³ C'est ce qui ressort de la conjonction τε après le nom des Romains.

¹⁴ Nous reviendrons sur ce point ci-dessous (p. 28).

¹⁵ Ce qui arrive en règle générale ; par exemple : *I. Magnesia*, 86, les théores d'une cité pergamenienne — son nom n'est pas conservé — qui accepte la panégyrie d'Artémis Leucophryène, ll. 15-18, [---] τήν τε θυσίαν ἐπιτελέσωσιν καὶ τὰ ἄλλα [τ]ὰ νομίζ[όμενα] [ἐπὶ σωτηρίαι τοῦ τε] βασιλέως Εὐμένους Σωτήρος καὶ Εὐεργέτου καὶ βασιλίσσης Στρατονίκης καὶ τῶν [ἀδελφῶν τοῦ] βασιλέως καὶ τῶν φίλων καὶ τῶν δυνάμεων [καὶ τῶν] συμμάχ[ων] [τοῦ] δήμου ἡμῶν καὶ τοῦ Μ[αγνη]τῶν. Cf. loc. cit., 73 b, ll. 15-16 : ἐπευ[χόμενοι] [---] νᾶς καὶ τὰς [---] τῶν δῆ[μοι] ἡμῶν καὶ τῶν Μαγνητῶν [---]. Dans *Syll.*³, 694, à l'occasion de l'érection des stèles portant le traité d'une cité (Elaiia ? Pergame ?) avec Rome et d'autres documents relatifs, cette cité accomplira des cérémonies, ll. 44-7, ἐπ' ἀγαθῇ τύχῃ καὶ σωτηρίαι τοῦ τε [ἡμε]τέρου δήμου καὶ τῶν 'Ρωμαίων καὶ τοῦ καὶ [νοῦ] τῶν περὶ τὸν Καθ[ηγεμό]να Διόνυσον τε [χ]ν[ι]τῶν. R. Herzog-G. Klaffenbach, *Asylierkunden aus Kos*, Abh. Ak. Berlin, Kl. Spr., 1952, I, 23,

13 c, décret des Géléens (du Phintias) par lequel ils acceptent l'asylie d'Asclépicion de Cos, ll. 33-7 : θυσάντω δὲ --- ἐπὶ τὰς ἐστίας τὰς κ[οινὰς] --- ἀρ[ιστας] καὶ ἐν τῷ [Ἀσκ]λαπείῳ ἱε[ρείῳ] τῷ δάμῳ τῶν Γελεῶν καὶ Κώων [---] (restitution appuyée par la mention du temple d'Asclépion à Géla, v. p. 24). Parmi les exceptions à cette règle on peut évoquer les cas suivants : *I. Magnesia*, 46, décret παρὰ Ἐπιδαμνίων qui ont accepté la panégyrie d'Artémis Leucophryène, ll. 37-9 : [---] ὅπως δὲ τὰ ἐρηφισ[μένα] [---] ἐπ' ἀγαθῇ συντε[λεῖται] τῷ [τ]ε Μαγνητῶν καὶ Ἐπιδαμνίων ; traité entre Milet et Héraclée du Latmos, *Delphinion*, 150, ll. 24-5 : --- συνενεικὲν τὰ δεδογμένα τῷ τε δήμῳ τῷ Μιλησίων καὶ τῷ Ἡρακλεωτῶν.

¹⁶ On se rappellera l'inscription *I. Magnesia*, 86, mentionnée à la n. précédente, mais aussi certains décrets éphébiques : *IG*, II² 1011 (106-105 av. J.-C.), ll. 68-9 : ὁ κοσμητὴς ἐν τοῖς ἱεροῖς οἷς ἔθνευ ἐφ' ὕγιαι καὶ [σωτηρί]α τῆς τε βουλῆς καὶ τοῦ δήμου καὶ παιδῶν καὶ γυναικῶν καὶ τῶν φίλων καὶ συμμάχ[ων] τοῦ δήμου τοῦ Ἀθηναίων ; cf. ll. 77-8. V. également 1039, ll. 3-7 et *passim*.

¹⁷ *N. Beiträge* II, 1912, 17-18.

¹⁸ *Rev. Phil.* 1937, 338 et 342-3. Cf. *Bull. ép.* 1980, 197.

¹⁹ V. le décret inédit de Mytilène, gravé stoichédon et daté de la basse époque classique, *AD, Chr.* 29 (1973-4), 865.

— Καπετωρίου. Un autre rhotacisme daté encore plus haut dans l'époque hellénistique, en 267 av. J.-C., est fourni par le catalogue des vainqueurs des Basileia d'Alexandrie,²⁰ col. 1, l. 16: Βούβαρος, anthroponyme macédonien, au lieu de Βούβαλος.

— ὁ (sc. ἱερὸν) νομίζεται παρ' αὐτοῖς (sc. τοῖς Ῥωμαίοις) ἀγιώτατον ou bien ἅγιον. Le degré de l'adjectif dépend du contexte. Pour notre texte ni le sens ni même — à propos du sanctuaire de Zeus Capitolin spécialement — les données archéologiques n'invitent à restituer ἀρχαιότατον].

L. 4. — βεβαιοῦτες. L'omission du *nu* n'est pas due à une erreur du lapicide mais à un fait de prononciation très fréquent qui est ici précoce. On le trouve déjà, par exemple, dans la lettre d'Antiochos III à Amyzon datée de 203, C. B. Welles, *Royal Correspondence in the hellen. period* (1934), 38, l. 9, republiée par J. et L. Robert, *Fouilles d'Amyzon en Carie* (1983), 132, 135 avec la n. 22. Le participe βεβαιοῦ(ν)τες se rapporte au sujet de ἀπεστάλκαντι.

L. 5. — Nous ne croyons pas que le nom πῖρέσβεις soit le complément d'objet direct du verbe ἀπεστάλκαντι ni que les mots πρεσβευτὰς αὐτοκράτορας soient l'attribut de ce nom au sens où les ambassadeurs auraient été envoyés avec pleins pouvoirs. Car, s'il en était ainsi, on aurait précisé cette qualité supplémentaire.²¹ Il faut plutôt rattacher le mot πῖρέσβεις au participe βεβαιοῦ(ν)τες. Nous n'avons pas mis après πῖρέσβεις de virgule : en effet, d'une part, le participe βεβαιοῦ(ν)τες est apposé au sujet du verbe ἀπεστάλκαντι et, d'autre part, la lacune ne permet pas de dire s'il y a ou non une autre proposition avant le mot ἀπεστάλκαντι, à laquelle appartiendrait le substantif πῖρέσβεις.

— Pour combler les lacunes de la fin de la l. 5 et du début de la l. 6 nous proposons une des formules dont les divers passages relatifs aux ambassades offrent un large choix ; *exempli gratia* : ²² ἀνδρας ²³ οἱ οὐ οἴτινες ἀφικόμενοι ou παραγενόμενοι ou ἐπελθόντες παρεκάλεσαν ou ἡτήσαντο ou ἡξίωσαν (-σαντο) ²⁴ τοὺς Ῥοδίους ὑπάρχοντας αὐτοῖς φίλους, etc.

L. 6. — δᾶ[μον. Dans une inscription grecque relative à Rome ce mot peut être un latinisme qui traduit le terme *populus* susceptible de désigner aussi une confédération. Le traité d'alliance entre Rome et les Etoliens de 212 (211), *Staatsverträge*, III 536 ; *Inscr. stor. ellen.*, II 87, l. 8, fournit l'expression ὁ δᾶμος ὁ τῶν Αἰτωλῶν qui correspond à ὁ δᾶμος τῶν Ῥωμαίων. Chez Polybe, XXI 32, 2 et 4, on trouve deux fois le même exemple, ὁ δᾶμος ὁ τῶν Αἰτωλῶν. Mais, on l'a déjà relevé,²⁵ l'historien utilise cette formule précisément dans le passage qui reproduit les clauses du traité conclu entre Rome et les Etoliens en 189.

L. 7. — Les lettres AN qu'on lit nettement après la cassure appartiennent sûrement à la terminaison d'un mot. Il ne peut pas s'agir de la particule ἄν car la forme dorienne est κα. Pour les traces antérieures, voir Pl. I.

— ἐκατέροις. C'est-à-dire le peuple qui demande l'appui diplomatique des Rhodiens et le *damos* de la l. 6, auquel s'adressera l'ambassade commune.

— τὸ δίκαιον. Plus qu'une simple notion morale de justice, ce mot paraît ici avoir un sens juridique. On vise à la création d'un état de justice pour l'un et pour l'autre peuple ; pour que l'un et l'autre ait ce qu'il est en droit d'avoir, ce qu'il convient qu'il ait. A comparer avec *I. Magnesia*, 32, décret des Acarnanes pour l'acceptation de l'asylie et des concours en l'honneur d'Artémis Leucophryène, ll. 31-3 : ὑπάρχειν δὲ καὶ τοῖς Μάγνησιν φίλοις καὶ οἰκείοις οὖσιν το δίκαιον καθάπερ καὶ τοῖς προξένοις τῶν Ἀπειρωτῶν ; cf. aussi la

²⁰ L. Koenen, *Eine agon. Inscr. aus Ägypt. und frühptolem. Königsfeste*, Beitr. Kl. Philol. 56 (1977), 4 ; v. aussi 23.

²¹ Ainsi, dans le décret d'Ithaque, *I. Magnesia*, 36, ll. 3-5 : ἐπειδὴ Μάγνητες οἱ ἀπ[ὸ Μα]γνάνδρου ... πρεσβευ[τ]ᾶς [ἀπ]οστειλαντες τοὺς δὲ αὐ[τοὺς] καὶ ἐπαγγελητῆρας. Loc. cit. 46, παρὰ Ἐπιδαρνίων, l. 5 : ἀπεστά[λ]κα[ν]τ[ι] πρεσβευτὰς τ[ο]ῦς δὲ αὐ[τοὺς] καὶ θια[ρ]οῦς ; cf. [ἀκ]α[ν]τ[ι] πρεσβευτὰς τ[ο]ῦς δὲ αὐ[τοὺς] καὶ θια[ρ]οῦς ; cf. Alt. Pergamon VIII 1, 5 ; *Staatsverträge* III 555, l. 5, et ll. 9-11 : ἀποστείλει πρεσβευτὰς δύο, οἵτινες --- [κα]ὶ διαλεγήσονται ὅπως ψηφισθῇ ταῖς πόλεσιν [ἀμ]φοτέραις ἰσοπολιτεία. Ἐὰν δὲ φαίν[η]ται [Τη]μνίταις ἐπιτήδειον εἶναι συνθεῖναι περὶ τ[ο]ῦ[τ]ου, τοὺς ἀφισταμένους αὐτοκράτορας [εἶναι].

²² La longueur des lignes du texte ne pouvant pas être fixée, nous nous contentons de signaler ces diverses formules plausibles sans pouvoir ni trancher en faveur de l'une ou de l'autre, ni proposer de compléments éventuels à ces formules, comme, par exemple, *I. Magnesia*, 36, ll. 12-13 : οἱ προσελθόντες πρὸς τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον.

²³ Sur le chiffre v. ci-dessous (p. 29).

²⁴ On pourrait aussi avoir le verbe à l'imparfait ou au futur ou en participe futur avec l'article.

²⁵ G. A. Lehmann, *Untersuchungen zur hist. Glaubwürdigkeit des Polybios* (1967), 58 avec la n. 24 ; cf. G. Klaffenbach, *Der röm.-ätol. Bündnisvertrag vom Jahre 212 v. Chr.*, Sitzungsber. Ak. Berlin, Kl. Spr., Lit. und Kunst, 1954, I, 20-1.

copie de Delphes de la ' loi sur les pirates ', *F. Delphes*, III, 37,²⁶ B, ll. 10-11 : δίκαιόν ²⁷ ἐ[σ]τιν αὐ[το]ὺς φροντίσαι μὴ ἐκ τῆς βασιλείας αὐτ[ῶν μήτε] τῇ[ς] χώρας ἢ ὁρίων πειρατῇ[ς] μηδεὶς ὁρμήσῃ -- -].

L. 9. Monsieur E. Badian a eu l'amabilité de nous communiquer la lecture et la restitution qu'il suggère : ΥΤΑΣΕΠΑ, πρεσβε]ντας ἐπα[γγε... Lors de la dernière lecture de la pierre (novembre 1982), nous avons lu : Γ/ι(?)ΣΕΠΑ.

Pour autant qu'on puisse en juger par les phrases précédentes et le futur ὑπάρξει,²⁸ on attend de voir exprimer ici le but ou l'un des buts de l'ambassade commune. Nous supposons donc une proposition subordonnée avec ὅπως ou διότι (suivant le verbe dont elle dépend) à l'indicatif futur : *pour qu'il y ait τὸ δίκαιον ou de quelle manière (comment) il y aurait τὸ δίκαιον*. Dans ce genre de phrases il arrive souvent que la nuance de fin, de manière ou d'interrogation indirecte soit difficilement distinguée.²⁹

Dans la mesure où l'état de conservation de la pierre nous le permet, nous croyons pouvoir dégager les conclusions suivantes : le fragment relate deux événements distincts aussi bien dans le temps que dans l'espace. Le premier, ll. 2-4, a lieu à Rome. Il doit s'agir de rites certainement officiels, mais qui ne sont pas de type courant. La mention des Rhodiens parmi les Romains et leurs alliés, mais indépendamment de ces derniers, doit revêtir une signification politique toute particulière. Le second, ll. 4 sqq., se passe apparemment à Rhodes et est contemporain de la gravure de l'inscription. Les deux faits ne sont pas pourtant complètement indépendants. L'un des peuples cités à la l. 2, confirmant maintenant sa foi jurée (son attitude de confiance) aux Rhodiens, a envoyé des ambassadeurs avec pleins pouvoirs et demande aux Rhodiens, en raison des liens d'amitié qui les unissent, de s'associer à ses légats pour une ambassade commune auprès d'un peuple, dont le nom fait défaut. Le but paraît être que l'un et l'autre peuple ait ce qu'il est en droit d'avoir. On a l'impression que le peuple qui envoie les ambassadeurs *autokratoras*, se trouvant alors dans une situation difficile, recherche la médiation des Rhodiens pour rétablir (ὑπάρξει τὸ δίκαιον) ses rapports avec un tiers peuple plutôt que pour créer de nouveaux rapports avec celui-ci. Quoi qu'il en soit, le fait que les verbes (modes personnels et participes) sont au pluriel³⁰ montre qu'il n'est pas question — du moins dans la partie conservée du texte — d'un roi. Par ailleurs, en ce qui concerne le cadre historique, le document fournit deux éléments qui invitent à le dater *au plus tôt* des dernières décennies du IIIe s. : nous avons déjà parlé de l'écriture (v. ci-dessus) ; le second élément — qui est la présence des Rhodiens en collaboration avec les Romains — permet de fixer comme *terminus post quem* la première guerre de Macédoine.

Qui sont les ' demandeurs ' ? Quel est le *damos* auquel s'adressera l'ambassade commune ?

Trois contextes sont susceptibles — apparemment — de s'adapter à la situation décrite dans cette inscription.

Selon une première hypothèse, c'est Rome qui vient solliciter l'appui diplomatique de Rhodes pour gagner les Etoliens à sa cause à l'occasion de la deuxième guerre de

²⁶ Revue et républiée avec la copie de Cnide par M. Hassall, M. Crawford et J. Reynolds, ' Rome and the eastern provinces at the end of the second cent. B.C. ', *JRS* 64 (1974), 203.

²⁷ Sans article ! Cf. le commentaire de G. Colin, loc. cit. 41.

²⁸ ὑπάρξει (*IG* XII 1, 9, cf. *GDI* 3760) ou ὑπαρξεί ' futurum doricum ' (*GDI* IV 3, p. 613, même texte : grammaire par O. Hoffmann) ?

²⁹ *Isocr.* II, 16 : καλῶς δημαγωγῆσαι, ἣν σκοπῆς ὅπως οἱ βέλτιστοι μὲν τὰς τιμὰς ἐξουσιν, οἱ δ' ἄλλοι μὴδὲν ἀδικήσουσι. *IG* II² 141, ll. 2-4 : ἐπεμλήθη, ὅπως ὡς κάλλιστα πορευθῇ-σονται οἱ πρέσβεις ὡς βασιλέα. *IG* IX 1², 1, 173, ll. 9-14 : διαλέγεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν κατὰ [τ]ὰς δοθ[ε]ν[τ]ας ἐν[τ]ολ[ὰς] παρὰ τὰς πόλεις τῶν Ἑρακλειωτῶν, [δ]ρω[ν]τος βουλ[ή]σε[τ]αι πολυ[κ]ωρῆσαι, περὶ ὧν οἴονται δεῖν οἱ Ἑρακλειῶται [τὸν βασιλέα] ἐργάζων πολυωρεῖν ὡς ὄντων ἀποικῶν [τῶν] Αἰτωλῶν, [κα]ὶ [τ]αῦτα ποιῶν εὐχαριστήσῃ τοῖς Αἰτωλοῖς. *I. Magnesia*, 39, l. 15 et ll. 20-4 : παρακαλοῦντος -- --[κα]ὶ διότι ἐπακολούθησαντες τοῖς ἀξιουμένοις καὶ συναυξ[ή]σαντες τὰς

Ἀρτέμιδος τὰς τιμὰς ἀκόλουθ[α] πράσσοντι ταῖς τε τοῦ θεοῦ μαντεῖαι καὶ τῶν προγεγενημένων ποθ' αὐτοὺς φιλανθρώπων. Loc. cit. 97 (décret de Τέος pour un citoyen de Magnésie), ll. 18-24 : ὅπως ὁ στέφανος [ὡ]ς ἐσ[τ]εφάνωσεν ὁ δῆμος Γλαῦκον ἀν[α]γγελῇ ἐν τοῖς Διονυσίοις οἷς συντελοῦσιν Μά[γνητες] δηλοῦντες αὐτοῖς, διότι ταῦτα ποιήσαντες ἀκόλουθ[α] τε πράξουσιν τῇ προϋπαρχούσῃ φιλίᾳ ταῖς π[ό]λεσιν πρὸς ἀλλήλας καὶ χαριοῦν[τ]αι τῷ δῆμῳ. *Syll.*³, 591, décret de Lampsaque en l'honneur d'Hégésias pour ses ambassades à Marseille et à Rome, ll. 32-6 : -- -- ὑπέσχετο, ἔαν πρὸς τινας φιλιὰν ἢ ὀρκία ποιῇται, διότι ἐν τούτοις περιλήψεται τῇ πόλιν ἡμῶν καὶ διατηρήσεται τὴν δημοκρατίαν καὶ τὴν αὐτονομίαν καὶ τὴν εἰρήνην, καὶ ποιήσει ὃ ἂν δύνηται εὐχρησθήσιν, καὶ διότι ἐάν τις παρενοχλεῖν πειράται οὐκ ἐπιτρέψει ἀλλὰ παρακαλώσει. *OGI* 222, ll. 18-20 : ἀποφαινέτωσαν δὲ αὐτοῖς οἱ πρέσβεις διότι τοῦτο ποιῶν πολλῶν τε ἀγαθῶν αἰτίος ἔσται ταῖς πόλεσιν καὶ ἅμα ἀκόλουθ[η]σιν τῇ τῶν προγόνων αἰρέσει.

³⁰ A une exception près, l. 3, mais qui ne change rien.

Macédoine. Les rapports des Romains et de la Confédération en cette fin du IIIe s. étaient en effet mauvais. L'appel étolien de l'automne 202³¹ pour renouveler, selon Appien, l'alliance avec eux et pour dénoncer les agressions de Philippe V a été rejeté par le Sénat.³² Cependant dès le commencement du conflit les Romains ont plusieurs fois essayé de pousser les Etoliens à la guerre.³³ Les tentatives du consul P. Sulpicius Galba dès son arrivée en Illyrie échouèrent³⁴ et les Etoliens restèrent dans l'expectative. C'est en xxxi 40, 9-10, que Tite-Live nous apprend, incidemment, l'entrée en guerre de la Confédération après la victoire d'Ottolobos en été 199.

Mais déjà avant même le débarquement des légions de Sulpicius en Illyrie, Rome avait tenté de se rapprocher des Etoliens. Polybe nous raconte que P. Sempronius Tuditanus, C. Claudius Nero et M. Aemilius Lepidus, les trois légats envoyés en Grèce, en Egypte et en Syrie en 200³⁵ avec mission, notamment, de monter les Grecs contre Philippe, se sont rendus en particulier chez les Etoliens, à Naupacte; là, εἶπαν περὶ Φιλίππου — — παραπλησίως du contenu de ce qu'on appelle le premier *ultimatum* qu'ils allaient signifier à son général Nicanor qui ravageait l'Attique.³⁶

La présence des légats à Rhodes est un élément qui peut plaider en faveur de cette hypothèse. En effet, après avoir quitté Athènes, ils se sont rendus à Rhodes. Leur passage dans l'île ne fut pas une simple escale sur le chemin de l'Egypte. Ils séjournèrent à Rhodes quelques mois pendant lesquels se déroulèrent des événements importants: le jeune Lepidus est allé seul lancer au roi, qui faisait le siège d'Abydos, ce qu'on appelle le deuxième *ultimatum*; ³⁷ d'autre part, quand, après la prise d'Abydos, des ambassadeurs achéens ont cherché à pousser les Rhodiens εἰς τὰς πρὸς τὸν Φίλιππον διαλύσεις, les trois légats sont intervenus et ont parlé ὑπὲρ τοῦ μὴ ποιεῖσθαι διαλύσεις πρὸς Φίλιππον ἄνευ Ῥωμαίων.³⁸ Par ces derniers mots on comprend aisément que Rome avait déjà déclaré la guerre; ³⁹ les préparatifs en avaient été annoncés à Attale quelques mois auparavant lors de son entretien avec les légats au Pirée.⁴⁰ Les Romains comptaient les Rhodiens parmi leurs partenaires. Or, nous croyons que les ll. 2-3 de notre texte peuvent faire allusion aux rites requis pour la déclaration de la guerre, rites auxquels Sulpicius a fait procéder au Capitole au nom du *populus romanus*, de ses alliés et de ses partenaires et dont Tite Live nous a gardé le souvenir.⁴¹

De même, toujours dans cette hypothèse, la formule ἑκατέροις ὑπάρξει τὸ δίκαιον (l. 7) pourrait se rapporter à la répartition du butin mobilier et immobilier: une telle clause est développée en détails dans le traité de 212 (211) entre Rome et la Confédération étolienne. Il ne serait pas impossible que les Romains, désirant absolument gagner les Etoliens à leur cause, un an environ après le mauvais accueil de 202, aient promis que 'chacun aura ce qu'il est en droit d'avoir'. Pourtant, selon Polybe, lors de la conférence de Tempé, en 197, après Cynoscéphales, ni Flamininus ni les Etoliens ne s'accordaient sur le sens de δίκαιον.⁴² Quelle réalité matérielle recouvrait le terme de δίκαιον? Le texte est malheureusement trop fragmentaire pour que l'on puisse répondre à la question.

³¹ Pour le problème de la datation de l'ambassade v. M. Holleaux, *Rome, la Grèce et les monarchies hellénistiques au IIIe s. av. J.-C. (273-205)* (1935), 293-7. Cf. la mise au point des différentes opinions chez J. Briscoe, *A Commentary on Livy books XXXI-XXXIII* (1973), ad xxxi 29, 4 et chez W. Dahlheim, *Struktur und Entwicklung des röm. Völkerrechts im dritten und zweiten Jahrh. v. Chr.*, Vestigia 8 (1968), 238, n. 13.

³² Tite-Live (P) xxxi 29, 4; cf. (A) xxx 26, 5. Appien, *Maced.* 4, 2.

³³ Les Achéens aussi, mais cette question n'a rien à voir avec notre texte.

³⁴ Il s'est d'abord servi d'Amyndros, roi des Athamanes (Tite-Live xxxi 28, 3); la seconde fois, devant l'assemblée panaitolique de 199, son légat, L. Furius Purpurio, a été appuyé par les ambassadeurs athéniens (Tite-Live xxxi 29-31).

³⁵ Au printemps (avril): c'est la date établie par M. Holleaux, *Rome, la Grèce...*, 50, n. 2 et 293, n. 1, suivi par plusieurs savants: A. H. McDonald—F. W. Walbank, 'The Origins of the Second Maced. War',

JRS 27 (1937), 189 avec la n. 60 et R. Werner, 'Das Problem des Imperialismus und die röm. Ostpolitik im 2. Jh. v. Chr.', *ANRW* I 1 (1972), 543 avec la n. 141. Suivant Tite-Live xxxi 2, 3 certains savants ont placé le départ de l'ambassade en 201: J. P. V. D. Balsdon, 'Rome and Macedon, 205-200 B.C.', *JRS* 44 (1954), 38 et J. Briscoe, loc. cit. (n. 31) 44; cf. P. Pédech, *REG* 75 (1962), 229 et 230.

³⁶ Pol. xvi 27, 4.

³⁷ Pol. xvi 34.

³⁸ Pol. xvi 35.

³⁹ V. F. W. Walbank, 'Roman declaration of war', *Cl. Ph.* 1949, 19.

⁴⁰ Pol. xvi 25, 4.

⁴¹ (A) xxxi 8, 1-4; 9, 5-10; 14, 1.

⁴² xviii 38, 4-9. Tite-Live (P) xxxiii 13, 7-12. Sur cette double question: (a) le traité de 212 (211) était-il en vigueur en 206 ou non? (b) s'il était en vigueur, donnait-il raison aux revendications étoliennes de 197 ou à la thèse de Flamininus? v. la mise au point de E. Will, *Histoire politique du monde hellénistique (323-30 av. J.-C.)* II² (1982), 163.

A cette hypothèse on peut cependant faire les objections suivantes : (1) (l. 3) les Romains, on le sait, ne confirment jamais leur propre *fides* ; ce sont les autres qui sont *in fide* des Romains.⁴³ Mais rappelons que le premier pas avait déjà été fait par les ambassadeurs rhodiens, qui s'étaient rendus à Rome, en automne 201, en même temps que ceux d'Attale, pour dénoncer Philippe.⁴⁴ Les tournures καὶ νῦν δὲ — τὰν αὐτῶν πίστιν montrent justement que les Romains répondent ici à l'initiative rhodienne : les démarches de 201 ont eu comme conséquence l'association des Rhodiens à l'accomplissement des cérémonies de guerre (ll. 2-3). De cette manière, si l'on suit notre analyse, le mot πίστις = *fides*,⁴⁵ utilisé dans un tel contexte, doit plutôt signifier la foi jurée, la confiance assurée par des serments comme dans l'épisode entre Philippe V et Aratos sur la citadelle de l'Ithôme, à Messène, que Polybe, VII 14, 2, termine ainsi : Φίλιππος πεισθεὶς Ἀράτῳ διεφύλαξε τὴν πρὸς Μεσσηνίου πίστιν τοῖς κατὰ τὴν ἄκρην ;⁴⁶ on peut aussi évoquer le passage où Tite-Live, XXIII 34, 1-2, raconte la conclusion du *foedus* entre Philippe et Hannibal : *in has ferme leges inter Poenum ducem legatosque Macedonum ictum foedus ; missique cum iis ad regis ipsius firmandam fidem legati, Gisgo et Bostar et Mago*.

(2) Comme il ressort de l'hypothèse 'romaine', les πρεσβευταὶ αὐτοκράτορες de la l. 5 seraient à identifier avec les trois légats. Mais si les institutions des cités grecques ont permis l'existence des ambassadeurs avec pleins pouvoirs, il n'en était pas de même pour la constitution romaine. On peut toujours imaginer que les mots *presbeutai autokratores* ne traduisent pas une formule latine précise, mais seulement l'impression que les Rhodiens, ignorants des institutions romaines, auraient eue des pouvoirs effectifs attribués à ces légats. L'envoi du plus jeune d'entre eux auprès de Philippe pour signifier à ce dernier le deuxième *ultimatum* du Sénat aurait contribué à cette impression. L'*autoritas*, dont étaient normalement investis les légats envoyés par le Sénat et qui est liée à leur mandat, a dû être renforcée dans le cas de ces ambassadeurs qui agissaient dans le cadre de la procédure de *jus fetiale* modifiée en cette fin du IIIe s.⁴⁷ Nous pourrions ainsi proposer à la fin de la l. 5 la restitution ἄ[νδρας τρεῖς].

L'expression 'légats avec pleins pouvoirs', l'interprétation peut-être maladroite de la 'confirmation par les Romains de leur propre *fides*', et les renseignements donnés sur le sanctuaire capitolin,⁴⁸ tout cela pourrait s'expliquer par les difficultés qu'auraient eues les Rhodiens à comprendre le latin des légats. Car, en réalité, il est très peu vraisemblable que les Rhodiens traduisent servilement un texte latin. Toutefois, mises à part ces particularités, notre interprétation s'accorde bien avec le comportement et les activités de ces 'étranges ambassadeurs'⁴⁹ en Grèce et notamment à Rhodes. Ayant appris dans l'île la nouvelle de la guerre et constaté qu'à part Athènes — allié peu efficace — ils n'avaient gagné jusqu'alors à leur cause aucun peuple grec qui soit puissant militairement,⁵⁰ ils décidèrent (est-ce d'après des ordres qu'ils reçurent à ce moment?) de συμπρεσβεύειν avec les Rhodiens auprès des Etoliens. Cela donna peut-être aussi aux Rhodiens l'impression que les légats étaient investis de pouvoirs très étendus.

Une seconde hypothèse pourrait également être envisagée dans le cadre de la seconde guerre de Macédoine. Durant l'été 200, Athènes dévastée par les raids de Philippe a fait appel à Rhodes, à la Crète, à Pergame et à l'Égypte. S'étant vite rendu compte de l'insuffisance du secours qui lui était offert, la cité s'est adressée à Rome. Ces démarches diplomatiques menées par Céphisoros nous sont connues par Pausanias, I 36, 5-6. Son témoignage — dont certains historiens modernes contestaient l'authenticité historique⁵¹

⁴³ On peut cependant se demander si les ambassadeurs romains ont en réalité employé l'expression de la l. 3 ou si elle n'exprime que l'interprétation de leur phrase par les Rhodiens.

⁴⁴ Tite-Live (A) XXXI 2, 1. Appien, *Maced.* 4, 2.
⁴⁵ E. Gruen a récemment montré que le sens grec de πίστις a été compatible avec les valeurs romaines : 'Greek πίστις and Roman fides', *Athenaeum* 60 (1982), 50-68.

⁴⁶ Sur ce passage v. les commentaires de J. et L. Robert, *Bull. ép.* 1969, 498.

⁴⁷ A. H. McDonald-F. W. Walbank, loc. cit. (n. 35) 192-7 ; F. W. Walbank, loc. cit. (n. 39) 15-19 ; W. Dahlheim, loc. cit. (n. 31) 174-9.

⁴⁸ Nous croyons, en effet, que la mention détaillée du temple de Zeus Capitolin a bien sa raison d'être : elle voulait souligner l'importance et le rôle de ce sanctuaire dans la politique extérieure de Rome.

⁴⁹ Nous empruntons cette expression à M. Holleaux, *Études d'épigraphie et d'histoire grecques*, V (1968), 346.

⁵⁰ V. l'exposé de W. Dahlheim, loc. cit. (n. 31) 255-6 que le nouveau document paraît étayer.

⁵¹ V. notamment M. Holleaux, *Études*, V, 16-19 et K.-E. Petzold, *Die Eröffnung des 2. römischmaked. Krieges* (1940), 81.

— se trouve confirmé, pour la majorité des savants, par un décret attique en l'honneur de Céphisoros, *Hesperia* 5 (1936), 419-28, n° 15; *Iscr. stor. ellen.*, 33.⁵² Ainsi, il ne serait pas impossible que des ambassadeurs athéniens *autokratores* — dont Céphisoros — aient demandé à leurs amis Rhodiens, qui avaient reçu quelque temps auparavant à Athènes l'isopolitie et une couronne,⁵³ de les appuyer devant les *patres* (l. 6: ποτὶ τὸν δᾶ[μον τῶν Ῥωμαίων]). Dans cette hypothèse, les πρεσβευταὶ αὐτοκράτορες de notre texte, étant envoyés par une cité grecque, ne poseraient aucun problème; les Athéniens, βεβαιούντες τὸν αὐτῶν πίστιν⁵⁴ — c'est-à-dire confirmant leur confiance aux Rhodiens — ne gêneraient pas non plus.⁵⁵

L'interprétation des ll. 2-3 paraît, à première vue, aisée: comme Athènes n'entretenait pas encore de rapports officiels avec Rome avant la deuxième guerre de Macédoine,⁵⁶ l'ambassade qui a sacrifié au Capitole devrait être la 'première'⁵⁷ des 'trois' ambassades athéniennes, selon Tite-Live,⁵⁸ envoyée à Rome en 201, *sub idem fere tempus* que les ambassadeurs de Rhodes et de Pergame.

Cette hypothèse se heurte à un certain nombre d'objections. Si Céphisoros et ses *sympresbeutai*⁵⁹ étaient investis des pleins pouvoirs, comment l'inscription attique — un décret honorifique! — ne l'aurait pas précisé? Il serait, par ailleurs, étrange que les Athéniens, auteurs des vœux, ne figurent ni à la première ni à la seconde place (l. 2) mais peut-être — ce qui n'est même pas sûr — après tous les autres peuples (dans la partie de la pierre qui manque)? Et à quoi pourrait servir l'exaltation du Capitole de la part des Athéniens puisque les Rhodiens — leur futur soutien auprès du peuple romain — devaient connaître ce qu'est le temple de Zeus Capitolin? Soulignons, par ailleurs, que la 'première' ambassade athénienne, rapportée par Tite-Live, xxxi 1, 10, est à juste titre considérée comme la plus suspecte des 'trois'. Elle est rejetée, pour des raisons chronologiques, par la plupart des historiens modernes comme une invention annalistique.⁶⁰ De toute façon, si nous revenons au document rhodien, la l. 7, ἑκατέροις ὑπάρξει τὸ δίκαιον — que nous avons reconnue comme désignant le but ou l'un des buts de l'ambassade commune — fournit l'objection décisive contre l'hypothèse 'athénienne': dans cette perspective, le mot ἑκατέροις désignerait Philippe, l'envahisseur, et sa victime, Athènes, ce qui est impensable.

Dix ans plus tard environ, une autre grande guerre, la guerre antiochique dans sa dernière phase, pourrait offrir le cadre possible pour l'interprétation de l'inscription. Quand les Scipions — qui, à leur passage en Grèce au printemps 190, se sont entremis pour conclure un nouvel armistice avec la Confédération étolienne⁶¹ — se préparaient en Asie Mineure pour porter le coup final à Antiochos, les Etoliens recommencèrent la guerre en Grèce propre. Néanmoins, à l'annonce de la victoire de Magnésie du Sipyle et de l'envoi des légions sous le consul M. Fulvius Nobilior, ils demandèrent à Athènes et à Rhodes leur appui diplomatique. Après la reddition d'Ambracie, les Etoliens qui s'empresèrent de redemander des διαλύσεις, se virent alors imposer des conditions sévères. Les ambassadeurs athéniens et rhodiens accompagnèrent ceux de la Confédération auprès du consul d'abord, devant le Sénat ensuite, pour obtenir un allègement des clauses du traité.⁶²

⁵² V. F. W. Walbank, *Philip V of Macedon* (1967), 312-13; cf. les remarques de J. P. V. D. Balsdon, loc. cit. (n. 35) 36.

⁵³ Pol. xvi 26, 9. Tite-Live (P) xxxi 15, 8. V. F. W. Walbank, *Commentary on Polybius*, ad loc. cit.

⁵⁴ Avec un esprit doux!

⁵⁵ Cela ne veut pas dire qu'en grec le mot πίστις ne peut pas, selon les cas, désigner aussi la soumission; v. les exemples réunis et commentés par E. Gruen, loc. cit. (n. 45) 64-5.

⁵⁶ F. W. Walbank, loc. cit. (n. 52) 312. R. Werner, loc. cit. (n. 35) 542 avec le n. 139. J. Briscoe, loc. cit. (n. 31) 44.

⁵⁷ (A) xxxi 1, 10.

⁵⁸ Sur le schéma livien v. J. P. V. D. Balsdon, loc.

cit. (n. 35) 35-7; cf. cependant la discussion de J. Briscoe, loc. cit. (n. 35) 42-5.

⁵⁹ V. la n. 52. Selon J. Briscoe, loc. cit., 44, W. V. Harris, *War and imperialism in republican Rome 327-70 B.C.* (1979), 217, n. 2, entre autres, la mission menée par Céphisoros peut probablement être identifiée avec la 'deuxième' ambassade athénienne de Tite-Live (A) xxxi 5, 5-7; cf. F. W. Walbank, loc. cit. (n. 53) ad xviii 10, 11.

⁶⁰ M. Holleaux, *Rome, la Grèce...*, 265. Id., *Etudes*, v, 9-28. F. W. Walbank, *Philip V*, 311-12. L'analyse de J. Briscoe, loc. cit. (n. 31) 43, plaide aussi en ce sens.

⁶¹ Pol. xxi 4-5. Tite-Live xxxviii 6-8.

⁶² Pol. xxi 25-32. Tite-Live xxxviii 1-11; 28, 5-11; 29.

Les Etoliens étaient, sans nul doute, le peuple grec qui connaissait le mieux le temple capitolin. Il ne serait pas impossible que, lors d'un sacrifice au Capitole, ils aient aussi mentionné les Rhodiens, leurs amis depuis des décennies.⁶³ D'un autre côté, les Rhodiens, alliés des Romains dans les guerres depuis 200, ne pouvaient pas ignorer ce temple. La question se pose ainsi toujours : pourquoi cette mention particulière du sanctuaire de Zeus Capitolin ? En lisant le récit détaillé de Polybe⁶⁴ on n'a pas l'impression que les ambassadeurs étoliens dépêchés lors de ces événements étaient munis des pleins pouvoirs : en effet, ils agissaient toujours d'après les ordres reçus ; on ne les voit pas procéder de leur propre initiative. Par ailleurs, à propos du motif qui a poussé les Etoliens à demander les bons offices d'Athènes et de Rhodes, Polybe écrit : ἔδοξεν οὖν αὐτοῖς πρὸς τε Ῥοδίους πέμπειν καὶ πρὸς Ἀθηναίους, ἀξιοῦντας καὶ παρακαλοῦντας πρεσβεῦσαι περὶ αὐτῶν εἰς τὴν Ῥώμην καὶ παραιτησομένους τὴν ὀργὴν τῶν Ῥωμαίων ποιήσασθαι τινα λύσιν τῶν περισσώτων κακῶν τὴν Αἰτωλίαν.⁶⁵ On voit ainsi clairement que la raison dégagée par Polybe n'a rien à voir avec le but de l'ambassade commune que nous avons reconnu dans la phrase du document rhodien, ἐκατέροις ὑπάρξει τὸ δίκαιον (l. 7).

C'est surtout cette phrase du texte, d'une importance décisive, qui nous permet de trancher entre les trois hypothèses formulées précédemment. Ni Athènes, pillée par Philippe, ni les Etoliens, en butte à la colère de Rome pour avoir mépriser les accords conclus, ne pouvaient invoquer comme motif la phrase ὑπάρξει τὸ δίκαιον. Elle conviendrait, au contraire, très bien aux Romains : il s'agirait alors d'une des promesses qu'ils feraient pour gagner les Etoliens à leur cause. Dans ces conditions nous nous prononçons en faveur de l'hypothèse 'romaine'.

Nous avons ainsi un texte, dont la partie conservée se rapporterait aux préliminaires de la deuxième guerre de Macédoine. Cette guerre marque le début de la collaboration militaire entre Rome et Rhodes, les ἐπιφανέστατα καὶ κάλλιστα ἔργα, qui, en 167, avaient commencé ὡς σχεδὸν ἔτη τετταράκοντα πρὸς τοῖς ἑκατόν.⁶⁶ Dès 1902, M. Holleaux commentait ce passage dans le cadre général de sa thèse sur l'inexistence quasi totale de rapports politiques entre Rome et l'Orient avant la première guerre d'Illyrie et sur l'absence d'une vraie politique orientale de Rome avant la deuxième guerre de Macédoine ; corrigeant le texte de Polybe, il ramenait à 40 ans environ la durée des 'glorieuses actions' entre les deux puissances. De 200 à 164, date de conclusion du *foedus* entre Rome et Rhodes, il y avait 'entente politique et collaboration militaire' mais 'aucune relation de droit'.⁶⁷ A quelques exceptions près, la thèse de M. Holleaux a été acceptée par la plupart des savants.⁶⁸

En 1957, le passage de Polybe et l'exégèse de M. Holleaux furent réexaminés par H. H. Schmitt :⁶⁹ tenant compte de la documentation archéologique mise au jour dans l'intervalle — et, essentiellement, des anses timbrées d'amphores rhodiennes — mais ne disposant d'aucune inscription nouvelle à contenu historique, ce dernier admettait l'existence d'un traité d'amitié entre Rome et Rhodes dès 300 environ ; c'est alors que commencerait — pendant donc 140 ans — leur collaboration militaire, les ἐπιφανέστατα καὶ κάλλιστα ἔργα, interprétée par lui comme une action commune contre les pirates.

Qu'elle ait été acceptée ou rejetée, partiellement ou dans son ensemble, la théorie de H. H. Schmitt⁷⁰ a eu, en particulier, l'effet suivant : un grand nombre de savants soutient maintenant que les rapports entre Rome et Rhodes fondés sur une *amicitia* sans traité commencent vers 306.

Le nouveau document, que nous datons des préliminaires de la deuxième guerre de Macédoine, atteste en réalité que les deux peuples sont alors des *amici* (l. 6), par l'ordre adopté dans l'énumération des peuples de la l. 2, où les Rhodiens sont bien distincts des

⁶³ Mais on comprend difficilement, comme dans l'hypothèse 'athénienne', pourquoi leur nom ne figure pas à la place convenable.

⁶⁴ XXI 25, 10-11 ; 26-31.

⁶⁵ XXI 25, 10 ; cf. 29, 9 ; 30, 8.

⁶⁶ Pol. xxx 5, 6.

⁶⁷ Mais v. surtout Rome, la Grèce..., *passim* ; sur l'emendatio v. pp. 38-44.

⁶⁸ Cités par H. H. Schmitt (cf. la n. suivante), 4

avec les n. 4-5. V. les corrections différentes proposées par G. De Sanctis, *Riv. Fil.* 1935, 72-3 et par E. Manni, *Par. Pass.* 11 (1956), 190.

⁶⁹ *Rom und Rhodos*, München. Beitr. zur Papyrusf. und ant. Rechtsgeschichte 40, 1-49.

⁷⁰ V. les différentes opinions citées par D. Musti, 'Polibio negli studi dell'ultimo ventennio (1950-1970)', *ANRW* 1 2 (1972), 1133-4 et par F. W. Walbank, loc. cit. (n. 53) ad xxx 5, 6.

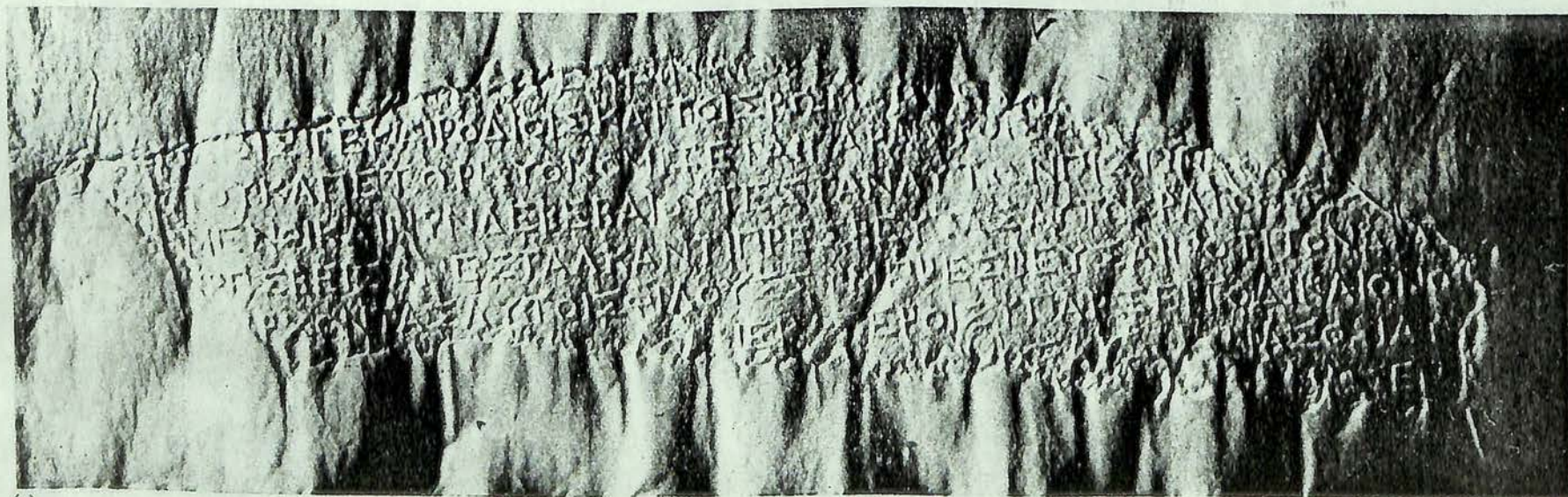
*socii p.R.*⁷¹ Cependant, ils ne devaient pas l'être depuis longtemps : le petit discours sur la sainteté du sanctuaire de Zeus Capitolin, les légats ' avec pleins pouvoirs ', la ' confirmation de la part des Romains de leur *fides* ', sont des éléments, déjà relevés, qui peuvent amener à penser que les Rhodiens étaient peu familiarisés avec les choses romaines ; ils ne les auraient pas ignorées si les rapports amicaux *officiels* entre les deux Etats avaient déjà été établis *un siècle auparavant*. Pour conclure, en 1983 encore, un document épigraphique nous incite à retenir la théorie de M. Holleaux.

Fondation Nationale de la Recherche Scientifique, Athènes

⁷¹ Inutile de reprendre ici la question réglée depuis L. E. Matthaëi et A. Heuss sur *amicus, amicus et socius, socius et foederatus*.

(1)

(2)

(1) INSCRIPTION FROM RHODES. (2) SQUEEZE OF INSCRIPTION FROM RHODES.

Per
Vassa Kontorini

American School of Classical Studies
54 Swedias Street, Athens 106 76,
March 16, 1984

Miss Vasa Kondorini
ΕΘΝΙΚΟΝ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΒΑΣ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ 48
ΑΘΗΝΑΙ 116 35

Dear Miss Kondorini,

With reference to your letter of March 8:

In October 1975, in connection with your Rhodian inscriptions, we had several discussions on the dates of amphora stamps naming ΑΡΙΣΤΑΚΟΣ, ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΣ, and ΑΡΧΟΚΡΑΤΗΣ. On October 17, I gave you the following dates for these, in order as listed here: second half of 2nd cent., ca. Mid 3rd cent., and ca. 220 B.C. (this last is for ΑΡΧΟΚΡΑΤΗΣ I; there is another who seems to date ca. 194 B.C.).

On January 12, 1976, you wrote to me of some stones in Rhodes inscribed with various names. Of these, one mentions ΘΕΥΔΩΡΟΣ ΔΕΣΙΑΝΑΚΤΟΣ as a priest of Halios. Another mentions ΚΑΕΥΚΡΑΤΗΣ ΚΑΕΥΣΘΕΝΕΥΣ in the same capacity. The stamps do not give me patronymics, and there are two stamp eponyms named ΘΕΥΔΩΡΟΣ, and two named ΚΑΕΥΚΡΑΤΗΣ. If you gave me your own proposed dates for these two stones, I might be able to match them with stamp eponyms.

On June 29, 1976, you spoke of two more stones, of which one names ΑΔΕΣΙΑΔΗΣ as priest, the other ΝΙΚΑΣΑΓΟΡΑΣ, both stones thought to be of the 2nd cent. B.C. I replied on July 8, telling you that in the stamps ΑΔΕΣΙΑΔΗΣ does date in the 2nd century, and so do the two known eponyms ΝΙΚΑΣΑΓΟΡΑΣ. On March 16, 1982, I asked you for a publication reference for your work on the stele naming an eponym ΝΙΚΑΣΑΓΟΡΑΣ. I gave you the precise dates now proposed for ΝΙΚΑΣΑΓΟΡΑΣ I and II of the stamps (respectively 185 and 123 B.C.). As your publication was not yet available, I decided not to mention your inscription.

Now tell me very plainly what further information you want. If it concerns ΘΕΥΔΩΡΟΣ and/or ΚΑΕΥΚΡΑΤΗΣ, I want, as mentioned above, your own proposed dates for the stones on which they appear, i.e. the inscriptions.

With best wishes for 1984,

Yours sincerely,

V. R. Grace

Thank you for an offprint of your article in STAMH, I think the only one I have received in recent years. Of my articles, it is usually not useful to cite the one in BCH 1952. You should be familiar with the one in Ath.Mitt. 1974.

ΕΘΝΙΚΟΝ
ΙΔΡΥΜΑ
ΕΡΕΥΝΩΝ

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΟΣ

Ἀρ. Πρωτ.

Ἀρ. 8.3.84

10.11.84

Ἀγαπή Miss Grace

Ἐγείνω νὰ πῆρατε τὸ ἀνάτυπο τοῦ ἄρθρου μου γιὰ τὶς σχέσεις Ρόδου-Συνδῶν, πού ἔργα γιὰ ὅας εἶναι Σχολή.

Τώρα ἐτοιμάζω γιὰ δημοσίευση τὸ dossier μετὰ τὶς ἀνέκδοτες ἐπιγραφές-ἀναθήματα ἱερέων τοῦ Ἡγίου. Λόγω τῆς σπουδαιότητός των πρόκειται νὰ τὶς παρουσιάσω γιὰ πρώτη φορά τὸν Ἀπρίλιο εἰς τὴν Association pour l'encouragement des Études Grecques (μετὰ τὴν Revue) τὸν ἐρχόμενον μήνα. Αὐτὲς τὶς ἐπιγραφές τὶς ἔθεσα ὑπόψιν ὁας τὸ 1975, ἂν θυμᾶμαι καλά, μόλις εἶχαν ἀνακαλυφθεῖ.

Θά ὁας ἦσαν εὐγνώμων ἂν εἶχατε τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ δίνατε τὴν τόσο υπεύθυνη γνώμη ὁας γιὰ τὶς χρονολογήσεις τῶν ἐπώνυμων ἱερέων. Εὐχομαι καὶ ἐγείνω γιὰ μιὰ συνάντηση κατὰ τὸ τέλος αὐτοῦ τοῦ μήνα.

Σας εὐχαριστῶ πολύ γιὰ τὴν προτίμησιν.

Β. Κοντορίνη.

EBNIKON IAP
American School of Classical Studies
54 Swedias St.
Athens 140.

August 18, 1982

Dear Miss Kontorini,

I am interested to hear from your letter of August 2 that you now identify with my Nikasagoras I the eponym of this name who dates an inscription you are preparing for publication. (It would be more convenient if you would at least identify this stone by an inventory number).

As I wrote you last March 16th, the tentative date for Nikasagoras I of the stamps is ca. 185 B.C.. This date derives from contexts, name connections (eponym-fabricant) and the use of secondary stamps, which begin in about his time; as well as other indications (such as the sequence of shapes of whole jars), all to be presented in an article to come out in Hesperia in 1983 (we hope). I prefer not to refer to your material except in its published state. But if you want me to, I can say (after citing the inscription dated by the later Nikasagoras): "Miss V. Kontorini tells me that the earlier Nikasagoras apparently dates a new inscription which she is preparing for publication."

I think M. Empereur's Rhodian chronology is derived from mine, but I do not know the significance of the year 189, which you cite.

With best wishes for your work,

Yours sincerely,

Virginia R. Grace

Απευθύνομαι, πάλι, σε σας, αγαπητή Νίκα Γράσε, ελπίζοντας
ή τεράστια εμπειρία σας να επιταχύνει και βελτιώσει την χρονολόγηση.

VRG/cz

Με πολλούς γαλανολευκούς και ευχαριστίες

Β. Κοντορίνη

ΚΕΝΤΡΟΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΟΣ

Βάσα Κοντορίνη.

Miss V.R.Grace

Αθήνα, 2 Αύγουστου 1982

Αμερικανική Αρχαιολογική Σχολή

Σουηδίας 54

Ε ν τ α ὺ θ α

Αγαπητή Miss Grace,

Εμαθα ότι είχατε πάει στην Αμερική. Καλῶς ήλθατε!

Χ για την οποία
 εἶχα ἔχω ἔδω
 γράψει πρὶν
 λίγους μῆνες.

Σᾶς γράφω πάλι σχετικά με τὸν ἱερέα τοῦ Ἡλίου, Νικασα-
 γόρα, πού ἀναφέρεται σέ ἀνέκδοτη ἐπιγραφή ἀπὸ τὴν Ρόδο. Ξανα-
 μελέτησα τὴν ἐπιγραφή καὶ πιστεύω τώρα σίγουρα ὅτι πρόκειται
 ὁπωσδήποτε γιὰ τὸν Νικασαγόρα I πού ἀναφέρεται στὸ Pergamos-
 deposit (Schuchhardt, II, σ. 473, nos 1139-1145; cf. V.R.Grace-
 M.Sawatianou-Petropoulakou, EAD, XXVII, σσ. 290-291). Ἡ ταύτιση
 μετὰ τὸν Νικασαγόρα I στηρίζεται σέ δύο λόγους: 1) Στὴν μνεία
 κυρίως τοῦ γλύπτη Ζήνωνα Ἀμισσηνοῦ (cf. Blingenberg, Lindos, II,
 col. 53). 2) στὸ στυλ τῆς γραφῆς.

Ἔτσι ὁ Νικασαγόρας I ἀνήκει στὸ III group καὶ εἰδικώτερα
 στὸ IIIa, δηλαδή μεταξὺ 210 καὶ 189 π.Χ., ὅπως μοῦ εἶπε ὁ φίλος
 κ. J.-Y. Empereur.

Ἀπευθύνομαι, πάλι, σέ σᾶς, ἀγαπητή Miss Grace, ἐλπίζοντας
 ἡ τεράστια ἐμπειρία σας νὰ ἐπιτρέψει ἀκριβέστερη χρονολόγηση.

Με πολλοὺς χαιρετισμούς καὶ εὐχαριστῶ

B. Κοντορίνη

ΚΕΝΤΡΟΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΟΣ

Αθήνα, 25/3/1982.

April 2nd, 1982

Μίσα Κοντορίνη

Dear Miss Kontorini,

Miss Grace thanks you very much for your letter of March 25, with your kind offer to show her your interesting inscription and your comments on it. For present purposes this will not be necessary, but she looks forward to seeing the publication when it appears.

Yours sincerely,

Philippa MW Matheson (for V. Grace)

Με την ευκαιρία της επίσκεψής μου στην Αθήνα, ήθελα να σας ευχαριστήσω για την καλωσύνη να μου παραχωρήσετε το χώρο της δημοσίευσης αυτού του κειμένου. Πράγματι, διευκόλυνση την έρευνά μου, καθώς και την ανεύρεση κειμένων από τη Ρόδο, για το έργο μου, έλπισα, τόσο των ΜΕΛΕΤΩΝ του ΑΡΧΑΙΟΥ ΛΟΓΙΚΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ, όσο και των Αθηναϊκών. Επειδή, όμως, είναι πιθανόν η δημοσίευση των ΜΕΛΕΤΩΝ στο δικό μου άρθρο να καθυστερήσει για κάποιο λόγο, δεν ήθελα να καθυστερήσω και το δικό σας άρθρο. Γι' αυτό δέχομαι ευχαρίστως να σας δώσω όλη την επιγραφή και 2) να θέσω υπόψη σας, αν το θέλετε, όλη την έρευνα που έχω κάνει ήδη πάνω σ' αυτή την επιγραφή (ερευνητική εργασία με βάση την γραφή, προσωπογραφία). Θα ήθελα μόνο να παρακαλέσω να τηλεφωνήσετε ή έστω στείλτε κ. Κωνσταντίνου Λέπουλο για να τον ενημερώσετε σχετικά με το θέμα.

Θα περιμένω νέα σας για να οργανώσουμε νέα συνάντηση. Μπορείτε να μου τηλεφωνήσετε στο Ίδρυμα από τη Δευτέρα ως και το Σάββατο, από την 09h.30 ως την 14h.

Με ειλικρινείς χαιρετισμούς

Μίσα Κοντορίνη

ΕΘΝΙΚΟΝ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΛΕΩΦΟΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ 48, ΑΘΗΝΑ Τ. Τ. 501/1
Τ Η Λ. 7 2 9. 8 1 1

ΚΕΝΤΡΟΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΟΣ

Αθήνα, 25/3/1982.

Βάσα Κοντορίνη

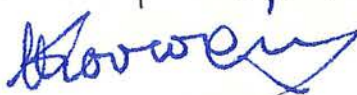
Αγαπητή Miss Grace

Πήρα τό γράμμα σας τῆς 16ης μαρτίου, ἐ.ἔ., καί σᾶς εὐχαριστῶ
γιά τίς εὐχές σας, τίς ὁποῖες ἀνταποδίδω.

Σχετικά μέ τήν ἐπιγραφή πού σᾶς ἐνδιαφέρει σᾶς πληροφορῶ ὅτι
ὁ κ. Κωνσταντινόπουλος εἶχε τήν καλωσύνη νά μοῦ παραχωρήσει τό δικαι-
ωμα τῆς δημοσίευσης αὐτοῦ τοῦ κειμένου. Πράγματι, ἐτοιμάζω πυρετωδῶς
τήν ἔκδοση, μαζί μέ ἄλλα ἀνέκδοτα κείμενα ἀπό τή Ρόδο, γιά τόν ἐπό-
μενο, ἐλπίζω, τόμο τῶν ΜΕΛΕΤΩΝ τοῦ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ, στά ἐλ-
ληνικά. Ἐπειδή, ὅμως, εἶναι πιθανόν ἡ δημοσίευση τῶν ΜΕΛΕΤΩΝ ἢ καί
τό δικό μου ἄρθρο νά καθυστερήσει γιά κάποιο λόγο, δέν θᾶθελα νά
καθυστερήσω καί τό δικό σας ἄρθρο. Γι' αὐτό δέχομαι εὐχαρίστως 1)
νά σᾶς δείξω ὅλη τήν ἐπιγραφή καί 2) νά θέσω ὑπ' ὄψη σας, ἂν τό θέλετε,
ὅλη τήν ἔρευνα πού ἔχω κάνει ἤδη πάνω σ' αὐτή τήν ἐπιγραφή (ἔρευνα-
-χρονολόγηση μέ βάση τήν γραφή, προσωπογραφία). Θά ἤθελα μόνο νά σᾶς
παρακαλέσω νά τηλεφωνήσετε ἡ ἴδια στόν κ. Κωνσταντινόπουλο γιά
νά τόν ἐνημερώσετε σχετικά μέ τό θέμα.

Θά περιμένω νέα σας γιά νά κανονίσουμε μία συνάντηση. Μπορεῖτε
νά μοῦ τηλεφωνήσετε στό Ἰδρυμα ἀπό τή Δευτέρα ὡς καί τό Σάββατο,
ἀπό τίς 09h.30 ὡς τίς 14h.

Μέ εἰλικρινεῖς χαιρετισμούς

Βάσα Κοντορίνη

K. Barba Kontorini
 Έδικο & Έσομα Έξουαρ
 4088 Barba Kontorini 48
 Αθήνα

K. Barba Kontorini
 4088 Barba Kontorini 48
 Αθήνα

16 March, 1982

Dear Miss Kontorini,

On June 29, 1976, you wrote to me about a large stele found in Rhodes by Mr Konstantinopoulos (a dedication and list of subscribers) which is dated in the term of a priest Nikasagoras. You and Mr Konstantinopoulos were to publish this stele.

Can you give me now any reference to the stele, and its dating name, in a publication or brief printed report? I would like to cite it in an article now being prepared, in which there is some discussion of the two eponyms Nikasagoras named in Rhodian stamps. Of these, the earlier should have held office about 185 BC, while the later one in Lindos II is shortly after 123 BC when he was priest of Athana Lindia; this date would suit the later amphoras.

With best wishes for 1982,

Yours sincerely,

Virginia R. Grace

VG/pmwm

ΣΤΗΛΗ

ΤΟΜΟΣ ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΟΝΤΟΛΕΟΝΤΟΣ

ΑΝΑΤΥΠΟΝ

ΑΘΗΝΑ 1979

Με' χαρισμούς
της

ΕΝΑΣ ΝΕΟΣ ΡΟΔΙΟΣ ΟΛΥΜΠΙΟΝΙΚΗΣ

(Πίνακας 167)

Δέν είναι λίγοι οί ἀθλητὲς ἀπὸ τῆ Ρόδου ποὺ νίκησαν στοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες¹. Οἱ πιὸ ἐπιφανεῖς εἶναι ἀναμφίβολα οἱ Διαγορίδες, ποὺ θριάμβευσαν στὴν πάλη, στὴν πυγμὴ καὶ στὸ παγκράτιο. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτοὺς ἄλλοι Ρόδιοι πρῶτευσαν σὲ διάφορα ἀγωνίσματα δρόμου καὶ ἕνας Λίνδιος, ὁ Νικαγόρας Νίκωνος, κέρδισε δύο νίκες σὲ ἵππικοὺς ἀγῶνες, *συνωρίδι τελείαι, ἵππῳ τελείῳ*².

Ἐνα νέο Ρόδιο Ὀλυμπιονίκῃ, καὶ μάλιστα τὴν πρώτη μνεῖα ροδιακῆς νίκης σὲ ἄρμα συρόμενο ἀπὸ ἵππους στὴν Ὀλυμπία, ἔρχεται τώρα νὰ μᾶς γνωστοποιήσει μιὰ καινούρια ἐπιγραφή (Πί ν. 167α). Βρέθηκε τὸ 1973, στίς ἀνασκαφὲς μεγάλης παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς, στὴν πόλῃ τῆς Ρόδου, ὅχι μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀκρόπολῃ³. Πρόκειται γιὰ μιὰ ὀρθογώνια βάση ἀπὸ λάρτιο λίθο, σπασμένη ἀπ' ὅλες τὶς πλευρὲς. Στὴν πάνω ἐπιφάνεια διατηροῦνται δύο τόρμοι γιὰ τὴ στερέωση τοῦ ἀναθήματος (ἀνδριάντα τοῦ νικητῆ) (Πί ν. 167β). Ὑψος 0,295 μ., πλάτος 0,79 μ. (πλάτος ἐνεπιγραφῆς ἐπιφάνειας 0,39 μ.), πάχος 0,55 μ. Τὸ ὕψος τῶν τριῶν πρώτων γραμμῶν εἶναι 0,02 μ., ἐνῶ τῶν δύο τελευταίων (ὑπογραφή τοῦ γλύπτη) 0,012 μ.

Ἡ χάραξη εἶναι ἐπιμελημένη· τὰ γράμματα κοσμοῦνται μὲ ἀκρέμονες. Ἡ γραφή χρονολογεῖται στὸ β' ἡμισυ τοῦ 3ου π.Χ. αἰ. Ἡ ἐπιγραφή βρίσκεται *in situ*.

Τὸ κείμενο ἀποκαθιστοῦμε ὡς ἑξῆς:

---ων Ἀστυμήδευ[ς νικάσας]⁴

[Ῥόδι]μπια ν. ἄρματι τελ[είῳ]

Θεοῖς

[Φύλ]ης⁵ Πολυγ[νότου Ἀλ]ικα[ρνασσεὺς]
[εὐ]εργέτα[ς ἐποίησε].

1. L. Moretti, *Olympionikai, i vincitori negli antichi agoni Olimpici. Atti della Acc. Naz. dei Lincei. Memorie. Serie VIII, vol. VIII, 1957. Indice II, λ. Deride, Rodi*, σ. 198.

2. Chr. Blinkenberg, *Fouilles de Lindos. II. Les inscriptions*. (Berlin - Copenhagen 1941), 68, L. Moretti, *Inscr. agon. gr.* (Roma 1953) 35· τοῦ ἴδιου, *Olympionikai*, σ. 131.

3. Γιὰ τὶς ἀνασκαφὲς ποὺ συνεχίζονται, βλ. *Χρονικὰ τοῦ Α.Δ.* ἀπὸ τὸ 1968 κ.έ. Εὐχαριστῶ θερμὰ καὶ ἀπὸ τὴ θέσῃ αὐτῇ τὸν ἀνασκαφέα κ. Ἡλία Κόλλια, ποὺ μοῦ ἐμπιστεύθηκε τὴ δημοσίευση τῆς ἐπιγραφῆς αὐτῆς καθὼς καὶ τῶν ἄλλων κειμένων ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀνασκαφὴ τῆς βασιλικῆς.

4. Θὰ μπορούσε ἐπίσης νὰ ἦταν νικέων, ὅπως π.χ. στὴν ἐπιγραφή τοῦ Νικαγόρα, ποὺ ἀναφέραμε. Προτιμήθηκε ὁμως ὁ τύπος τῆς μετοχῆς τοῦ ἀορίστου σὰν πιὸ συχνός.

5. Δεχόμαστε τὸ ὄνομα αὐτὸ σὰν παροξύτονο ἀκολουθώντας τὸν Blinkenberg, ὁ.π., σ. 319: Malgré l'opinion exprimée par Wilamowitz (v. *Syll.*³ 455 n. 3), je crois que le nom du célèbre sculpteur doit être écrit Φύλης, parce qu'une inscription lindienne (isc. *Lindos*, II no 244 a 6) présente le génitif Φύλητος. Toutes les formes sont mentionnées par Bechtel (*HP*, p. 459). Τελευταία ὁ Ol. Masson, *Rev. Phil.*, 43 (1974), σ. 83, c (μὲ τὴ σχετικὴ σημείωση) σχολιάζοντας τὸ σχηματισμὸ καὶ τονισμὸ τοῦ ὀνόματος Θάλης (συγγενοῦς σχηματισμοῦ πρὸς τὸ Φύλης) δέχεται μεταξὺ ἄλλων ὅτι le type ionien Θάλης est la forme authentique καὶ ὅτι en fin le type Θάλης, Θάλητος va remplacer les autres.

Πρόκειται λοιπὸν γιὰ ἕνα ἀνάθημα ἐκ μέρους τοῦ ---ων Ἀστυμήδευς μετὰ τὴ νίκη τοῦ σὲ τέθριππο στὴν Ὀλυμπία. Τὸ γεγονὸς μπορεῖ νὰ χρονολογηθεῖ ἀπὸ τὴν ὑπογραφή τοῦ γλύπτη. Ἄν καὶ λείπει ἕνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς ἐπιγραφῆς σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, ἡ ὑπογραφή συμπληρώνεται μὲ βεβαιότητα ἀπὸ τὰ σωζόμενα γράμματα τῶν λέξεων ποὺ τὴν ἀπαρτίζουν. Πρόκειται γιὰ τὸν γνωστὸ γλύπτη Φύλη Πολυγνώτου, ἀπὸ τὴν Ἀλικαρνασσό. Ἡ γόνιμη δραστηριότητα τοῦ Φύλητος (εἰκοσιπέντε ὑπογραφές του γνωρίζουμε ὡς σήμερ⁶). ἀρχίζει ἤδη πρὶν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 3ου π.Χ. αἰ.: ἐξετέλεσε κατὰ παραγγελία τοῦ κοινοῦ τῶν Νησιωτῶν τὸν ἀνδριάντα τοῦ Ροδίου ναυάρχου Ἀγαθοστράτου Πολυαράτου, νικητῆ τοῦ στόλου τοῦ Πτολεμαίου στὴ ναυμαχία τῆς Ἐφέσου, τὸ 258 π.Χ.⁷. «Πιθανῶς γύρω στὸ 225» οἱ Ρόδιοι ἀπένειμαν στὸν Ἀλικαρνασσέα γλύπτη τὸν τίτλο τοῦ *εὐεργέτα*⁸. Συνεπῶς τὰ ἔργα ποὺ «ἐποίησε» ὁ Φύλης σὰν εὐεργέτης θὰ ἀνήκουν στὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ 3ου π.Χ. αἰ.

Ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ὀλυμπιονίκῃ δὲν σώζονται παρὰ μερικὰ γράμματα στὸ τέλος· γι' αὐτὸ ὁποιαδήποτε προσωπογραφικὴ συσχέτιση μᾶς φαίνεται ἀρκετὰ παρακινδυνευμένη (βλ. καὶ πιὸ κάτω).

Τὸ πατρώνυμο εἶναι ὄνομα ὅχι σπάνιο στὴ Ρόδο. Τὸ ἔφερε, μεταξὺ τῶν ἄλλων, καὶ ἕνας ἐξέχων πολιτικὸς τοῦ 2ου π.Χ. αἰ. ὁ Ἀστυμήδης Θεαιδήτου, τοῦ ὁποίου γνωρίζουμε τρεῖς πρεσβεῖες στὴ Ρώμῃ⁹. Ὁ Πολύβιος ἀναφέρει μὲ λεπτομέρειες τὸ δραματικὸ λόγο ποὺ ἐκφώνησε στὴ Σύγκλητο κατὰ τὴ δευτέρῃ πρεσβεία του, τὸ 164: τοῦ εἶχε ἀνατεθεῖ τότε ἡ σύναψη συμμαχίας μὲ τοὺς Ρωμαίους¹⁰. Μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα γνωρίζουμε ἐπίσης τρεῖς ἐπώνυμους ἱερεῖς τοῦ Ἡλίου. Ὁ Ἀστυμήδης Α' ὑπῆρξε ἐπώνυμος τὸν 3ο π.Χ. αἰ., μεταξὺ 280 καὶ 220¹¹. Ὁ Ἀστυμήδης Β' πιστεύεται τώρα ὅτι ἱεράτευσε λίγο μετὰ τὰ μέσα τοῦ 2ου π.Χ. αἰ.¹². Ὁ Ἀστυμήδης Γ', ποὺ τὸ ὄνομά του συναντᾶται, λ.χ., στίς σφραγίδες ἀμφορέων τῆς ὕστερης ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς τῆς ἀλεξανδρινῆς συλλογῆς Μπενάκη, τοποθετεῖται στὸν 1ο π.Χ. αἰ.¹³.

6. Οἱ εἰκοσιτρεῖς ἔχουν συλλεχθεῖ καὶ σχολιαστεῖ ἀπὸ τὸν J. Marcadé, *Recueil des signatures des sculpteurs Grecs*, II (Paris 1957), σ. 89-100. Ἡ εἰκοστή τέταρτη φέρεται σὲ μιὰ τεράστια ὀρθογώνια βάση ποὺ ἀνακαλύφθηκε *in situ* στὴν πόλῃ τῆς Ρόδου, τὴν ἄνοιξη τοῦ 1977. Πρόκειται γιὰ σύνταγμα ἀνδριάντων τῶν μελῶν κάποιας οἰκογένειας. Οἱ ὑπογραφές τοῦ Φύλητος παρουσιάζονται γενικὰ μὲ ποικίλες μορφές: Φύλης Ἀλικαρνασσεὺς ἐπ., Φύλης Πολυγνώτου Ἀλ. ἐπ., Φύλης ἐπ., Φύλης Ἀλ. εὐεργέτας ἐπ., Φύλης Πολ. Ἀλ. εὐεργέτας ἐπ.

7. Ὁ ἀνδριάντας εἶχε ἐκτεθεῖ στὴ Δῆλο: IG, XI 4, 1128, F. Durrbach, *Choix*, n° 38, J. Marcadé, *l.c.*, σ. 89, γιὰ τὴ δραστηριότητά του στὴ Δῆλο βλ. ἐπίσης τοῦ ἴδιου, *Au Musée de Délos* (Paris 1969), σ. 76 καὶ passim. Ἀπὸ τὸ ἔργο αὐτὸ ἔχει ἀπομείνει μόνον ἡ στρογγυλὴ βάση του ποὺ βρίσκεται σήμερ¹⁴ au Sud du Monument des Taureaux, contre le mur du péristyle. Ἡ βάση αὐτῇ εἶναι ἀπὸ μάρμαρο sub caerulei (IG) ἢ bleuté (*Signatures*, αὐτόθι). Ὅμως τὰ ἐπίθετα ποὺ ὑπογραμμίσανε χαρακτηρίζουν τὸ μάρμαρο τῆς Λάρτου, κοντὰ στὴ Λίνδο, βλ. *Lindos*, II, σ. 15. Πραγματικὰ αὐτὸ τὸ κατώτερης ποιότητος μάρμαρο, συχνὰ γκριζωπὸ, μὲ σκοῦρες φλεβώσεις, δὲν εἶναι κατάλληλο γιὰ τὴ γλυπτικὴ. Χρησίμευσε κυρίως γιὰ ἐπιτύμβιες στήλες, ὅστεο-θηκες, βάσεις διαφόρων εἰδῶν κ.λ.π., ἀπὸ τὶς ὁποῖες εἶναι γεμάτο τὸ Μουσεῖο τῆς Ρόδου. Νομίζουμε λοιπὸν, ὅτι γιὰ τὴν βάση τοῦ ἀνδριάντα τοῦ Ροδίου ναυάρχου, ὁ Φύλης χρησιμοποίησε τὸ ἐγχώριο, ἀντιπροσωπευτικὸ μάρμαρο τῆς πατρίδας τοῦ νικητῆ, ὅπως ἀκριβῶς χρησιμοποίηθηκε τὸ κόκκινο μάρμαρο τῆς Λακωνίας γιὰ τὴ στήλῃ τοῦ Νάβιδος στὴ Δῆλο, IG, XI 4, 716.

8. Γιὰ τὸν τίτλο αὐτὸ στὴ Ρόδο: H. van Gelder, *Gesch. der alt. Rhodier* (Hague 1900), σ. 232, 282 καὶ 283· βλ. ἐπίσης J. Marcadé, ὁ.π., σ. 482.

9. Γιὰ τὴν πολιτικὴ του σταδιοδρομία, βλ. *Lindos*, II 216 (σχόλια) καὶ σ. 1010.

10. Πολύβιος, XXX 30, 1. 31. Πρβλ. H.H. Schmitt, *Rom und Rhodos. Münchn. Beitr. zur. Pap. und ant. Rechtsg.*, Heft 40 (München 1957), σ. 160-8.

11. V.R. Grace, *BCH*, 76 (1952), σ. 529.

12. V.R. Grace, *Expl. Arch. Délos. XXVII. L'îlot de la Maison des Comédiens*, (Paris 1970), σ. 306.

13. V.R. Grace, ὁ.π., σ. 299.

Δὲν βρήκαμε κανένα γιὸ Ἀστυμήδους πὸν νὰ ἔζησε περίπου τὸν 3ο π.Χ. αἰ. καὶ τὸ ὄνομά του νὰ τελειώνει σὲ ---ων. Μοῦ φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ Ἀστυμήδης Α' θὰ μπορούσε κάλλιστα νὰ εἶναι ὁ πατέρας τοῦ νέου Ὀλυμπιονίκη : ὁ ἴδιος ἱεράτευσε μεταξὺ 280 καὶ 220 π.Χ., καὶ ἡ νίκη τοῦ γιοῦ του τοποθετεῖται, ὅπως εἶδαμε, στὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ ἰδίου αἰώνα. Ἐξάλλου, νομίζουμε ὅτι ὁ νεαρὸς Ρόδιος τῆς ἐπιγραφῆς μας πρέπει νὰ ἀνήκει σὲ μιὰν ἀπὸ τὶς ἐπιφανεῖς οἰκογένειες τοῦ νησιοῦ. Δύο στοιχεῖα στηρίζουν τὴν ἄποψη αὐτή : πρῶτα, τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ἀνάθημά του εἶναι ἔργο τοῦ Φύλητος, ἐνὸς ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς γλύπτες ποὺ ἐργάζονταν τότε στὸ νησί καί, ἔπειτα, ἡ ἐνασχόληση τοῦ Ὀλυμπιονίκη μας μὲ τὰ τέθριππα. Οἱ ἱππικὲς ἐνασχολήσεις ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν ἡ ἀγαπητὴ ἀσχολία τῶν νέων πλούσιων οἰκογενειῶν. Ὁ Ἀριστοφάνης, στὴν ἀρχὴ τῶν *Νεφελῶν*, περιγράφει τὸ οἰκονομικὸ ἀδιέξοδο, στὸ ὁποῖο ὁδήγησε τὸν Στρεψιάδην τὸ δαπανηρὸ πάθος τοῦ γιοῦ του Φειδιππίδην γιὰ τὰ ἄλογα ἵπποδρομίας. Ἡ γυναῖκα τοῦ Στρεψιάδην, ποὺ ἀνῆκε στὸ γένος τοῦ Μεγακλέους, εἶχε μάλιστα ἐπιμείνει τὸ ὄνομα ποὺ θὰ δινόταν στὸ παιδί νὰ θυμίζει τὶς ἱππικὲς ἀσχολίες τῶν ἀριστοκρατῶν.

ΒΑΣΑ ΚΟΝΤΟΡΙΝΗ

RÉSUMÉ

L'auteur publie une nouvelle inscription découverte dans la ville de Rhodes. C'est une dédicace émanée par un nouvel Olympionique, ---ων Ἀστυμήδους, qui a remporté la victoire au quadriges des chevaux adultes. Comme il se consacrait aux courses de chars il devait appartenir à une famille puissante de l'île, ce que pourrait confirmer son patronyme. Le titre d'évergète, que porte le célèbre sculpteur, Phylès, fils de Polygnôtos, d'Halicarnasse, qui a exécuté la dédicace, place ce texte dans le dernier quart du IIIe siècle avant notre ère.

V. CONTORINI

14. vii. 79

Αστυμήδης Ι. born ca. 280 B.C.

---ων Ἀστυμήδους, born (ca.) 245
(born in the city of Rhodes)

---ων Ἀστ. in Ὀλυμπιονίκης (ca.) 220

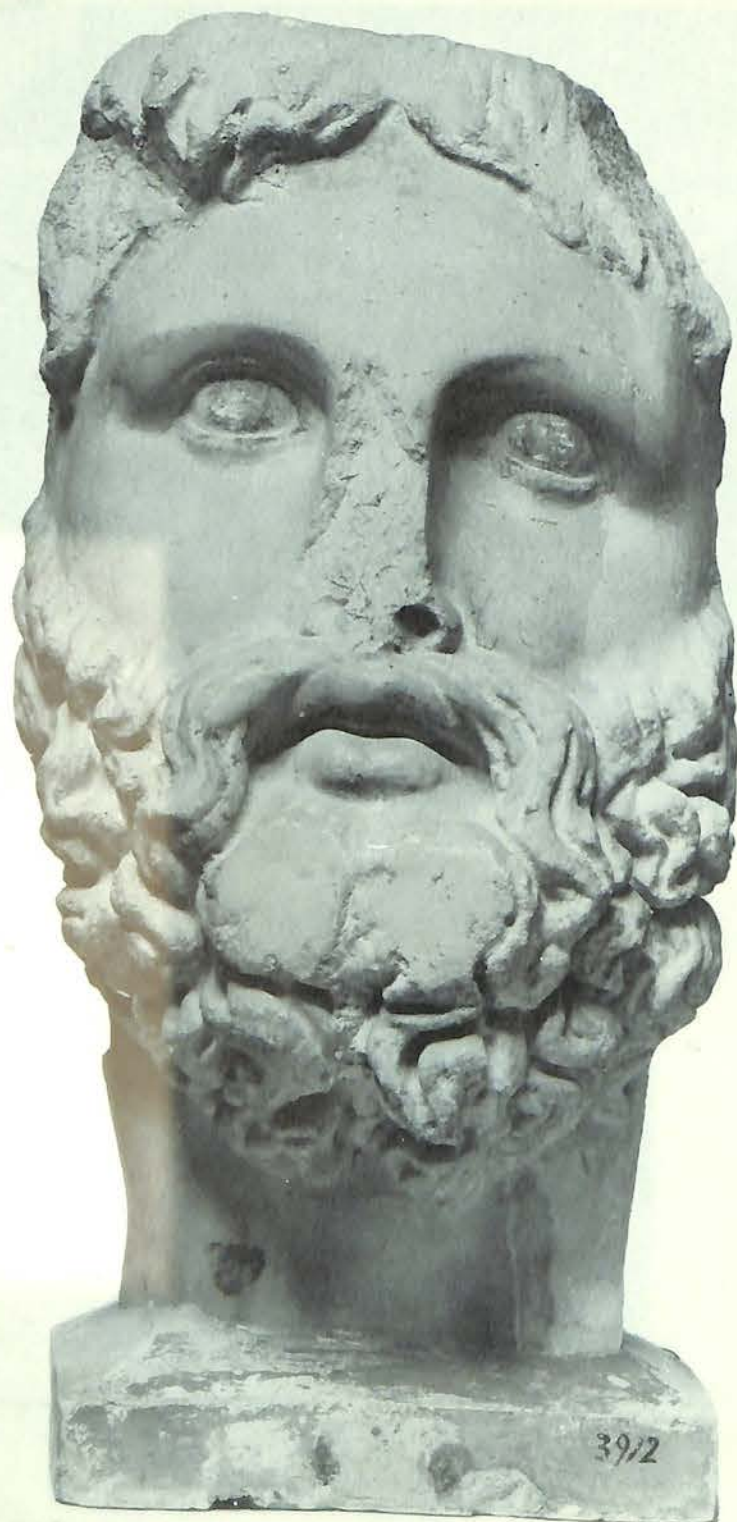
Αστ. Ι in the city of Rhodes ca. 213

So this would be the sculptor
date to work 4/4 B.C.

This is the "Rhodian"

α. Ἀναθηματική ἐπιγραφή ὀλυμπιονίκῃ ἀπὸ τῆς Ρόδου. β. Ἡ ἐπάνω ἐπιφάνεια τῆς βάσης.
B. KONTOPINH

Götterkopf. Alexandria, Museum (Photo DAI Kairo).

H. KYRIELEIS

5 + 11 = 1979

1.000.77
 93 call in number
 and are told
 she has gone
 on
 holiday.

Telephone call by Miss Kondorin

She called a couple of days ago, reaching me
 uptown.

I told her I have no time to see her before I
 leave for the U.S.

Attached are her present address and
 telephone number.

I told
 Lucy, Jr.,
 if she calls,
 tell her to
 call again
 when I
 am back.

1.000.77
 93
 1.000.77
 93

Miss Kondorin
 (Bela Kov)

170 E. 17th St.
 Koton Heliostad
 AG 464 466

Tel. 99 18 335

She wanted to find Shelov's book on
 stamps of Tatars which (as I learned later)
 in fact to Fide does not as yet have.

I could lend her a carbon copy of our
 translations recently made, but am not
 willing, she should take my copy of the text
 away, nor sit in my office alone when I
 am away. Maybe Lucy would undertake
 to let her sit in the car. or the study. Or

she can wait until I return & make
these studies which I am sure will be
useless. (Even L. Robert ^{advised} ~~her~~ her not to work
on to stamp material.)

She also has seen references to many
stamp found in ^{in France} campaigns, but not
found any published.

Call of Miss Kondorin
as arranged, 11:30 a.m. today

She came, and I checked with her whether she had received my letter, and she could tell looking at a carbon copy upside down that she had. I said, she should mention receiving letters, giving their dates for identification, certainly when 8 months or so elapsed ~~between~~ before carrying on a correspondence. Not to do so is discourteous. She said it was not done for discourtesy, but according to custom: when exchanging letters with L. Robert, she does that way. (But not leaving months between, certainly.)

We took up the matter of the inserts of which she sent me news; she said they had no inv. ^{yet} ~~was~~ when she sent them. She dates the one with the names of artists ^{all to} by a study of Blumberg's, which I might do too.

She had a great folder full of messy papers a lot of which are information from Russian, Rumanian, etc. articles, extracted for her by people who know the languages. She has no straight translation (of which I would like copies) but notes taken for her by others; just the *apoteose*.

31.02

We took up the Olbia aster deposit, and she said Braslinch 1973 (Forum, in English), p. 115, dates a period of Pergamon group. I could not find my copy for the moment (it was filed in a wrong folder) but I see now that he does say this. Possibly following my mention in EAD 27? But then, what does he write to Br. do with the Sinoan of Periot VI? Which up to now he has surely put well after 180 —

We took up the passage in P.M. Fraser that is not (and cannot be) documented. She keeps saying that P.M.F. got his info from me, and she was sure she had seen some such statement by me.

Vassia Kontorini.
Musée de Rhodes.
Rhodes.

Rhodes, 13/3/77. 33

rec'd
P.m. 19. III. 77
(Sister wife)
Too late for mail

Chère Miss Grace.

J'espère que vous vous portez bien. Je vous transmets les salutations amicales de Jeanne et de Louis Robert.

Dès la fin novembre je suis rentrée définitivement de Paris et je me suis installée à Rhodes. Je continue la collection épigraphique de son musée comme extra-

32-a

14 III 77.14

Miss V. R. Grace.

American School.

54, Svedias-Street

ATHENS 140.

mon doctorat
mais abandon-
née (in-
complète du maître.
historiques et les
ce qui concerne
ble presque
épigraphique
quel) ce qu'il
sses, roumains
trer tout ce
vous me répon-
es vers la fin

1154-6

de ce mois là ou en avril? Par exemple seriez-vous à Athènes les trois jours entre 23 et 25 mars?

En attendant votre réponse si vite que possible je vous prie d'agréer, Chère Miss Grace, à mes salutations distinguées.

ΒΧοροπύ

23. III. 77
56 sur les
translations un dr. has
want to see 8 go photos
For EAD 27. Not
see Russian is 8m
help this

141117.14

Miss V. R. Grace.

American School.

54, Svedias-Street

ATHENS 140.

Π 54-6

Mademoiselle

32-b

Vana Kontorini
Musée de Rhodes.

RHODES.

ΡΟΔΟΣ.

Bay 10, Atlantic Ave.
(by great entrance)

Sam and B. T. H.

rec'd
P.m. 19. III. 77
(Saturday night)
Too late for
Mr.

Chère Miss Grace.

J'espère que vous vous portez bien. Je vous transmets les salutations amicales de Jeanne et de Louis Robert.

Dès la fin novembre je suis rentrée définitivement de Paris et je me suis installée à Rhodes. Je continue la collection épigraphique de son musée comme *ἐκτακτὴν ἀρχαιολόγος*.

Actuellement je prépare le chapitre de mon doctorat sur l'économie de Rhodes après 169 que j'avais abandonné à Paris pour achever la première partie (inscriptions nouvelles) en profitant des conseils du maître. Dans ce chapitre je traite les sceaux amphoriques et les monnaies (d'après les trésors surtout). En ce qui concerne les sceaux je crois avoir consulté l'ensemble presque de la bibliographie, d'après le Bulletin épigraphique. En plus j'ai pu faire traduire tout (presque!) ce qu'il y a publié là-dessus par les savants russes, roumains etc. Je serais très contente de vous montrer tout ce matériel. Si vous voulez bien, pourriez-vous me répondre si vous comptez être absente d'Athènes vers la fin de ce mois là ou en avril? Par exemple seriez-vous à Athènes les trois jours entre 23 et 25 mars?

En attendant votre réponse si vite que possible je vous prie d'agréer, Chère Miss Grace, à mes salutations distinguées.

Βκτοροπίν

23. III. 77
of the two
translations in draft have
wanted to see the 88 photographs
plus 1 of the 169
For EAD 27. Noting
see Russian is 80
help with this

July 8, 1976

Dear Miss Kontorini,

Thank you for your information about two more
Rhodian inscriptions. 2nd century B.C. covers the
stamps naming
probable fact about AAETIAAAE and both sponyms
NIKAZAΓOPAE, though these two homonyms may well have
been two generations apart. "Second century B.C."
is a not very precise date for Rhodian stamp names.
I shall be interested if your studies bring you to
something more precise. Mr. Konstantinopoulos has
been a very good friend of mine for over twenty years.
My publication is not as imminent as I would wish.

Do telephone to me when you get back to Greece.

Yours sincerely,

in your letter of 29.VI.76
I have had an advertisement
letter of 17.VII.75
Did you receive it?

in letter of 29.VI.76
- to reply "8"
my letter of
17.VII.76

Mlle Vana Kontouini.
chez Mme Bon.
52, z. Boissonade.
75014-PARIS-FRANCE.

(I)

Paris, le 29/6/76.

36.01

Chère Miss Grace.

Je vous écrit de nouveau pour vous communiquer
2 nouvelles inscriptions inédites de Rhodes mentionnant de
prêtre d'Halios. Vous vous rappelez peut-être que je fais
le département épigraphique du Musée de Rhodes (cata-
logue, classement etc.) et je garde toujours un "double" >

Miss V. R. GRACE.

AMERICAN SCHOOL OF ~~ARCH~~
CLASSICAL STUDIES.

5 Swedias street.

ATHÈNES - T.T. 140.

GRÈCE.

35-a

de 5 prytanes rhodiens. Date (d'après l'écriture -
je n'ai pas encore commencé son étude) = IIe s. av. d. - C.

vacat 'En' iεpεws 'Aλeξιδ
vacat μῆρας εἰ vacat
v. Ἀρισταγόρας θευ
v. Δαμαγόρας Σωκρ
v. καδ' υδεδειγαν δε ζτ
Νικοκράτης Παν
v. Σιμίων Ξελ
v. Ἀμύντας Σω
vac. του Ἀμύν

-AΔ 6, 5505, in under
EAD 27, under E19. A. call
"encl. V?"
from 1974
on 4" x 6" card
A. Adriaens

Miss V. R. GRACE.

AMERICAN SCHOOL OF ~~ARCH~~
CLASSICAL STUDIES.

5 Swedias street.

ATHÈNES - T.T. 140.

GRÈCE.

Mademoiselle

Vanna Kontorini.
chez Mme Bon.

52, r. Boissonade.

75 014-PARIS-
FRANCE

Chère Miss Grace.

Je vous écrit de nouveau pour vous communiquer
2 nouvelles inscriptions inédites de Rhodes mentionnant de
prêtre d'Halios. Vous vous rappelez peut-être que je fais
le département épigraphique du Musée de Rhodes (cata-
logue, classement etc.) et je garde toujours un "double"
de la description de la pierre et du texte de chaque
inscription. que j'~~ai~~ enregistré (elles sont au nombre de
487 pour le moment et j'ai commencé par les inédites). En
effet en fouillant dans ces "doubles" j'ai vu deux
textes inédits que j'ai cru utile de vous communiquer
tout de suite parce que vous devez maintenant pré-
parer votre ouvrage sur les sceaux rhodiens.

- ① C'est une $\pi\lambda\acute{\alpha}\nu\alpha$ de marbre dont ^{presque toute} la partie droite
manque. Elle a été découverte par Mlle Éos Zervoudaki
pendant des fouilles dans un terrain qui fait partie
du sanctuaire d'Halios. Je vais la publier prochainement
avec tout l'ensemble épigraphique provenant
de ce sanctuaire. Elle doit ~~certainement~~ s'agir d'une
Θέσις ἐλαίου pour six mois soit (plus probablement)
de 5 prytanes rhodiens. Date (d'après l'écriture -
je n'ai pas encore commencé son étude) = IIe s. av. d. - C.

vacat ἐπὶ ἱερῶς Ἀλεξία
vacat ἡγίας ἐξ vacat
v. Ἀρισταγόρας θεῶν
v. Δαμαγόρας Σωκρ
v. καὶ ὑποθεσίαν δεξτ
Νικοκράτης Παν
v. Σιμίων Φελ
v. Ἀμύντας Σω
vac. τοῦ Ἀμύν

ΑΔΕ 6.5505, in under
EAD 27, under E19. A. call
"eng. V."
turn with
on "4" + 6 "and
"A. Adriados
9

(2) Grande stèle inscrite sur les 3 côtés. C'est une dédicace et en même temps une très longue liste des ^{la "elle" de} souscripteurs pour une association. Elle a été découverte hors de Rhodes.

La souscription est datée: 'Επ' ἱερῶς Νικαγὰ ῥα.

Il y a même un Italien (Λευκαῖος) parmi les ^{de la maison} souscripteurs étrangers. J'ai lu votre discussion dans „L'îlot des comédiens”, p. 306. à propos des prêtres homonymes Νικαγὰ ῥα et peut-être la prosopographie et l'écriture de cette inscription (il paraît du 11e s. av. d.-c.) pourrait vous rendre service. Cette inscription a été découverte par M. Γρ. Κωνσταντινίδης et elle fait partie d'un grand dossier des intéressantes inscriptions inédites que nous allons publier ensemble avec mon cher M. Κωνσταντινίδης. Vu la longueur de cette inscription et du fait qu'elle m'a été confiée par lui et en plus de mon entrée définitive en Grèce dans 2 mois je voudrais vous proposer de vous communiquer le texte après mon arrivée à Athènes. Si un voyage à Rhodes est peut-être dans vos projets d'automne nous pourrions y aller ensemble, si vous voulez. Je vous montrerais alors la photo de la première inscription. Pour la deuxième mon respect pour M. Κωνσταντινίδης et pour son «droit de fouilleux» ainsi que ma reconnaissance de son aide précieuse m'amènent à vous prier, chère Miss Grace, de vous adresser à lui directement pour la permission d'utiliser (même avec la façon si discrète ^{avec} laquelle vous - spécialement - savez utiliser le matériel inédit et pour laquelle façon mon maître Louis Robert vous cite souvent comme un exemple de «discretion archéologique») tout le matériel que je vous ai communiqué dans mes 2 lettres. Je me permets de vous proposer de le faire après mon arrivée en Grèce (parce que

c'est moi qui ai les textes, estampages etc. des bases du sanctuaire d'Halios que j'ai communiqués par ma première lettre.) En Octobre dernier j'ai parlé de nos entretiens mais d'une façon assez vague - il est vrai - parce qu'il y avait autre chose qui me préoccupait. Je ne aimerais surtout pas que M. Kuvrovroukovos apprenne que j'ai communiqué de ses textes avant de lui demander la permission même quand il s'agit d'archéologues de votre éminence.

J'espère que votre ouvrage sur les sceaux cho-diens se trouve dans un bon chemin. Il y a beaucoup de gens qui l'attendent ici à Paris (au moins) avec impatience.

Quant à moi le travail intensif et la bonne orientation de M. Louis Robert me permettent d'annoncer à vous la première que j'ai déjà commencé à rédiger ma thèse. Son titre est « Rhodes au IIe et au Ier s. av. J.-C. d'après les inscriptions inédites ». J'espère de pouvoir la soutenir l'année prochaine à l'Université d'Athènes. Il y a tout un chapitre sur le commerce et les sceaux cho-diens après 160 av. notre ère. Ça serait très gentil de votre part, chère Miss Grace, de bien vouloir discuter avec moi sur ce sujet (M. Louis Robert aussi m'a conseillé de demander votre aide à ce propos).

Votre ouvrage sera-t-il publié avant la fin de l'année prochaine?

Voilà une question très importante pour moi que je serais très heureuse si vous me répondiez.

En l'attendant, je vous prie d'agréer, Chère Miss Grace, mes salutations cordiales

Koutouzi

Melly
Vassa Kontorini
c/o Mme Bon.
59, r. Boissonade
75014 - PARIS.

Paris, 12.1.76.

38.01

Chère Miss Grace.

Excusez moi de ne pas pouvoir vous écrire plus tôt.
Je n'ai pas oublié ma promesse de vous envoyer les nouveaux
éléments concernant les prêtres du Soleil. À vrai dire dès
mon arrivée à Paris j'ai commencé une recherche sur les

Miss
Virginia Grace
American School.
54, Swedias street.
ATHÈNES-140.

GRÈCE.

v. d.-C. par-
ainsi vous
cette recherche.
m'ont fait
pas lire

x éléments
toutes les
du même

23.11.74
a priori d'Hellas.
gives no indication
of stone

37-a

ΜΕΝΙΠΠΟΣ ΧΡΥΣΑΣΡΕΥΣ ΕΠΟΙΗΞΕΝ.

② Deux inscriptions sur la même base fragmentaire. Je vous donne la
disposition sur la pierre.

ΚΛΕΥΚΡΑΤΗΣ ΚΛΕΥΣΘΕΝΕΥΣ
ΙΕΡΑΤΕΥΣΑΣΑΝΙΣΙ

ΠΥΘΟΚΡΙΤΟΣ ΤΙΜΟΧΑΡΙΟΣ ΡΩΔΙΟΣ ΕΠΟΙΗΣΕ

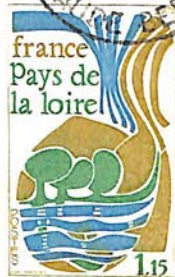
ΑΡΙΣΤΟΝ
ΚΑΘΥ
ΑΡΙ
ΙΕΡΑΤΕ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Again, this is
a priori of Hellas,
but the gives no
indication of date
of stone.

Miss
Virginia Grace
American School.
54, Swedias street.
ATHÈNES-140.

GRÈCE.

Mlle = Vana Kontorini.
chez Mme Bon.
52, r. Boissonade
75014-PARIS-
FRANCE.

Chère Miss Grace.

Excusez moi de ne pas pouvoir vous écrire plus tôt. Je n'ai pas oublié ma promesse de vous envoyer les nouveaux éléments concernant les prêtres du Soleil. À vrai dire dès mon arrivée à Paris j'ai commencé une recherche sur les anses amphoriques datées de l'époque après 160 av. d.-C. partout (!) dans le monde antique. Je voudrais ainsi vous communiquer en même temps les résultats de cette recherche. Malheureusement les articles en langue russe m'ont fait perdre beaucoup de temps parce que je ne peux pas lire cette langue.

Tout d'abord je vous donne les nouveaux éléments épigraphiques concernant les prêtres d'Αλιος. Toutes les pierres proviennent de la ville de Rhodes et du même endroit.

23.11.74

① ΘΕΥΔΩΡΟΣ ΔΕΞΙΑΝΑΚΤΟΣ
ΙΕΡΑΤΕΥΣΑΣ ΑΛΙΟΥ.

This is a priest of Helios.
But she gives no indication
of date of the stone

ΜΕΝΙΠΠΟΣ ΧΡΥΣΑΣΤΡΕΥΣ ΕΠΟΙΗΣΕΝ.

② Deux inscriptions sur la même base fragmentaire. Je vous donne la disposition sur la pierre.

ΚΛΕΥΚΡΑΤΗΣ ΚΛΕΥΣΘΕΝΕΥΣ
ΙΕΡΑΤΕΥΣΑΣ ΑΛΙΣΙ

ΑΡΙΣΤΟΝ
ΚΑΘΥ
ΑΡΙ
ΙΕΡΑΤΕ

ΠΥΘΟΚΡΙΤΟΣ ΤΙΜΟΧΑΡΙΟΣ ΡΟΔΙΟΣ ΕΠΟΙΗΣΕ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Again, this is
a priest of Helios,
but she gives no
indication of date
of stone.

II.

Les textes qui ^{suivent} ~~restent~~ ne donnent aucun enseignement indiquant que les personnages mentionnés furent prêtres du Soleil. Étant ^{donné} pourtant que - d'après la petite recherche préliminaire que j'ai faite - existent des prêtres homonymes connus par des anses amphoriques je vous signale ces textes. En ce cas ce n'est que l'étude approfondue de l'écriture qui peut fournir quelques indications pour la datation. Mais d'après les instructions de M. Louis Robert ^{je ferai} ce travail ~~sera~~ à la fin, après avoir épuisé tout autre élément plus « solide ».

- ① ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΠΡΟΚΛΕΥΣ
ΤΙΜΟΣΤΡΑΤΟΣ ΑΙΝΗΤΟΡΟΣ
ΚΑΘΥΘΕΒΕΖΙΑΝΔΕΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΥΠΕΡΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΘΕΔΙΣ.

There are not called
priests. No god to
me

- ② Longue inscription dédicative pour

ΕΥΠΟΛΕΜΟΝ ΕΥΠΟΛΕΜΟΥ ΤΟΥ ΤΙΜΟΚΡΑΤΕΥΣ.
ΚΑΘΥΘΕΒΕΖΙΑΝΔΕΤΙΜΟΚΡΑΤΕΥΣ

Not called
priest.

Pour lui, voir votre article, Hesperia, 22(1953), p. 123 et p. 126. Je le date sûrement dans la première moitié du Ier s. av. notre ère. Le texte est quelque part apôimé. Dans le reste qui est lisible il n'y a aucune mention qu'il était prêtre d'Haliros.

- ③ Longue inscription dédicative pour

ΛΕΟΝΤΑ ΠΑΥΣΑΝΙΑ.

Not called priest

Je n'ai encore pas pu déchiffrer l'inscription. Un Παυσανίας Λέωντος dans Lindos, II 707.

Étant donné que des savants italiens préparent déjà une prosopographie thodienne je vous ^{serais} reconnaissant, Miss Grace, de bien vouloir ^{donner} ~~mentionner~~ dans votre livre les moins d'indications possible. (X) ~~exemple~~:

Pourrez-vous très approximativement dire quand cet ~~livre~~ ouvrage sera paru?

Je vous prie encore une fois de m'excuser, Miss Grace, de vous répondre en retard et je vous souhaite à mon tour une Bonne et Heureuse Nouvelle Année.

Le maître et Madame Robert vous remercie de vos salutations.

Avec mes salutations les plus respectueuses

Koutouziy

23. III. 77

(X) Why should I refer to them at all?

Even those called priests, the stones are given no dates -

RHODIAN LISTS ARTICLE

December 17, 1975

Mlle. Vassa Kontorini
 (Care of Mme. Bon)
 52, r. Boissonade
 Paris 14e, France

Dear Mlle. Kontorini:

When I last saw you, here at the Stoa of Attalos on October 17, you gave me references to new stones bearing the following names of Rhodian eponyms: ΑΠΙΣΤΑΚΟΣ, ΑΠΙΣΤΑΡΧΟΣ, and ΑΡΧΟΚΡΑΤΗΣ. I gave you in turn my information on the dates of these names as appearing in Rhodian amphora stamps. You had further names of Rhodian eponyms appearing on new stones known to you, but no time to give me this further information, as you were about to leave for Paris. You undertook to send me notes on the rest of these names, from Paris; but I have not heard from you.

On an earlier visit, October 3, you told me about some large projects you had in mind. These included a prosopography of Rhodes. In connection with this, you said you had been told that it is many years since Pugliese Carratelli had worked on such a project. However he is in Athens now on a short visit, and yesterday he told me that their prosopography is very far advanced, and already covers all published stones and stamps. Under Professor Pugliese Carratelli's supervision, the work is in charge of

Prof. Mario Burzachechi
 Istituto di Storia Antica
 Faculta di Lettere
 Universita di Napoli

Probably you will wish to get in touch with the work being done by others in this field. I understood that 5000 Rhodian persons are on file with these people.

With best wishes for the holidays,

ph.
 a copy
 sent to
 P. de Frassin

Miss Kontorini telephone

To come to 2A on ^{late Aug 69} 1/8/75 at 11:00 a.m.

Wishes to discuss work of Rhodes 150 B.C.
and later - evidence of a SAIT. Is anything
published. ⁸

and what was to date that I sent her
the AA with article - 30.I. [75]

Has the article appeared in BCH 1974?

[She gave it as on 3.X. 1975 in BCH 75]

⁸ On this point of ep.s, see Delos 27, pp. 295 ff

I think probably, no figures have been published
(by me or any responsible informed person) for Rhodes
at various dates. See corresp. with P.M.F. ⁸ I
should make some statement in my projected
Rhodian article. ⁸ Letter of 16.VIII.69, p. 2.
It must explain why there has not yet been
any such statement. Might ^{be in my mind} quote it. With perhaps
something further from the notes toward it.

Miss Kontorini just to say that until recently

There was no evidence to make such statements,
 and that I hope to include some in my
 projected article. (Show her P.M.F. &
 statement, and that he has not documented it.
 I did not, 17.X.)

11.X.75
 BC 8 1975, pp 97-114

I have more on the subject here opposite. Don't
 find a connection in the on Διοτρεδης is 2/2
 3rd BC: 1) do they occupy same office? 2) is that
 really the name? (probably)
 Perhaps go over a bit with her to marked
 passages, e.g. do not see the 3 children in fig 3,
 and what about Adria
 Adria are the only other
 she says, Yes. Will be
 to it, P.M.
 (see her pp 97-8)

Call of Miss Kondorin 17.X.75
 Ref. for 'Αρροκρῆτες'; ~~Coratelli~~ Coratelli
Annuario 33-34 (1555-6), no. 16, p. 165 ff. Priests
 of Ad. Linder.

Including listing
 by letter forms } Today we had discussion on points above,
 and she gave me references to new stones bearing
 the following ep. names: Ἀρίστακος, Ἀρίσταρχος and some other.

and Ἀποκρίτης; she takes it to be Ἀ. Ἀποκρίτης whom I guess to be our Ἀ. I. Note have been put on prop. card of these.

This was not all she had, but we did too much talking on other subjects, and she had a rendezvous and could not stay longer. (She leaves for Paris tomorrow.)

She said she would send me notes on the others. All are new inscriptions which she will publish, but it will take several years. I said I would not put ^{any} into publication, until and unless I had her permission.

She does not yet know anything like close dates for the persons in the new stones, but must do the study. Two of them mention known sculptors, by whom it should be possible to arrive at pretty good dates.

I told her:

Ἀρίστακος I

Ἀρίσταρχος, ca mid 3rd (just before middle ^{start})

Ἀποκρίτης I, "220" The other A. is supposed to be "194". ~~So close~~ a repeat, ^{that} I thought would bring doubt ~~doubt~~ about the whole hypothetical framework. But

in fact there are Rhodian fathers and sons with same names, e.g. in article BCH 1975, p. 107, Τρωαγόρας Τρωαγόρας.

She asked me to send her anything I saw about Rhodian Trade after 150 B.C.

She spoke of her article (?) coming out in "2 or 3 years". If I get ready to publish anything and she is not ready ^{with her}, perhaps statements by her on the names ~~on~~ these new stones could be included in an appendix.

I asked her what apparatus she would like, and she asked for the Delos 1952 one. I gave her a copy without plate, as there were very few with plate left, and she is not really working with stamps.

Call of Miss Kondoreni

(i.e. did not write or telephone for an appointment)
 Today she just turned up, and thus had to wait,
 and we had a not entirely satisfactory conversation,
 since I did not find our correspondence.

She asked for a copy of the "Division" article, and I
 said I had only about 5 left, and she was working on
 a later point, so I said. After she left, I found I had
 already sent her a copy. Was it at the time of the French
 postal strike? It seems to be in connection with our corresp.
 on Διοτρίδης. *

She seems to have begun on a lot of large
 enterprises, including the publication of all unpublished
 inscriptions of Rhodes, also a prosopography of Rhodes.
 I said what about the Italians? and she said she
 had been told it is years since Pierluigi Conzatti
 worked on this project. Her thesis is concerned
 with Rhodes in 150 BC and later — a stronger state
 than had been supposed; she believes.

I spoke to her of the need to assemble a list
 (with citation, of course) of refs to Rhodian epigraphy
 in literary & epigraphical lists — see EAD 27, p.
 299. I leave no time for this myself. (Told her of
 B.T. refusing to do it, even she thought of it as simply
 for my convenience.)

* She gave me an offprint of the article BCH 99, 1975,
 pp. 7-117, on the inscriptions dated perhaps by Διοτρίδης

We were somewhat interrupted by the call of Ernst Homann-Wedeking (who also came without notice).

She said she had some material that would interest me greatly, names of priests of Haliois on unpublished inscriptions. She showed me some little handwritten lists. I got out one or two photograph cards of persons in her lists. She did not seem interested in what I had, nor prepared to give me anything specific for what she had. This may be partly because there was not time for much discussion this time.

I urged her to come again, having first made an appointment. Regret that I did not get from her the address in Athens.

29.V.75

→

Look up BCH 1974. ¹⁹⁷⁵ So the reading reliable.

Note that we also have an ^{Dieterichs} ~~change~~ who
 on stamp is in (A) series - never mentioned as
 priest - whereas on the stone he appears with
 the title,

BOARDMAN

42.02

31. X. 45

Correspondence for "Samin" with

John Boardman, now kept in folder

GEM IMPRESSIONS (which MISC. TYPES).

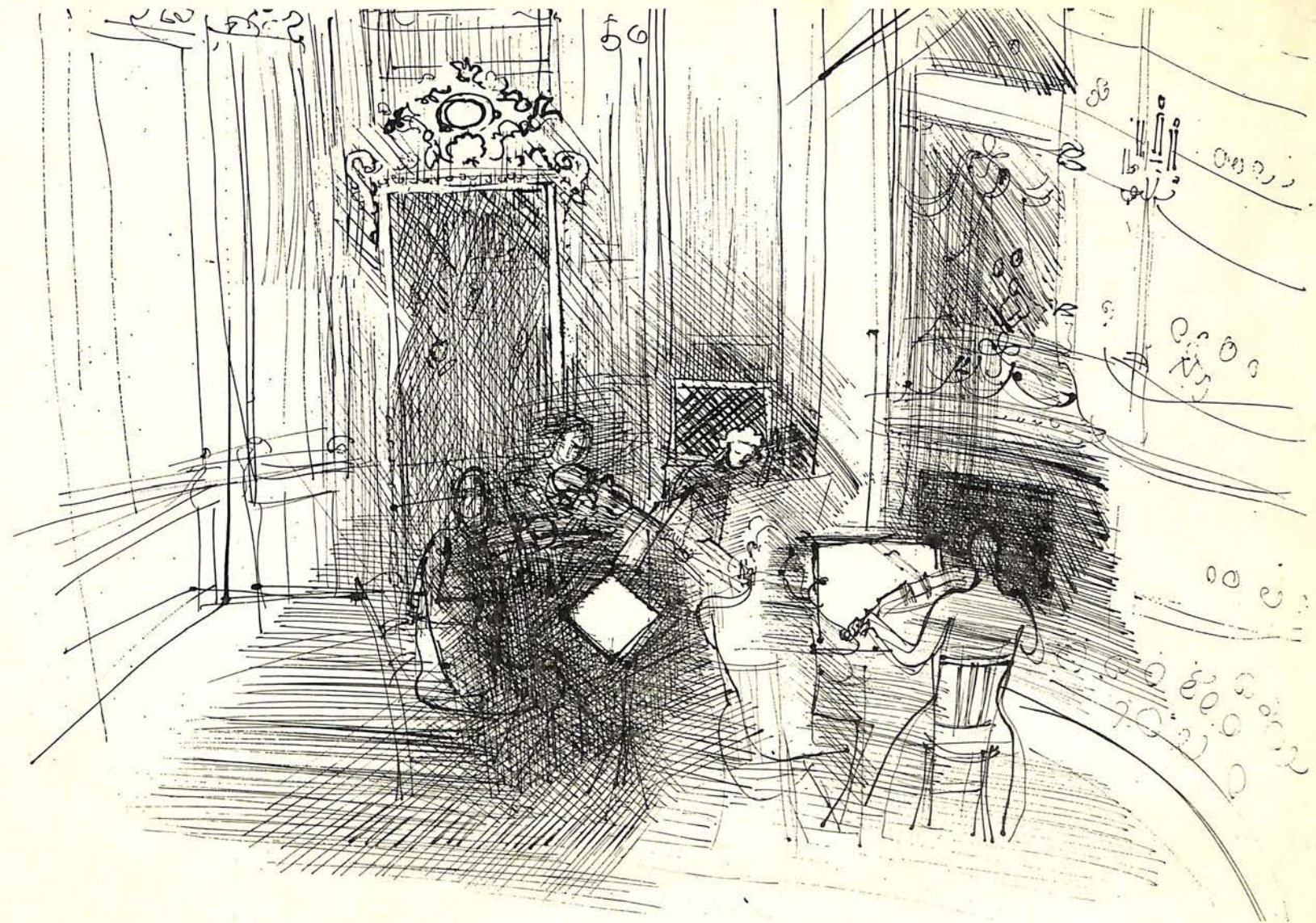
For Blanching celebration

[canceled 21.II.75]

Avec mes meilleurs remerciements
et vœux pour la Nouvelle Année.

Vassa Kontorini.
(C/o Mme Bon.).
52, r. Boissonade.
Paris 14.-FRANCE.

P.S. Après vos indications précieuses j'ai bien reçu la terminaison
de mon DIONÉIDYS sur l'estampage. On y lit:
... ΔΙΟΝΕΥΣ (Il a toujours la jambe droite plus courte. Y
se distingue à peine).

RH. LISTS

16. XI. 74
 no reply to postal sheet
 but then in Frankfurt st. narrow
 and some 800 lines
 [reply on 15.11.74 and
 identical copy]

October 18, 1974

Mlle. Vassa Kontorini
 1, pl. de l'Éstrapade
 75005 Paris
 France

Dear Mlle. Kontorini:

I am much interested to hear about your inscription in Rhodes naming ΔΙΟΝΕΙΟΝ, in all probability as priest of Halios.

As to the date of ΔΙΟΝΕΙΟΝ who appears as an eponym on Rhodian stamps, I should first state that studies of mine in and since 1971 have persuaded me that I had been dating the earlier Rhodian stamps too early, some perhaps by as much as 35 years. A note on the revision is forthcoming in Ath. Mitth. 1974, pp. 193-200. To put it briefly, there turned out not to be enough Rhodian eponyms attributable to the 3rd century B.C. to bring particular groups as far back as they had been placed before, for instance those found at Koroni, and the amphora among the latest finds in Thompson's Hellenistic pottery Group B, which apparently lowers the end date of that Group from ca. 275 B.C. to ca. 240 B.C.

Various indications place ΔΙΟΝΕΙΟΝ a little before the 11 stamp eponyms of the date group which includes the three from Koroni. ^{By the revised chronology,} a tentative absolute date for Δ. would be about 285 B.C.. Names now fill the following years well into the 2nd century; one cannot slip in others at will, they are held in relative position by their eponym-fabricant name connections.

For the genitive ending, this is interesting in the stamps naming ΔΙΟΝΕΙΟΝ. It appears to be a transitional period. Though he is sometimes named with an ending -ΕΥΣ or -ΕΥ(, in other cases there is a clear -ΕΟΣ or a nearly clear -ΟΥΣ. These are types of various fabricants, some of whom may have been more oldfashioned than others. The ending in your stone I suppose might also be restored -ΕΟΣ or -ΟΥΣ.

It would be nice if you could date your ΔΙΟΝΕΙΟΝ rather earlier than the second half of the century.

With best greetings to M. Robert,
 Yours sincerely,

Chère Madame Grace.

Je prends la liberté de m'adresser à vous personnellement comme spécialiste d'après le conseil de mon maître Monsieur Louis Robert. C'est déjà la troisième année que je m'occupe de l'épigraphie rhodienne et maintenant je prépare ma thèse sur « la prosopographie rhodienne ». Je travaille en été aussi au Musée de Rhodes, dont je fais la collection épigraphique.

On a découvert récemment dans la vieille ville de Rhodes une stèle agonistique qui sera publiée par moi dans le BCH, 1974, sur laquelle on a la mention d'un prêtre Diopeithès:

Ἐν ἱερέως [Διο]πειθ[εύ]ς.

!! La restitution est certaine. Vous pouvez même voir la photo justement aux AAA, 1974, 2e fasc. J'ai bien lu vos études irremplaçables sur les éponymes rhodiens. Voilà ce que j'ai trouvé dans deux entre elles:

1) Dans Excavations at Nessana, I (1962), p. 113-4 vous datez un prêtre d'Hélios nommé « Diogénès », qui était déjà « listed by Hiller (1931) but omitted from my previous list for lack of evidence », « probably of the fourth century ».

2) Dans Transaction of the amer. philos. society, N.S. 55 (1965), p. 57, n. 12, en parlant toujours de ce même prêtre, vous dites que « To be corrected in these supplements: for Διογένης read Διοπειθης ».

ΠΕΛΛΑ

ΘΕΥΦΑΝΗΣ^{ep} R.

30.9.83. Inscriptions mentioned to V.G. as
inscriptions of a certain son of Theophrastus
geronteros (see also lot 228;)

Name on Pella handles. Publ. in *Antiquity* 1960
(Theophrastus in vase)

Apichoridas^{ep} before Theophrastus?